

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

6

juni 1996

SPD 1906 - 1996 ZGVS

90. obletnica

1. slovenskega tečaja
za gorske vodnike

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

junij 1996

6

letnik XCVI

izhaja od leta 1895

vsebina

Marjan Rztresen	Prek stene na Ama Dablam	241
Silvo Kristan	Politično gornštvo	242
	Skromnost v visokogorskih kočah	244
Dr. Martin Burtscher	Gorske nesreče starostnikov	245
Dragica Bošnjak	Popotnikom nevarni klopi	248
Marjeta Humar	Slovar »Sneg in plazovi«	250
Stanko Klinar	Lepa naša domovina	253
Miha Praprotnik	Sea of Dreams, morje sanj	256
Franci Petrič	Duša, le pojdi z mano	260
Aleš Potisk	Kdor nima v glavi, ima v petah	263
Božo Jordan	Gore in vrhovi na meji	264
Ivanka Korošec	Stezice spomina pod Begunjščico	266
Dušan Škodič	Razplamtele kulise v rojstvu dneva	268
Natalija Oberč	Dva širitisočaka Centralnih Alp	271
Aleš Karl Nosan	Moj svet brezpotij	273
Marija Sodja Kladnik	Na Kukovo špico	275
Dario Cortese	Dolpo — dežela na koncu sveta - 1	276
	Odmevi	279
	Iz planinske literature	280
	Društvene novice	281

Slika na naslovni strani: Severozahodna stena Ama Dablama

Foto: Tone Škarja

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 1000 Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Rztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Stojin, Tone Škarja in Franček Vogelnik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta dr. Milan Naprudnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d.d. Ljubljana 50100-620-133-900-šifra valute-3053/8. Naročnina za leto 1996 znaša 2500 tolarjev in je plačljiva v največ dveh obrokih po 1250 tolarjev, posamezna številka stane 250 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometu davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

IZ HIMALAJE STA SE VRNILI DVE SLOVENSKI ALPINISTIČNI ODPRAVI

PREK STENE NA AMA DABLAM

MARJAN RAZTRESEN

V Sloveniji so spet člani dveh naših alpinističnih odprav, ki sta konec marca z visokimi cilji odpotovali v najvišje pogorje sveta: šestčlanska odprava, katere član **Davo Karničar** je nameraval kot prvi človek na svetu smučati čisto z vrha najvišje gore našega planeta, z Mount Everest (8848 m) v bazni tabor, se je morala zaradi izjemno slabega vremena umakniti, pri čemer je Karničar dobil omrzline po levi roki, tričlanska odprava pa se je z Ama Dablama, himalajske lepote, vrnila s popolnim uspehom, potem ko sta njena člana **Vanja Furlan** in **Tomaž Humar** v alpskem slogu preplezala prvenstveno smer v osrednjem delu severozahodne stene.

Velikanske pozornosti je bila ob odhodu z ljubljanskega letališča *deležna odprava pod vodstvom Vikija Grošlja*, zmagovalca desetih osemstočakov, v kateri so bili poleg alpinističnega smučarja Dava Karničarja še zdravnik **dr. Damijan Meško**, fotograf **Stane Klemenc** in tehnični vodja **Tone Škarja**, v Katmanduju pa se jim je pridružil še snemalec **Stipe Božič** iz Splita. Odprava je imela nadvse ambiciozen načrt: Karničar se je po popolnem uspehu na Anapurni odločil smučati še z najvišje gore na svetu. Po aklimatizaciji na enem od nepalskih šeststisočakov se je moštvo skupaj z nekaj nepalskimi šerpami odpravilo na kitajsko stran Mount Everest in takoj začelo na klasičen način prodirati po gorskem pobočju. Dne 8. maja sta Viki Grošelj in Davo Karničar v tem napredovanju skupaj s tremi šerpami prišla v drugi višinski tabor, ki sta ga postavila na nadmorski višini 7700 metrov, kmalu za njima pa so ostalo opremo prinesli šerpe. Grošelj se je še isti dan vrnil nižje, Karničar pa je prespal v višinskem šotorčku na tej višini. Vreme sicer ni bilo idealno, katastrofalno pa tudi ne, zato je smučar svoj načrt sklenil uresničiti še isti teden in se po možnosti med tem ni nameraval vračati v bazni tabor.

KARNIČAR NA 8200 METRIH

Naslednje jutro, 9. maja, se je s šerpami dogovoril, da bo sam šel hitreje, pač v svojem tempu, višje na goro, kjer naj bi na višini 8200 metrov postavili četrti višinski tabor, oni pa da naj pridejo z vso opremo čimprej z njim. Ta tabor naj bi bil izhodišče za vzpon na vrh gore. Karničar si je na nahrbtnik, v katerem je imel osebno opremo in za vsak primer kisikovo bombo, navezal

smuči, ki jih ves čas odprave ni zaupal nikomur, potem ko je imel nadvse slabo izkušnjo s K2. Odlično telesno pripravljen je hitro napredoval in kmalu prišel na višino 8200 metrov, kjer je med počitkom že delal načrte, kako bo naslednji dan, če bo šlo vse po sreči, plezal na vrh Everesta in smučal z njega.

Toda med čakanjem se je vreme začelo hitro spreminjati na slabše. Brez potrebne opreme za zavarovanje pred ledenimi orkanskimi vetrovi in pred močnim sneženjem je zaman čakal na nepalske višinske nosače, ki ledene, snežene in vetrovne poti iz tretjega višinskega tabora niso zmogli. Čakal bi jih še nekaj časa, če ne bi čisto nepričakovano predvsem na levi roki opazil spremembe, ki jih je poznal kot omrzline. Nemudoma in brez kakršnegakoli premišljevanja si je na obraz nataknil kisikovo masko in začel sestopati. Isti večer je v hudem snežnem viharju prišel v bazni tabor, kjer ga je takoj vzel v oskrbo ekspedicijski zdravnik dr. Meško.

NAČRTI ZA PRIHODNJE LETO

Dva dni se je doktor trudil, da bi ga usposobil za delo na gori in ga ustrezno rehabilitiral, vendar so bile omrzline prehude; s tako poškodovanimi rokami, predvsem še levo, zanesljivo ne bi mogel varno smučati po tako nevarnih strminah, po katerih doslej še ni nihče, ker ne bi mogel trdno držati smučarskih palic. Čeprav nezadovoljen se je s tem pač sprijaznil, kajti že pred odhodom od doma je trdno sklenil, da preveč na gori nikakor ne bo tvegati — in smučanje s takimi poškodbami bi bilo izzivanje usode.

Smuči je pustil na pobočju Everesta na nadmorski višini 8200 metrov — »nemara za prihodnje leto«, kot nam je dejal Viki Grošelj, ko je bila odprava še v baznem taboru na kitajski strani gore. Čeprav se niti ta ekspedicija še ni končala, so njeni člani že premišljevali, da bi začeto delo dokončali in organizirali novo ekspedicijo z enakim ciljem, smučanjem z najvišje točke našega planeta. Zdaj bo najmanj pol leta trajala Karničarjeva rehabilitacija, ko bodo v ljubljanskem Kliničnem centru poskušali narediti vse, da bi bile posledice teh poškodb čim manjše, potem se bo odločil, ali naj podvig poskuša ponoviti ali ne.

V trenutku, ko to poročamo, še ni natančno znano, koliko človeških življenj sta Himalaja in še predvsem Mount Everest zahtevala prav tiste dni, ko se je Karničar — kot da bi mu to narekoval neki notranji glas

Ljubljanska banka

NOVA LJUBLJANSKA BANKA D.D., LJUBLJANA

PIVOVARNA

UNION

— bliskovito umaknil izpod vrha. Najprej so prihajala poročila o dveh, pa o štirih, petih, osmih in naposled menda celo desetih žrtvah — samo na Everestu.

SMRT HIMALAJSKEGA JUNAKA

Predvsem je gorniško bratovščino najprej pretresla vest, da je na gori ostal 35-letni **Rob Hall**, eden izmed najizkušenejših novozelandskih alpinistov. Kot so povedali njegovi kolegi, je umrl na gori, ko je šel na pomoč popolnoma izčrpanemu amerškemu gorniku; Hall je bil namreč poklicni gorski vodnik in je skupaj s kolegi vodil na Everest komercialno odpravo. Sicer pa je bil to pot že na svoji osmi odpravi na Everest, na vrhu katerega je stal kar petkrat. Leta 1994 je bil prvi Novozelanec, ki je priplezal na drugo najvišjo goro sveta, na K2, prvi človek, ki je prišel na Everest, njegov rojak **Sir Edmund Hillary**, pa ga je smatral za izrednega alpinista. Na najvišji gori svoje domovine, na Mount Cooku, je bil po osmih smereh enajstkrat, v Guinnessovo knjigo rekordov pa je prišel, ko je leta 1990 v sedmih mesecih priplezal na sedem najvišjih gorskih vrhov sedmih celin. S svojimi petimi pristopi na vrh Everesta je prvi človek, ki ni šerpa in ki mu je uspel tak podvig. Pred 16 leti je bil kot devetnajstletnik najmlajši Novozelanec, ki je priplezal na markanten himalajski vrh Ama Dablam. Leta 1987 je bil najboljši alpinist Nove Zelandije. Vodil je tudi več odprav na Antarktiko.

Z njim je na tej gori ta čas umrl tudi gorski vodnik in njegov rojak **Andrew Harris**. Kot so povedale priče, je odšel na pomoč svojim klientom, vendar je zbolel, začel halucinirati, nenadoma in brez razloga odšel iz višinskega tabora in se izgubil na zasneženih in ledenih gorskih prostranstvih. Ta čas sta na Everestu izgubila življenje tudi dva klienta te odprave, ki se je imenovala Kiwi, in sicer 47-letna Japonka **Yasuko Namba** in 44-letni Američan **Douglas Hansen**. Le dan pred tragedijo je postala Yasuko druga Japonka, ki je priplezala na vrh Mount Everesta.

V tej odpravi je bilo sedem klientov, trije vodniki in deset šerp ter tehnični vodja v baznem taboru in zdravnik. Vsak od klientov je za sodelovanje na odpravi plačal 41.000 ameriških dolarjev.

ŠESTINA MRTVIH NA EVERESTU

Za štiri kliente iz te komercialne odprave, ki so bili ta čas tudi na gori, so bile prve vesti, da obstaja zanje komajda kakšno upanje. Po nekaterih vesteh naj bi namreč nekako prišli z Južnega sedla pod Everestom v drugi višinski tabor, pri nadaljnjem sestopanju pa naj bi jih

na nadmorski višini 6200 metrov zajel snežni plaz. Vendar je tehnični vodja iz baznega tabora verjetno takoj po tej novici naročil helikopter, ki je poletel k plazu in gornike rešil ter jih takoj odpeljal v Katmandu, to pa je doslej najvišje gorsko reševanje na svetu. Opravili so ga s helikopterjem sovjetske izdelave. Znano je že, da je eden od rešenih 50-letni ameriški patolog **Seaborn Weathers**, drugi pa 47-letni fotograf **Ming Ho-Gau**, prvi Tajvanec, ki je priplezal na vrh Everesta. Slednji je v Katmanduju pripovedoval novinarjem, da je po vzponu na vrh gore preživel dve noči in en dan v bivaku na višini 8300 metrov brez vsake hrane, pijače in dodatnega kisika. »V nahrbtniku sem sicer imel radijsko postajo in telefon, toda prste sem imel tako pomrznjene, da aparata nisem mogel usposobiti za delovanje,« je dejal rešeni Tajvanec.

Indijski alpinisti so se le nekaj dni po neurju odločili, da bodo vnovič plezali proti vrhu Mount Everesta, da bi našli in tam zgoraj pokopali trupla svojih treh kolegov, ki so umrli, potem ko so se vračali z vrha. Spotoma bodo pogledali še za drugimi, ki so tam izgubili življenje med silovitim snežnim viharjem tistih dni. Trojica so bili člani 24-članske odprave indijsko-tibetanske mejne policije, ki

namesto komentarja

POLITIČNO GORNIŠTVO

Osemindvajsetega septembra 1995 je bil pod pokroviteljstvom Janševe Socialdemokratske stranke ustanovljen Gorniški klub dr. Henrika Tume. Na strankinem taboru v Lepeni pa bodo razdelili svoje lastne klubske izkaznice in svoj lastni znak. Čeprav imamo enotne slovenske gorniške izkaznice in enoten znak, so si strankarski gorniki omislili svoje simbole.

Ob tem se zastavlja cela vrsta vprašanj. Pojav ima namreč lahko posledice neslutnih razsežnosti. Ali gre za odcepitev Gorniškega kluba dr. Henrik Tuma od enotne slovenske gorniške organizacije? Ali se je začelo strankarsko osamosvajanje posameznih društev od osrednje slovenske gorniške organizacije, ki je nepolitično in nestrankarsko združenje vseh državljanov Slovenije? Ali lahko zdaj pričakujemo, da bodo svoja planinska društva začeli ustanavljati še Lapovi nacionalisti (ti Sokola že imajo), pa Kocijančičevi socialdemokrati (ti imajo že Olimpijski komite), pa Peterletovi privrženci (ki imajo že skavte), da o Podobnikovih pristaših ne govorimo. Ali lahko zdaj pričakujemo, da bomo imeli, denimo,

DIA STUDIO

RAZVIJANJE DIAFILMOV

Tomšičeva 4, Ljubljana, tel. 061/215 747

**uradna fotoslužba alpinistične
odprave na MOUNT EVEREST**

je iz New Delhija odpotovala 22. marca, da bi na najvišjo goro sveta priplezala po severni, kitajski strani.

M. S. Kohli, nekdanji predsednik Indijske planinske zveze, ki je bil tudi član te odprave, je ob informaciji o tej nesreči dejal o vremenu: »Zdaj je še kar v redu, vendar lahko snežni vihar spet pride vsak trenutek. Samo molimo lahko.«

Odkar sta leta 1953 kot prva na svetu prišla na vrh Mount Everest **sir Edmund Hillary** in gorski vodnik **Tenzing Norgay**, je 48 Indijcev priplezalo na vrh te gore, osem pa jih je pri tem poskusu izgubilo življenje. Sicer pa je doslej v celoti prišlo na vrh najvišje gore sveta več kot 600 ljudi, skoraj sto pa jih je na tej gori umrlo. Samo tisti petek, o katerem v glavnem teče beseda, 10. maja 1996, je bilo na vrhu Mount Everest 24 ljudi; to se ve; koliko jih je ta dan na gori umrlo, se še ne ve natančno. Pet trupel so vsekakor že našli, drugi so uradno še pogrešani. Truplo Japonke in Američana so našli na nadmorski višini 8400 metrov indijski alpinisti, ki so na drugi strani gore našli tudi trupla svojih treh kolegov z odprave.

USPEH V ALPSKEM SLOGU

Popolnoma je uspela druga slovenska odprava, ki je skupaj z odpravo na Everest odpotovala na Ama Dablam: da bi z goro poravnala stare račune, saj sta bili v njenih stenah in na njenih pobočjih že dve slovenski odpravi, pa je obe zavrnilo vreme, in da bi preplezala

smer v osrednjem delu severozahodne stene, ki jo je doslej poskušalo preplezati že več močnih odprav iz različnih koncev sveta, uradno najmanj osem, neuradno pa še kakšna več, pa to ni uspelo nikomur.

Prva vest o uspehu te slovenske odprave je prišla v Ljubljano sredi maja, v njej pa je vodja Vanja Furlan sporočil, da sta s Tomažem Humarjem v alpskem slogu zmogla to steno in za ta podvig potrebovala pet dni, za sestop in vrnitev v bazni tabor, kjer ju je čakal **Zvone Požgaj**, pa še dva dni; slednji je plezalca iz baznega tabora vseskozi spremljal s teleskopom, jima po radijski zvezi svetoval najboljše rešitve in jima nasploh pomagal pri orientaciji v steni.

»Smer je tehnično zelo zahtevna, saj naklonina v steni nikoli ne pade pod 60 stopinj,« je v tem sporočilu napisal Furlan. »Poleg strmega ledu, ki prevladuje v smeri, sva naletela tudi na tehnične težave v skali, ki so bile ključ smeri.« — To je, mimogrede, sploh prva smer, ki jo je kdorkoli preplezal prek sredine te stene na vrh gore.

Smer sta preplezala v drugem poskusu. Prvič sta se namreč odpravila v steno 21. aprila in v njej prebila pet dni, vendar sta se morala zaradi slabega vremena umakniti. Drugič sta se vanjo odpravila 30. aprila in na vrh gore priplezala 4. maja, z vrha pa sta sestopila po

SVET KNJIGE

na Ravnah komunistično planinsko društvo, v Zgor-
njem Kašlju socialdemokratsko, v Rovtahnaciona-
listično ali kar nacistično, na Cerkljanskem pa bo
nad planinci držala roko Ljudska stranka?

Ljudje božji, saj to je norišnica! In če smo nekoliko
pesimistični, se bo dolinska norišnica, katere glavni
akterji so politiki, prenesla še v gore. V hribih torej
ne pričakujemo norih krav, ampak nore stranke
(prosto po Torkarju) in bolj ali manj nore njihove
goreče privrženke.

V poročilu Gorniškega kluba dr. Henrik Tuma bere-
mo, da je njihov cilj »gostiti vrednote in izročilo slo-
venskega gornišstva od pohodništva in alpinizma
prek turnega smučanja do umetnega plezanja in še
posebej družinsko gornišstvo«. Mar ni natančno to
tudi cilj osrednje Planinske zveze in slehernega od
njenih društev? Zdaj imamo torej dve gorniški orga-
nizaciji z istim namenom. Razlika je le ta, da je ena
nepolitična in nestranskarska, druga pa je politična in
strankarska. In ker je znano, da ima stranka SDSS
že pripravljene ekspertne skupine, ki bi v primeru
zmage na volitvah prevzele oblast, se samo od se-
be zastavlja vprašanje, ali s strankarskim društvom
ne gre za pripravo političnega rušenja osrednje
planinske organizacije s 120-letno tradicijo.

Naj bo tako ali drugače, dejstvo je, da se politični
nemir prenaša tudi v hribe. Mar se vračamo v ob-
dobje, ko so po gorah hodili privrženeci dveh poli-

tičnih opcij in drug drugemu nagajali? Mar se vrača-
mo v čase, ko so ljudje z različnimi političnimi opre-
delitvami gradili po gorah **svoje** koče in **svoje** poti
ter postavljali na vrhovih **svoje** simbole in se vpiso-
vali v **svoje** vpisne knjige? Mar bomo spet eni
drugim metali vpisne knjige z vrhov? Mar se bomo
Slovenci v gorah spet grdo gledali prek mize, ker ne
bomo iz iste stranke? Ali bomo v gorah varni pred
pristaši kakšne radikalne stranke?

Nobenega dvoma ni, da so pobudniki strankar-
skega gorniškega kluba zasejali seme razdora med
gornike. Zdaj gre za to, ali se bo seme razraslo in
okužilo druge politične veljake ali pa bomo gorniki
dovolj razumni in ne bomo dovolili, da nas politični
veljaki in njihovi goreči privrženeci vprežejo v svoje
bojne vozove.

Normalni, s politiko neobremenjeni državljani želi-
mo, da gore ostanejo neomadeževane. Želimo, da
politiki ne vpletajo gornišstva v svoje politične in
strankarske interese in račune. Politiki naj se krega-
jo in zmerjajo in pretepajo in pobijajo v dolini, goram
in gorništvu pa naj ne delajo sile. Vsaj gore in
gornišstvo naj ostanejo prizorišče miru in prijatelj-
stva, kjer bomo vsi enaki ne glede na svoje dolinske
politične angažmane.

Zagotovo bi morala kakšno reči tudi osrednja slo-
venska **nepolitična in nestranskarska** goriška or-
ganizacija.

Silvo Kristan

jugozahodni steni, ki jo je v šestdesetih letih preplezal znameniti sir Edmund Hillary. Smer, ki sta jo imenovala po **Stanetu Belaku Šraufu**, je visoka dobrih 1600 metrov »in nedvomno zasluži najvišjo kompleksno oceno«, kot je napisal Furlan.

IZJAVA ELISABETH HAWLEY

Še nekatere zanimivosti o tej odpravi nam je osebno povedal Tomaž Humar, ki se je 16. maja iz čisto določenega vzroka vrnil domov: »Ko sva z Vanjo preplezala steno in se vrnila v bazni tabor, sem se takoj naslednji dan sam odpravil v bazni tabor pod Everest, ker sem upal, da bo tam kdo imel satelitski telefon, s katerim bi lahko telefoniral domov. Našel sem takega človeka in od doma zvedel, da sem dobil sina Tomažka. Zdrvel sem nazaj v bazni tabor pod Ama Dablamom, se dogovoril z Vanjo in Zvonkom, pobral svojo opremo in oddviljal proti Katmanduju, kjer sem kupil vozovnico za prvo letalo proti Evropi in sem zdaj tukaj,« nam je pripovedoval v prostorih avtomobilskega servisa Debevc v Mengšu, ki je bil Humarjev generalni sponzor za to odpravo — »čeprav je na koncu koncev moj glavni sponzor vendarle žena Sergeja, ki mi je zdaj

poleg hčerke dala še sina, tako da bo odslej vsaj en Tomaž pogostejše doma«, kot je dejal junak Ama Dablama.

Ta čas, ko je čakal na letalo, se je med drugim oglašil pri miss **Elisabeth Hawley**, največji kronistki himalajskih dogajanj, ki že nekaj desetletij živi v Katmanduju. Veliki prijateljici slovenskih alpinistov, ki jih izredno ceni in najpogostejše slovenske obiskovalce Nepala tudi osebno zelo dobro pozna, je povedal, kaj sta z Vanjo preplezala, in gospodična Hawleyeva mu je v daljšem pogovoru (te časti pa ne nakloni prav vsakemu) dejala, da je to skoraj gotovo letošnji največji uspeh v Himalaji.

Spomnil se je tudi tragedij tistega tedna v Himalaji in še predvsem na Everestu. V baznem taboru pod Everestom je zvedel, da je Novozelanec Rob Hall pod vrhom najvišje gore sveta zvedel, da je dobil sina in da je iz snežnega viharja še enkrat telefoniral domov — da ga ne bo nikoli več...

Sicer pa je bilo na slovenski mini odpravi na Ama Dablam kar precej priložnosti za praznovanja: najprej je Zvonko Požgaj, prvi in najmlajši slovenski alpinist, ki je priplezal na drugo najvišjo goro sveta, na K2, pa je moral ta podvig plačati s hudimi omrzlinami in z invalidnostjo, zdaj pa je plezanje svojih kolegov tudi snemal iz baznega tabora, proslavljal 27. rojstni dan, nekaj dni pozneje je Vanja Furlan praznoval svoj 30. rojstni dan, naposled pa so morali zaliti še rojstvo Humarjevega prvega sina.

SLOVENSKE PLANINSKE POSTOJANKE SO RAZDELJENE V TRI KATEGORIJE

SKROMNOST V VISOKOGORSKIH KOČAH

V slovenskem gorskem svetu so planinske koče razvrščene v tri kategorije, vsaka pa v dve podkategoriji, in sicer glede na to, kje stojijo, kakšna je dostopnost do njih, kako so opremljene, s kakšno hrano lahko postrežejo, kakšna je v njih glede na udobje možnost bivanja, kakšna je oskrbovanost, kakšna so ležišča in kako so odprte.

V prvi kategoriji so koče, ki stojijo v visokogorju, do katerih je najmanj eno uro pešhoje, kjer sta preprosta hrana in opremljenost, kjer je glede na udobje možno bivanje do dveh dni, ki so neoskrbovane ali so oskrbovane le začasno, predvsem seveda poleti, in v katerih so pretežno skupna ležišča.

Koče druge kategorije so izhodiščne koče za visokogorje, do katerih je pozimi najmanj eno uro hoje, kjer je udobje kar primerno, ki so redno oskrbovane v določenih obdobjih in v katerih so prenočišča pretežno v sobah.

Planinske koče tretje kategorije stojijo v sredogorju, imajo dolinski standard opremljenosti in prehrane, v njih je mogoče glede na udobje bivati dalj časa, oskrbovanost je v skladu s predpisi v dolini, v njih niti ni nujno, da so prenočišča, pozimi pa je do njih najmanj eno uro hoje.

STALIŠČA PZS

Predvsem sta za razvrstitev v kategorijo odločilna lokacija in dostopnost: planinske koče v slovenskem visokogorju, se pravi v Julijskih Alpah, Kamniških in Savinjskih Alpah in Karavankah, so pomembne in zanimive za vse planince, medtem ko so po teh kriterijih planinske postojanke v sredogorju večinoma lokalnega pomena. Kar zadeva dostopnost do koče, se šteje, da traja dostop do koče več kot eno uro, če je višinska razlika med izhodiščem in planinsko kočjo več kot 300 metrov ali vodoravna razdalja več kot štiri kilometre.

Kot so slovenski planinski gospodarstveniki doslej že večkrat poudarili, ponovili pa tudi na zadnjem srečanju zbora gospodarjev planinskih društev letošnjega 13. aprila v Pivovarni Union v Ljubljani, Planinska zveza Slovenije ne bo podpirala vlaganj v drago in zahtevno opremo planinskih koč 1. kategorije, medtem ko mora pri kočah 2. kategorije za upravičene naložbe v opremo sredstva preskrbeti lastnik, kar velja tudi za koče 3. kategorije. PZS v kočah 1. kategorije tudi ne bo podpirala gradnje zahtevnih in dragih kuhinjskih naprav, s katerimi bi bilo mogoče pripravljati vsakršno hrano, ker to povzroča večje onesnaževanje vode in večjo porabo

energije. PZS bo v kočah 1. kategorije prav tako podpirala predvsem urejanje skupnih ležišč, v kočah 2. kategorije pa naj bi bilo zagotovljeno, da bo delež skupnih ležišč primeren glede na vlogo določene planinske postojanke. Skupna ležišča morajo biti po teh kriterijih urejena tako, da omogočajo prenočevanje velikega števila ljudi v skromnih, toda še vedno ustreznih razmerah.

KAM SODI KATERA KOČA

Poleg malone vseh bivakov in koč v visokogorju so v 1. a kategoriji slovenskih planinskih koč med drugim Krekova koča na Ratitovcu, Roblekov dom na Begunjščici, Koča na Kriški gori, Dom kokrškega odreda na Kališču, Zavetišče na Velikem Snežniku in Frischaufov dom na Okrešlju. V 1. b kategoriji sta le Koča pod Bogatinom in Koča na Klemenči jami. V celoti je v 1. kategoriji 38 planinskih koč.

V 2. kategoriji je 42 koč, od tega 26 v kategoriji 2 a, v kateri so med drugim Koča na Mangartskem sedlu, vse kože na Vršču, Dom na Kofcah, na Peci, Uršlji gori, Poreznu, na Smrekovcu in Lubniku; v 2 b kategoriji so med drugim Dom Petra Skalarja na Kaninu, Kovinarska koča v Krmi, Blejska koča na Lipanci, Koča na Blegošu in Koča na (kobariškem) Stolu.

Kar 81 koč je v 3. kategoriji: v 3 a kategoriji med drugim Koča na Naravskih ledinah, Pirnatova koča na Javorniku, Tumova koča na Slavniku, Vojkova koča na Nanosu, Planinski dom na Kumu in Planinski dom na Mrzlici, v »najnižji« kategoriji pa so med drugim kot najvišja Koča na Pesku (1386 m) in kot najnižja Slavkov dom na Golem brdu (396 m), med njima pa tudi Planinski dom na Gori Oljki, Koča dr. Janeza Mencingerja, Dom na Boču, Tončkov dom na Lisci, Koča na Bohorju, Dom Vinka Padersiča na Gorjancih, Planinski dom na Mirni gori, Planinski dom na Sviščakah, Stjenkova koča na Trstelju in Koča na Krimu.

IZ ZBORNICA »VARNOST V GORAH«, KI SO GA PRIPRAVILI NA AVSTRIJSKEM ALPINFORUMU

GORSKE NESREČE STAROSTNIKOV

DDR. MARTIN BURTSCHER*

Gospoda Dr. Martina Burtscherja poznam iz časov, ko je bil predsednik Podkomisije za tehniko reševanja pri Mednarodni komisiji za reševanje v gorah (IKAR). Uvajal je nov način obdelave podatkov o gorskih nesrečah, pripomogel k sodobnemu spremljanju in vrednotenju nesreč in s tem tudi k večji možnosti preprečevanja le-teh. Prispevek izhaja iz razmišljanja o nesrečah v avstrijskih gorah. Te v marsičem, zlasti pa po številčnosti, niso primerljive z našimi, a vsebujejo tudi mnoge skupne zakonitosti. Ne nazadnje predstavljam ta prispevek zaradi zelo zanimivih in realnih nasvetov v prid preprečevanja nesreč z načrtnim športnim treningom.

UVOD

V strokovnih krogih se že dolga desetletja krešejo mnenja. Strokovnjaki se ne morejo odločiti, kako je z nevarnostjo pri hoji v gore. Je ta večja, ko se gornik postara? Je glavni vzrok mladostno nastopaštvo?

Že sama dolgoletna razprava kaže, s kako zelo mnogostransko problematiko imamo opravka. Po eni strani ni dvoma, da športna zmogljivost s starostjo pojema. Po drugi plati poznamo visoke dosežke starostnikov, katerim bi se lahko odkril marsikateri mladenič. Modro ravnanje starostnikov pripisujemo obilici njihovih življenjskih izkušenj, medtem ko je za vihamištvu odraščajočih značilna naklonjenost tveganju.

Od tod ni težko priti do sklepa, da ni mogoče splošno veljavno odgovoriti na vprašanja, ki smo si ju zastavili v tem uvodu. Kaže, da bi morali probleme obravnavati od

primera do primera in tako temeljiteje oceniti razmere, saj so nam na voljo dolgoletne statistične analize.

POSTOPKI

Od leta 1986 dalje obdelujejo gorske nesreče v gorništvu podkovani delavci Avstrijskega Zveznega ministrstva za notranje zadeve s podatki z enotnega obrazca. Smrtne nesreče in nesreče, pri katerih pride do hujših poškodb, so zajete skoraj v celoti, nesreče z lahko poškodovanimi in nepoškodovanimi pa le deloma. Podatke hranijo v pomnilniku računalnika Odseka za zdravstvo pri Avstrijskem planinskem društvu, kjer jih ovrednotijo. Pregled aktivnih gornikov so pridobili z vseavstrijsko ljudsko anketo, z usmerjenimi poizvedbami 1989 in iz letne statistike Avstrijske trgovske zbornice o prevozih z železnico.

REZULTATI

V obdobju od leta 1986 do 1992 je za posledicami gorskih nesreč v Avstriji umrlo 656 Avstrijcev, starih 16 let in več. Tri četrtine jih je preminulo zaradi poškodb (TT), predvsem zaradi padcev. Četrtna je umrla zaradi nenadne odpovedi srca (PT). Povprečno letno število mrtvih na 100.000 aktivnih v gorah je med 0,76 (smučanje na urejenih progah) in 6,77 (plezanje v skali in ledu).

Če nesreče podrobneje razčlenimo po starosti in spolu, se v razmerjih za pohodništvo, alpsko in turno smučanje pokaže podobna delitev.

Tveganje smrtne poškodbe se s starostjo opazno veča, vendar je pri ženskah izrazito manjše. Nenadna smrt zaradi odpovedi srca se skokovito poveča predvsem pri moških iz starostne skupine nad 59 let in po obsegu celo preseže smrtnost zaradi poškodb.

*Referat na posvetu "Alpinforum" Avstrijskega kuratorja za varstvo v gorah. Z vednostjo in soglasjem Kuratorja prevedel Pavle Šegula.

Pri plezalcih v skali in ledu je vzorec smrtnih nesreč drugačen. Tu prevladuje smrt zaradi poškodb, medtem ko igra smrt zaradi srca tudi pri starejših podrejeno vlogo. K najbolj ogroženim skupinam (pogostnost smrti glede na starost: > 3 na 100.000) sodijo med ponesrečenimi vsi skalni in ledni plezalci, plezalka nad 44 let ter moški planinci in turni smučarji nad 44 let. Med umrlimi zaradi odpovedi srca je največ moških planincev, alpskih in turnih smučarjev, starejših od 59 let.

RAZLAGA

Nevarnost smrtno nesreče v gorah obravnavajo na različne načine. **Avery** in sodelavci so za Anglijo in Wales izračunali 2,3 smrtno primere na milijon aktivnih dni. V primerjavi s športnimi dejavnostmi z žogo in z vodnimi športi je nevarnost v gorah 100-krat večja. **Shlim** navaja pogostnost v Nepal, ki znaša 15 smrtnih primerov na 100.000 udeležencev trekinga in meni, da je treking razmeroma varen. Če upoštevamo, da traja treking povprečno 14 dni, imamo opravka z 11 smrtnimi primeri na milijon aktivnih dni, to pa je skoraj 5-krat več, kot je ugotovil Avery.

Po naših računih je nevarnost smrtno nesreče v Alpah v primerjavi z Anglijo in Walesom okroglo 2,5-krat večja, hkrati pa skoraj 2-krat manjša kot med trekingom v Nepal. Če upoštevamo še primerjalne podatke Averyja, sta hoja in gibanje v gorah z vidika možnosti smrtno nesreče vezana na razmeroma veliko tveganje. Seveda se to močno spreminja glede na vrsto gorniške dejavnosti, izkušnje, telesno pripravljenost, starost in spol. In prav delitev po teh vidikih je največjega pomena za razvoj učinkovitih preventivnih ukrepov.

Jasno je, da se z rastočo starostjo opazno povečuje pogostnost smrti v gorah zaradi nesreč (TT) in še posebno zaradi nenaadne odpovedi srca (PT). Kaže, da sta dodatna dejavnika tveganja (moški) spol in telesna neaktivnost. Če pa je tako, se ne da več brez nadaljnega zagovarjati zgodbe o mladih, tveganju naklonjenih ljudi na eni in izkušanih, premišljenih, odraslih gornikih na drugi strani.

S starostjo rastoča možnost nesreče gre, sodeč po dolgoletnih opazovanjih, predvsem na račun starostnega upadanja telesne zmogljivosti. Pri roki je tudi razlaga, zakaj pri lednih in skalnih plezalcih nad 59 leti starosti pogostnost nesreče ne narašča. Stvar je v tem, da

plezanje v tej starosti terja redno vajo. Po drugi strani bi lahko tudi rekli, da pri tem igra vlogo navada, da starostniki pogosto plezajo kot drugi v navezi, zaradi česar ostanejo padci brez večjih posledic.

Ponovno je bilo omenjeno izrazito manj poškodb zaradi nesreč pri ženskah. Vzrok je morda v tem, da manj tvegajo in da so manj ambiciozne.

Pogostnost smrti moških zaradi odpovedi srca narašča v starejših letih še hitreje kot pogostnost smrti zaradi nesreč. Kot vzrok smrti med športnim udejstvovanjem navajajo večinoma skleroza koronarnega ožilja. Ta je vezana na staranje, zato ni težko pojasniti strmega porasta smrti zaradi odpovedi srca. Glede tega večkrat beremo o znatno manjši umrljivosti žensk, še posebno med športnim udejstvovanjem. Tisti, ki se redno ukvarjajo s športom, so manj ogroženi kot fizično neaktivni ljudje. Da se redna hoja in gibanje v gorah ujema z manjšo smrtnostjo zaradi odpovedi srca, smo pred nedavnim pisali tudi drugod. To dejstvo lahko rabi tudi za razlago sorazmerno manjše smrtnosti starejših skalnih in lednih plezalcev. Odgovornost za različno pogostnost smrti zaradi odpovedi srca med izvajalci različnih gorniških dejavnosti bi lahko naprtili različni stopnji izurjenosti, kakor tudi različni obremenjenosti prizadetih. Pomembna ukrepa v prid manjšemu tveganju med hojo in gibanjem v gorah bodisi zaradi nesreče, bodisi zaradi odpovedi srca, sta, posebno pri povečani starosti, posvet z zdravnikom in redna športna dejavnost.

PREVENTIVNI UKREPI S ŠPORTNO VADBO

Hoja in gibanje v gorah nam veselja in varnosti ne daje tako in za vse večne čase. Tako kot vse vrednote v življenju si ju moramo izboriti z vrsto ukrepov. Težišče kondicijske priprave obsega izboljšanje in ohranitev motoričnih lastnosti: zdržljivosti, moči, ravnotežja in koordinacije.

Zdržljivost. Pri hoji v gore imamo opravka z obremenitvami, ki zahtevajo zdržljivost. Gre predvsem za obremenitev zaradi dolgotrajne hoje z vzponi in sestopi. Glavna sestavina vsake trajne obremenitve je aerobna kapaciteta. V tem smislu igrata bistveno vlogo srce in krvni obtok.

Silovitost obremenitve naj bo odmerjena subjektivno in tako, da jo lahko prenašamo več časa. Grob pokazatelj

Preglednica smrtnih nesreč gornikov in smučarjev v Avstriji

Vrsta športa	Število udeležencev	Mrtvi v 7 letih	Poškodb (TT) %	Srčna kap* (PT) %	Letna pogostnost na 100.000 ljudi
smučanje					
na smučiščih	2,150.000	114	68	32	0,76
turno					
smučanje	656.000	84	86	14	1,83
hoja po gorah	1,222.000	340	66	34	3,97
plezanje v ledu/skali	249.000	118	97,5	2,5	6,77

je lahko število utripov srca. Slednje je pri ljudeh brez telesne pripravljenosti

180 — leta starosti

in za ljudi s kondicijo

180 — 0,5 x leta starosti

Utrip nadziramo z merilnikom števila utripov, ki si ga lahko nabavimo v trgovini.

Trajanje obremenitve: Da bi se zdržali določeni dražljaji, je potrebna najmanj 15-minutna neprekinjena obremenitev. Med začetnim treningom priporočamo zložno podaljšanje na 30 minut in več.

Pogostnost obremenitve: Da bi dosegli ustrezne prilagoditvene procese, je potreben večtedenski trening. Kaže, da v ta namen potrebujemo štiri do šest tednov.

Vaditi moramo v enakih presledkih dva- do trikrat na teden. Če pa želimo, da pridobljena zmogljivost ne bo šla v nič, je treba vsaj enkrat tedensko dodati ustrezno dodatno enoto. Silovitost in trajanje obremenitve se z napredujočim urjenjem večata.

Vaje za urjenje: Hoja nasplon, hoja in gibanje v gorah, joga, vožnja s kolesom (tudi na domu), hoja po stopnicah, gimnastika (z glasbo), tek na smučeh, plavanje itn.

Moč: Zmogljivost in varnost pri hoji in gibanju v gorah sta bistveno odvisni od splošne telesne moči. Urjenje za moč moramo izvesti tako, da bo pripomoglo k enakomerni krepitvi čim številnejših mišičnih spletov.

Izdatnost obremenitve: Urjenje pripravimo tako, da je možnih približno 5—15 ponovitev.

Trajanje obremenitve, odmor: Vadimo tako, da krepimo več mišičnih spletov zapored, približno 5—15 ponovitev na vsak mišični splet (1 serija). Po vsaki seriji 1 minuta odmora. Po izvedbi vaj za vsak mišični splet (1 krog) 2 minuti odmora. Izvesti je treba 2—3 kroge.

Pogostnost urjenja: 2—3-krat na teden, najmanj tri tedne zapored kot začetno urjenje.

Vaje za urjenje: Hoja po stopnicah (spreminjamo višino stopnic, dodatna obtežitev); počepi (tudi na eni nogi); doskoki in skoki v višino; sklece (prsno, hrbtno); dviganje na drogu, prenašanje samega sebe na rokah s preprijemanjem, vesa na polici ali drogu, vaje z ročkami, vzpora (prsno, hrbtno), dviganje in spuščanje gornjega dela telesa iz predklona itn.

Ravnotežje/reakcija/koordinacija: Navadno prav tem motoričnim sposobnostim pripisujemo premalo veljave. Ker imajo veliko preventivno vrednost, se moramo potruditi, da te veščine čim bolj izkusimo.

Smernice za urjenje:

- če je le mogoče, vadimo, kadar smo spočiti; nehajmo, ko se utrudimo;
- če le moremo, se urimo vsak dan;
- urjenje naj bo čim bolj raznoliko — pazimo na vsestranost, vadimo tudi slabe plati.

Vaje za urjenje: poskakovanje na eni nogi, eno- in sonožno poskakovanje z istočasnim izvajanjem dodatnih gibov, stanje ali premikanje na rokli ali kotalki (pazimo, da se ne poškodujemo), vaje v stoji na eni nogi — razovka, vadenje starta (z zvočnimi in svetlobnimi znamenji), igre z žogo, namizni tenis itn.

Zdravniški pregled: Neizurjeni ljudje morajo izdatnost urjenja prilagoditi svoji stopnji obremenljivosti. V ta namen

opravijo pregled pri zdravniku, ki ugotovi usposobljenost in obremenljivost organizma.

Dodatna pripomba: Kdor se namerava ukvarjati s hojo in gibanjem v gorah, naj ne pozabi na gorniško vzgojo in urjenje tehnične sposobnosti. Privzgojiti si mora občutek o nevarnosti hoje in gibanja v gorah. Upoštevati mora potrebo po premišljenem načrtovanju ture in objektivno oceniti svojo usposobljenost. Nabavi naj primerno opremo, se po potrebi poda na pot z vodnikom ipd.

Literatura:

1. Avery J. G., Harper P., Ackroyd S.: Do we pay too dearly for our sport and leisure activities? *Public Health* 104, 417 — 23 (1990).
2. Shlim D. R., Houston R.: Helicopter rescues and deaths among trekkers in Nepal. *JAMA* 261, 1017 — 09 (1989).
3. Addiss D. G., Baker S. P.: Mountaineering and rock climbing injuries in US national parks. *Ann Emerg Med* 18, 975 — 79 (1989).
4. Burtcher M., Likar R., Phyladelph M.: Sudden cardiac death during mountain hiking and downhill skiing. *N Engl J Med* 327, 1738 — 39 (1993).
5. Cumming P.: Cause of death in an emergency department. *Am J Emerg Med* 8, 379 — 84 (1990).
6. Friedewald W. E., Spence D. W.: Sudden cardiac death associated with exercise: the risk benefit issue. *Am J Cardiol* 66, 183 — 88 (1990).
7. Hurwitz J. L., Josephson M. E.: Sudden cardiac death in patients with chronic coronary disease. *Circulation* 85 Suppl., 43 — 49 (1992).
8. Schatzkin A., Cupples L. A., Heeren T., Morelock S., Kannel W. B.: Sudden death in the Framingham Heart Study, Differences in incidence and risk factors by sex and coronary diseases status. *Am J Epidemiol* 120, 888 — 99 (1984).
9. Siscovick D. S., Weiss N. S., Fletcher R. H., Lasky T.: The incidence of primary cardiac arrest during vigorous exercise *N Engl J Med* 311, 874 — 77 (1984).

Šmarnogorsko zdravje

Pozno turobno nedeljsko popoldne na Šmarni gori, tam proti koncu zime. Vrh Šmarne gore je odet v meglo, povsod sta sama vlaga in blato. Prijetno je le v sobi Ledinekove gostilne, kjer počasi srebamo topel čaj. Pri sosednji mizi sedi nekaj starejših planincev, stalnih gostov Šmarne gore, ki se med sabo tiho nekaj pomenkujejo.

Skoraj že v mraku pritečejo trije zadihani mladenci. Posedejo na klop za pečjo, slečejo svoje preznjene majice in jih vržejo na peč, da bi se hitro posušile. Vračati se v suhih oblačilih v tem vlažnem vremenu je le prijetnejše, pa še bolj zdravo. Pa tudi nič nenavadnega ni, posebno v zimskem času, če v hribih na peči posušiš svoja oblačila.

Starejši planinec v klasični opravi s karirasto srajco, pumparicami in gozjarji to vse skupaj nekaj časa mirno opazuje, naposled pa mu le prekipi in zavpije:

»Kdo bo pa zdej vohov ta vaš švic? Nej se kdo spomne, pa še svoje gate vrže na peč!«

Franci Erzlin

POPOTNIKOM NEVARNI KLOPI

DRAGICA BOŠNJAK

Ko pride klop na človeka, poišče primerno nežno mesto, kjer se na kožo pritrdi tako, da porine svoj rilec globoko v kožo. Vbod ne povzroči bolečine, saj ima klopova slina anestezijski učinek; vbodi zato pogosto niso opaženi, predvsem pri otrocih. Če je klop okužen z virusom klopnega meningoencefalitisa in (ali) Borrelia burgdorferi, vbizga slino povzročitelja v kožo gostitelja, medtem ko sesa kri.

Tako na kratko, jasno in razumljivo — s pomočjo domišljije je to že skoraj malce krvoločno — strokovni sodelavci Inštituta za varovanje zdravja v informativnem gradivu s prepoznavnim »škratom« na šopu zelenih listov opozarjajo na pravočasno cepljenje, da bi se zavarovali pred klopnim meningoencefalitisom. Za to akcijo so zelo tehtni razlogi — v velikem delu Slovenije so namreč klopi okuženi z virusom, ki povzroča to bolezen in lani je zanj zbolelo 260 ljudi (oziroma toliko primerov so prijaviili).

V Sloveniji je razširjen klop iz vrste *Ixodes ricinus*. Povzročitelj bolezni se lahko prek larv, nimf in spolno zrelih klopov prenese na človeka ali žival. Vsak klop ni okužen in tudi pri vbodu okuženega kropa ne pride vedno do okužbe gostitelja, lahko pa okužba poteka tudi

Naslovna stran zgibanke, ki jo je izdal Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije

brez bolezenskih znamenj — asimptomatsko. Ponavadi pa je tako, da človek »dobi« kropa, ko oplazi, na primer, grmovje in ga klop zazna s svojimi čutili.

V Evropi je znanih več naravnih žarišč klopnega meningoencefalitisa. Okužena so široka območja od Skandinavije čez Poljsko, Nemčijo, Češko, Slovaško, Avstrijo, Madžarsko, Slovenijo in Hrvaško.

Pri nas v Sloveniji so okuženi klopi, kot kažejo poročila o prijavljenih primerih, predvsem v gozdovih Gorenjske in Štajerske, nekoliko manj pa na notranjskem, kočevskem in novomeškem območju. Vendar pa strokovnjaki v zadnjem času opažajo tudi okužbe na območjih, ki v preteklosti niso veljala kot posebno okužena. Zato ni mogoče natančno začrtati okuženega območja in ne omejiti cepljenja le na ta območja.

Klopi prezimijo v listju, v skorji drevesnih debel in v površinskih zemeljskih plasteh. Kmalu po tistem, ko se temperatura tal nekoliko ogreje, postanejo aktivni. Kako hitro in kako močno se to dogaja, je povezano s klimatskimi nihanj; po milih zimah (in pri nas so bile zadnja leta povečini take) so tudi klopi bolj dejavni. Tako nas v naših klimatskih razmerah (in različno na posameznih območjih) okuženi klopi ogrožajo vse od februarja pa tja do novembra.

ZAKAJ JE KLOPNI MENINGOENCEFALITIS NEVAREN?

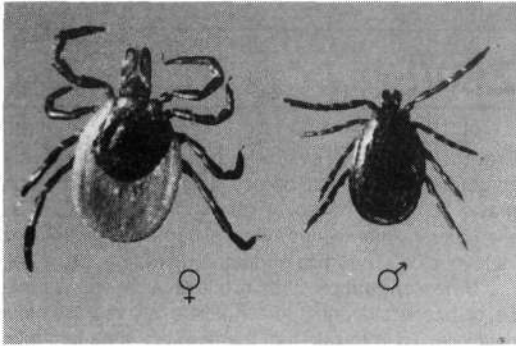
Klopni meningoencefalitis je virusna bolezen možganske ovojnice in centralnega živčnega sistema. Bolezen običajno poteka v dveh fazah. Na mestu vboda pri klopnem meningoencefalitisu praviloma ni opaznih sprememb na koži.

Prva faza bolezni se prične približno sedem dni po vbodu kropa in poteka podobno kot pri gripi. Pomeni, da se človek navadno slabo počuti, bolijo ga mišice, ima glavobol in druge bolj ali manj izrazite težave. Pri večini bolnikov potem sledi po nekakšnem prostem intervalu, ko ti znaki izginejo, druga faza bolezni, ki se kaže z visoko temperaturo, močnim glavobolom in lahko celo nezavestjo.

Bolezen lahko pusti trajne posledice, kot so glavobol, zmanjšana delovna sposobnost, zmanjšana sposobnost koncentracije, perez in tudi ohromelost. Klopni meningoencefalitis je redko smrtna bolezen, vendar ta nevarnost ni izključena.

Ljudje, ki so bili že kdaj okuženi z virusom klopnega meningoencefalitisa, so zaščiteni pred boleznijo. To so ljudje, ki so bolezen preboleli ali pa je okužba potekala brez vidnih bolezenskih znakov, kar se lahko ugotovi s krvno preiskavo.

Kot so letošnja zgodnja pomlad pojasnili ob predstavitvi celostne akcije za spodbujanje cepljenja proti klopnemu meningitisu — koordinira jo **mag. Eva Stergar** z

Takale sta ženski in moški klop pod povečevalom

Inštituta za varovanje zdravja — je že zima pravi čas za takšno zaščito. Bazično cepljenje sestoji iz treh odmerkov cepiva. Prvo dozo naj bi namreč prejeli še v hladnih zimskih mesecih, drugo pa 14 dni do tri mesece po prvi dozi. Vsekakor naj bi se človek zavaroval z vsaj dvema odmerkoma, še preden klopi postanejo aktivni. Tretje cepljenje je predvideno po šestih do 12 mesecih od drugega cepljenja. Po besedah strokovnjakov je potem vsakih pet let potrebno poživitevno cepljenje z eno dozo cepiva.

Pojasnili so tudi, da je cepivo proti klopnemu meningoencefalitisu varno, učinkovito in se dobro prenaša. Ne cepijo le bolnikov z akutnimi nalezljivimi boleznimi. Preobčutljivost na sestavine cepiva in piščančje beljakovine je »relativna kontraindikacija«. Kot pri drugih cepljenjih se lahko tudi pri cepljenju proti klopnemu meningoencefalitisu pojavijo prehodne lokalne reakcije, kot so rdečina in oteklina ali splošne reakcije. Na to tisti, ki cepijo, vsakogar opozorijo in svetujejo, kako ravnati.

VISOKA CENA ZA ZDRAVJE

Klopni meningoencefalitis je torej mogoče preprečiti le s popolnim bazičnim cepljenjem z vsemi tremi dozami in s pravočasno tako imenovano »poživitevno« dozo.

»To je pomembno,« svetujejo strokovnjaki, »ker sicer za bolezen ni specifičnega zdravila.«

V Sloveniji je že dalj časa uveljavljeno cepljenje tistih ljudi, ki so pri svojem delu ali na terenskih vajah (vojaki, študenti na praksi na terenu itd.) izpostavljeni možnosti okužbe. Za tiste, ki bivajo na okuženih območjih ali pa nameravajo na takih območjih bivati krajši ali daljši čas (pretežni del Slovenije je okužen), pa cepljenje zelo priporočajo.

Za letošnji program cepljenja proti klopnemu meningoencefalitisu je bila cena (za vse tri doze) okoli 10.000 tolarjev. V primerih, kjer je takšna zaščita predpisana, to plačajo delodajalci oziroma Zavod za zdravstveno zavarovanje, vsi drugi, ki se cepijo na lastno željo, morajo to plačati sami (ali če se ne dogovorijo drugače z delodajalcem). Za otroke je predvidena spodnja starostna meja eno leto, zgornje starostne meje za to obliko cepljenja ni.

Cepiti se je mogoče na sedežu Inštituta za varovanje zdravja v Ljubljani na Trubarjevi ulici, (061) 132 32 45, drugod po Sloveniji pa v vseh območnih zavodih za zdravstveno varstvo: Celje, Ipavčeva 18, tel. (063) 37 112; Nova Gorica, Kostanjeviška 16a, tel. (065) 28 191; Koper, Vojkovo nabrežje 4a, (066) 37 684; Kranj, Gosposvetska 12, tel. (064) 211 556; v Ljubljani na Zaloški 29, tel. (061) 140 13 66; v Mariboru, Prvomaj-ska 1, tel. (062) 413 141; v Murski Soboti, Arhitekta No-vaka 2, tel. (069) 31 330; Novo mesto, Mej Vrti 5, tel. (068) 324 253, na Ravnah, Ob Suhi 11, tel. (0602) 21 211.

KLOP V KOŽI

Za sprehode in izlete v naravo se je pametno zaščititi pred klopi z oblačili, kjer je čim več kože pokrite (torej z dolgimi hlačami, škornji, ruto in podobnim). Oblačila naj bi bila po možnosti svetle barve, kjer je klopa mogoče hitreje opaziti. Poleg tega se je koristno namazati s kakovostnimi repelenti, katerih vonj odganja klope.

Zelo pomembno pa je, da si človek po vrnitvi iz narave, pa naj bo iz gozda ali travnatih površin z grmičevjem, pregleda telo, se stusira in umije glavo. Oblačila je treba dobro skrtati, pralna pa oprati. Klopa, prisesanega na kožo, je treba čimprej previdno odstraniti. To se stori tako, da se nanj za nekaj minut nanese plast kreme, olja ali česa podobnega. Klopov prijem pod neprodušno plastjo popusti in potem ga je mogoče preprosto odstraniti s pinceto. Ni pa ga dobro odstraniti na silo, ker se pri tem lahko odtrga samo zadnji del telesa, klopova glava z rilcem pa ostane v koži, kar lahko povzroči gnojenje. Kolikor hitreje klopa opazimo in ga pravilno odstranimo, toliko manjša je možnost okužbe.

Alpinista so našli v plazu

Zdaj ni nobenega dvoma več: alpinista Staneta Belaka-Šraufa in Jasno Bratanič je lanskega 23. decembra na severnih pobočjih med Nad Šitom glave (2087 m) in Malo Mojstrovko (2332 m) zajel snežni plaz, ju pokopal pod seboj, ju nosil do svojega izteka in ju tam odložil. Alpinisti in gorski reševalci, ki so ju sprva že letošnjega januarja iskali na južnih pobočjih, so ju našli na drugi strani gore zadnje dni letošnjega maja, ko je sneg že precej skopnel, vendar še vedno dva metra do dva metra in pol globoko pod površino.

Najprej so našli nahrbtnik ponesrečene alpinistke, potem nedaleč od njega truplo Jasne Bratanič, nekaj dni pozneje kakšnih deset metrov daleč od nje še truplo Staneta Belaka.

Ker je v trenutku, ko to poročamo, ta številka Planinskega vestnika sicer že pripravljena za natis, bomo podrobnosti o iskanju obeh alpinistov objavili v naslednji številki.

SLOVAR »SNEG IN PLAZOVI«

MARJETA HUMAR

Šestjezični (slovensko-nemško-italijansko-francosko-angleško-španski) razlagalni slovar **Pavleta Šegule** Sneg in plazovi je izšel že lansko spomlad. Avtor ga je naslovil Večjezični slovar — Sneg in plazovi in podnaslovil Slovenska izdaja (kot da bi obstajala kakšna tujejezična izdaja, a o tem pozneje). Delo je izšlo kot Planinska publikacija št. 136, založila ga je Gorska reševalna služba Slovenije pri Planinski zvezi Slovenije. Razen nje so natis finančno podprli Uprava Republike Slovenije za varstvo narave, Republiška uprava za zaščito in reševanje, Občinski štab za civilno zaščito v Škofji Loki in Tehnochem, d.o.o., Ljubljana. Na začetku knjige je navedenih toliko sodelavcev različnih strok in izobrazbe iz Slovenije in tujine, da ni mogoče vseh navesti. Posebej je treba poudariti nekatere: recenzenta **dr. Ivana Gamsa** in **dr. Zdravka Petkovška**, zahtevne šestjezične korekture so opravili **Dora Cigoj**, **Bernarda Kovač**, **Marjeta Pintar**, **Franco Slataper**. Delo je tudi po oblikovalski strani izjemen dosežek: kot oblikovalka je sodelovala avtorjeva hči **Marjana Šegula-Miš**. Slovar je računalniško pripravil za natis kar sam avtor, kazala pa je izdelal **Frenk Kmet**. Delo je lektorirala avtorica tega članka, ki je Pavletu Šeguli tudi svetovala pri slovaropisnih zadregah. Slovar obsega 360 strani, slovenski del zavzema 250, tujejezična kazala pa 110 strani. V slovarju Sneg in plazovi je prikazanih in z razlagami ter tujejezičnimi ustrezniki predstavljenih 1756 slovenskih strokovnih izrazov.

Takšni so osnovni podatki o slovarju, ki mu ni para ne pri nas, ne v Evropi ali zunaj nje.

MANJKAJO SKICE IN FOTOGRAFIJE

Z izidom slovarja se je končalo trdo delo avtorja, njegovo nenehno sedenje pred računalnikom, iskanje po tuji in domači literaturi, razmišljanje, kako kaj razložiti, ali je prav ali ni, njegovo dopisovanje z različnimi strokovnjaki na Slovenskem in v tujini. Še 26. januarja 1995 mi je pisal: »Veseli me, da se zadeva sedaj izteka, čeprav bi vse skupaj najraje začel znova premlevati. Vendar, tak kot sem in z omejenim znanjem, slovarja jaz najbrž ne bi mogel bistveno izboljšati. Če hočejo, naj to storijo drugi, kak drobec pa bom že še našel in dodal na disk sam. /.../ Upam, da bom prihodnji teden delo vendarle lahko oddal v tiskarno.«

Ko pa se je to res zgodilo, ko je mislil, da se bo oddahnil, takrat se je začel naslednji del njegovega življenja s slovarjem: razmišljanje, ali je še kje kakšna napaka, kako bodo na njegove rešitve gledali drugi itd. In seveda čakanje na pisne ocene po revijah in časopisju.

Po izidu mi je 16. junija pisal takole: »Vse te peze se še sedaj nisem otrsela in včasih sila živo 'prihaja za menoj'. Neverjetno, bolje je pisati spomine in pesmice.

250 Trenutno ne počnem nič posebno zanimivega.

Prevedel sem neka avstrijska priporočila oz. nasvete za gornike, napisal kup poročil in nekaj člančičev — po pravici povedano mi slovar kar manjka. To je bil nekak silen 'skupni imenovalec', ki mi ni dopuščal skokov čez 'delovni plot'. To je bila spontana disciplina, da je kaj. /.../ **Bine Vengust** pravi, da bi bila stvar še več vredna, če bi bile v slovarju tudi angleške ali vsaj nemške definicije. To je mikalo tudi mene in bi niti ne bilo tako težko, saj sem ogromno razlag našel prav v nemških virih. Ampak če bi rekel, da bom dodal še te, bi se vsi uprli, češ da že tako kasnimo. Mikalo me je (in me še), da bi besede (vsaj večino) opremil s skicami ali fotografijami. Šele potem bi bilo delo zares veliko vredno. A kdo bi to sprejel? Sem pa sklenil, da bom skice zbiral, morda bi jih lahko izdali kot prilogo. /.../ Kar zadeva mnenja o slovarju, pa kot rečeno: Izvedba je vsem, ki so se oglasili, všeč, nekaterim celo zelo. Vsem se zdi koristen, kakih strokovnih pripomb pa (še) ni.«

Avtorjevo pričakovanje, da bo delo ocenila strokovna javnost, je upravičeno. Vendar je za to področje značilno, da so temeljitejšje ocene redke. Ker so slovarji velika dela, ki jih ni mogoče pregledati in oceniti po enkratnem listanju, je ocen slovarjev malo — pa še te se navadno nanašajo na posamezne elemente del.

STROKOVNJAK ZA ALPINISTIČNO IZRAZJE

S slovarji je tako, kot je zapisal francoski klasični jezikoslovec italijanskega rodu **Joseph Justus Scaliger** (1540—1609) in za njim v uvodu ponovil avtor slovarja Sneg in plazovi: *Če hoče sodišče koga kaznovati, naj ga ne obsodi na ječo, marveč naj mu ukaže sestavljati slovar, kajti v tej kazni so združene vse druge.*

Vendar mislim, da Pavletu Šeguli delo s slovarjem ni bilo kazen, ampak strast in ljubezen, kar se zgodi, če se za delo najde pravi človek.

S tem slovarnikom me je pred leti osebno seznanil **dr. France Malešič**; prej sem ga poznala zlasti kot publicista in odličnega svetovalca za alpinistično strokovno izrazje pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika, kjer je pri zadnji knjigi nadaljeval delo **Borisa Režka**, **dr. Vladimirja Škerlaka** in drugih. Po smrti Borisa Režka smo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstveno raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kjer je nastajala zadnja knjiga Slovarja slovenskega knjižnega jezika, kar nekaj časa iskali strokovnjaka za alpinistično strokovno izrazje. Obrnili smo se na več ljudi, ki so sicer pristali na sodelovanje, vendar od njih zlepa ali pa sploh nismo dobili odgovorov na naša vprašanja. Ko se je dela lotil Pavle Šegula, je lepo steklo. Že ob prvih odgovorih je bilo jasno, da je to zelo pismen strokovnjak, ki ga slovaropisje zanima in mu je kos. Kar seveda ni bilo nič čudnega, saj se je Pavle že od konca sedemdesetih let ukvarjal s slovarjem o snegu in plazovih.

Kmalu po tem, ko naju je dr. Malešič osebno seznanil, se je Pavle Šegula s svojim zanj značilnim nahrbtničkom oglasil na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša in mi pokazal tipkopis svojega slovarja ter mi ga dal v prvo oceno. Nadaljnje sodelovanje me je obogatilo za prijateljevanje s tem izjemnim človekom.

Nikakor nisem bila prva, ki ga je Pavle vprašal za svet o svojem najzahtevnejšem delu, po mojem mnenju — življenjskem delu. Pri avtorskih slovarjih — torej pri slovarjih, ki jih napiše en sam avtor — je velika nevarnost, da pisec uveljavi svoje poglede na stroko in jezik in je slovar za splošno rabo manj uporaben. Pavle Šegula se je tega zavedal od vsega začetka, zato je imel široko razpredeno dopisovalno mrežo in se je ob vsakem najmanjšem problemu posvetoval z več ljudmi ter njihova mnenja, kolikor so bila tehtna in skladna z zasnovo slovarja, tudi upošteval. Tako si je seveda delo za slovar močno otežil, vendar sta njegova vrednost in veljavnost nesporni.

Tak način dela je bil nujen tudi zato, ker slovar opisuje besedje več strok: geografije, geologije, reševanja, medicine, gozdarstva, hidrologije, nivologije, inženirstva ipd., čemur ne more biti kos en sam človek, in je bil mogoč, ker so samovšečnost, samozadostnost, rešiteljstvo in podobne lastnosti avtorju popolnoma tuje. To poudarjanje nikakor ni laskanje avtorju, ampak odraz izkušenj, ki jih imam po več kot dvajsetletnem delu na tem področju. V uvodu v slovar Sneg in plazovi je tako navedenih veliko sodelavcev in svetovalcev iz Slovenije in tujine. Njihov prispevek pa je seveda različen.

V tem morda nekoliko osebnem uvodu je treba omeniti še enega sodelavca, ki ni nikjer izrecno omenjen, pa brez njega slovarja ne bi bilo. Pavle mi je o »njem« takole zapisal: »Dobro, da imam dobro in pametno soprogo!« Na vprašanje, kako je mogoče, da lahko cele dneve presedi pred računalnikom, pa je hudomušno odgovoril: »Veš, jaz nisem kaj prida 'družinotvoren'.«

PRVI, KI SMO DOBILI TAK SLOVAR

Slovarji strokovnega izrazja so na eni strani pomemben jezikovni priročnik za pisce, prevajalce in bralce strokovnih besedil, učitelje, študente, skratka, za vse uporabnike določenega strokovnega jezika, na drugi strani pa omogočajo stroki pregled besedja in prispevajo k pomenski razločitvi posameznih besed in tudi k slovenizaciji izrazja. Pri izdelavi strokovnega slovarja navadno sodelujejo strokovnjaki določene stroke in jezikoslovci. Ti besedje zberejo, izberejo strokovne izraze, ki bodo prišli v slovar, in pretehtajo, kateri izrazi so s stališča stroke in jezika ustrezni, kateri se bolj uporabljajo, kateri manj, predlagajo slovenske izraze za tuje, zapišejo naglas, izgovor, sklanjatvene, spregatvene končnice, kaj pomenijo, v kakšnih zvezah se uporabljajo, poiščejo in preverijo tuje ustreznike ipd. Med temi opravili pa navadno mine deset ali več let, kljub temu pa se s tem težkim in navadno malo plačanim delom na Slovenskem poklicno ali ljubiteljsko ukvarja kar precej ljudi. To so posamezniki, slovaropisni strokovnjaki v več založbah in v Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstveno raziskovalnega cen-

tra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Zelo pogosto izhajajo prevodni slovarji, za posamezno stroko in slovensko slovaropisje pa so zelo pomembni izvirno slovenski slovarji strokovnega izrazja. Tak je tudi slovar Sneg in plazovi, čeprav ga je avtor podnaslovil kot slovensko izdajo.

Slovenci smo že od nekdaj znani kot ljubitelji gora; smo osvajalci himalajskih vrhov, alpinisti, čisto običajni hodi v gore, smučarji in še bi lahko naštevali. Zato je seveda prav in razumljivo, da smo prvi dobili tudi slovar o snegu in plazovih, ki ga je napisal znani slovenski strokovnjak za plazove, publicist, Bloudkov nagrajenec in še bi mu lahko kaj pripisali.

PRAKTIČNO UPORABLJANJE KNJIGE

Delo Sneg in plazovi je šestjezični informativno-normativni razlagalni slovar. Kaj to pomeni? Slovar ima dva dela. V prvem je v obliki člankov prikazanih 1756 slovenskih bodisi eno- ali večbesednih poimenovanj, ki poimenujejo pojave in predmetnost v zvezi s snegom, plazovi, vremenom, oblikovanostjo tal, zaščito pred plazovi, reševanjem iz njih ipd. Najbolj uporabljana jezikovno in strokovno ustrezna poimenovanja imajo opisan pomen, t. j. razlago, zapisan naglas, besednovrstno določilo, obrazila v drugem sklonu, drugi osebi ipd., navedene so tudi sopomenke (sinonimi). Razlage so kratke in razumljive tudi nestrokovnjaku. Če je izgovor drugačen od zapisa, je prikazan v oglatem oklepaju. Ti podatki omogočajo razumevanje in pravilno uporabo strokovne besede ali besedne zveze v slovenskih besedilih.

Pred razlago pa so zapisani tudi strokovni označevalniki. V slovarju navedeno strokovno izrazje namreč pripada različnim strokam. Strokovni označevalnik uvršča poimenovanje v stroko ali na področje, kjer se izraz izvorno uporablja: odstreljevanje, fizika, eksplozivni, geografija, geologija, hidrologija, inženirstvo, zlasti protiplazno, meteorologija, nivologija (veda o snegu in plazovih), gozdarstvo, reševanje, medicina, gornišтво, smučanje ipd. Slovenskemu delu sledijo tuji ustrezniki, in sicer angleški, francoski, italijanski, nemški in španski. Tako prikazuje novi slovar skupaj s slovenskimi izrazi okoli 12.000 strokovnih poimenovanj, kar kaže na obsežnost opravljenega dela in upravičuje dolgotrajnost nastajanja.

Manj uporabljana strokovna poimenovanja so prikazana s kazalkami, se pravi s slovarskimi članki, ki usmerjajo k poimenovanju, ki se bolj uporablja, je jezikovno in strokovno bolj ustrezno (npr.: vegetacija -e ž, glej rastje, kar moramo brati takole: Slovenci imamo dva izraza za rastlinske združbe na določenem območju, to sta vegetacija in rastje, bolj se uporablja rastje). Pri bolj uporabljanem strokovnem poimenovanju so poleg slovničnih in pravorečnih podatkov navedeni opis pomena, manj rabljena sopomenka, ki jih je lahko tudi več, in tuji ustrezniki. (Torej je rastje prikazano takole: 1044 rastje -a s S: vegetacija — sil (= gozdarstvo) rastlinske združbe na določenem območju — razlagi sledijo tudi ustrezniki.)

Posamezni deli slovarskega članka so zaradi večje preglednosti in razpoznavnosti zapisani z različnimi tiski: 251

iztočnica zmeraj **krepko**, razlaga nekrepko in pokončno ipd. Obe vrsti slovarskih člankov imata zaporedne številke.

Tretja vrsta slovarskih člankov ni oštevilčena; je le zato, da bi uporabnik slovarja lažje našel ustrezno poimenovanje, za katero morda niti ne ve, kako se glasi. To so t. i. kazalke, ki v razstavljeni obliki navajajo dvo- ali večbesedna poimenovanja ter vodijo uporabnika k nerazstavljenemu ali bolj uporabljanemu poimenovanju (npr.: vislice, minerske, *glej* strelne vislice; preživetje, možnost, *glej* možnost preživetja).

ZAKAJ IN KAKO JE NASTAL SLOVAR

Drugi del vsebuje abecedne sezname tujih ustreznikov za vsak jezik posebej: angleški, italijanski, francoski, nemški in španski. Vsak ustreznik ima številko slovenske iztočnice iz prvega dela slovarja. Tako lahko tisti, ki pri branju tuje strokovne literature naleti na neznano besedo ali besedno zvezo, v prvem delu slovarja Sneg in plazovi poišče slovensko poimenovanje in razlago, kaj to pomeni. To je zelo pomembno, kajti splošni dvojezični slovarji navadno ne vsebujejo strokovnih poimenovanj ali pa so ta neustrezno prevedena, saj pri njihovi izdelavi ne sodelujejo poznavalci različnega strokovnega izrazja.

Komu je slovar namenjen? Vsem tistim, ki se poklicno ali ljubiteljsko srečujejo s to problematiko in se želijo pravilno in lepo slovensko izraziti: piscem in prevajalcem strokovnih in poljudnih člankov, vsem gornikom, odpravljajem, smučarjem, gorskim reševalcem, organom za zaščito in reševanje, komunalcem, občinskim in državnim organom za varstvo okolja in prostorsko načrtovanje, strokovnjakom, ki se ukvarjajo z načrto-

vanjem, projektiranjem in nameščanjem naprav za zaščito pred snegom, zameti, plazovi, vodarjem, cestarjem, vremenoslovcem ipd. (Zanimivo pa je seveda še eno dejstvo: kdor bi ta slovar želel kupiti, se bo moral pri iskanju zelo potruditi, saj je izšel samo v 500 izvodih.)

Zakaj in kako je slovar Sneg in plazovi nastal? Avtor Pavle Šegula je v izjavi za tisk na to vprašanje takole odgovoril: »V Sloveniji in še marsikje premorejo malo lastne literature o snegu in plazovih in so tako vezani na tuje učbenike, priročnike in študijske materiale. Razumevanje le-teh ovirajo jezikovne pregrade, ki so spričo zahtevnih strokovnih izrazov, ki jih v običajnih slovarjih praviloma ni najti, še težje premostljive. Zato smo jeseni 1979 dali pobudo in se leto dni kasneje s člani Podkomisije za plazove pri Mednarodni komisiji za reševanje v gorah (IKAR) odločili, da izdelamo slovar v angleškem, francoskem, italijanskem, nemškem, slovenskem in španskem jeziku.

Konec sedemdesetih let je bilo na voljo največ nemške literature, zato smo izraze črpali večinoma iz nemških učbenikov, priročnikov in člankov. Zbiral in urejal jih je **Fritz Gansser** iz Švice. Pripadajoče ustreznike smo iskali v razpoložljivi angleški, francoski, italijanski in drugi literaturi ter osebno pri poznavalcih. Spisek je od začetnih 400 izrazov že leta 1981 narasel na 1000 in več poimenovanj, zato je delo postalo zamudno. Delovna in domiselna članica Podkomisije za plazove ga.

Ruth Eigenmann, predstavica Mednarodne fundacije Vanni Eigenmann, je tako pridobila računalničarja g. **Renata Cresto**, italijanskega gorskega in smučarskega vodnika, ki je vso snov shranil na računalniški disk, sama pa organizirala, da je delo začelo hitreje teči. Ker se je večina članov ogrela za slovar na disketi, je g. **Walter Good** v Davosu zbrani fond besed (*brez opisov pomena — op. M. H.*) prenesel v nov program, tako da je dostopen vsakemu lastniku računalnika. Medtem ko je delo napredovalo, se je slovenska Gorska reševalna služba odločila tudi za natis v izvedbi s slovenščino kot prvim jezikom.«

ANGLEŠČINA BREZ KONKRETNEGA VPLIVA

Tak je bil začetek slovarja Sneg in plazovi. Temu mednarodnemu začetku so sledila leta slovenskega slovaropisnega dela, ko je avtor Pavle Šegula s sodelavci, strokovnjaki različnih strok, tudi slovaropisne, iskal slovensko izrazje, pisal razlage pojmov, premišljal in spraševal o razmerjih med pojmi in njihovem pomenu doma in po vsej Evropi in vse, kar je dognal, vnašal v računalnik. Resnici na ljubo in Slovencem v čast pa je treba reči, da smo tako prav Slovenci prvi izmed članic Mednarodne komisije za reševanje v gorah dobili razlagalni slovar o snegu in snežnih plazovih. Drugi, večji narodi, takega slovarja (še) nimajo.

Slovar Sneg in plazovi pa nam ponuja tudi možnost, da analiziramo v njem zbrana poimenovanja. Večina le-teh je slovenskega izvora: blodnjak razpok, blisk, čelo nari-va, čelo napoke, čepeča drža, črtasta napoka, delno zasutje, drsenje in polzenje, drobir, gruč, poškodovanje, prag, predor, prečni opornik, pomol, poledica, plaz,

Dan čistih gora 1996

Prizadevanja planinskih zvez, da bi svoje članstvo usmerjale k učinkovitemu varstvu narave, posebno še kar zadeva obnašanje v gorskem svetu, ostaja prvenstveni cilj Mednarodne zveze planinskih organizacij UIAA. Ko so v nekaterih deželah in državah iz naravovarstvenih vzrokov uvedli prepovedi dostopov do nekaterih gorskih območij, lahko UIAA, kot piše v letošnjem marčnem četrtletnem glasilu te svetovne organizacije, takšne težnje pozdravi, če s tem prispevamo k varovanju gora ter s samodisciplino preprečujemo škodo na gorskih strukturah, rastlinstvu in živalstvu.

Komisija za varstvo gora pri UIAA bi želela tudi leta 1996 predlagati že tradicionalni dan čistih gora s prošnjo, da bi ta dan še posebej poudarjali lastne dolžnosti in obveznosti do varovanja gorskega sveta, in sicer s čisto praktičnimi dejavnostmi.

Za planinske zveze južne poloble je bil letošnji dan čistih gora konec tedna 13. in 14. aprila, za tiste na severni polobli pa bo konec tedna 21. in 22. septembra. Z javnimi deli v gorskem svetu naj bi svoje sodržavljane opozorili na simbolični dan varstva gora.

plazišče, plazovina, osoja, ozebnik, opornik, osip, opast, sneg, led, slana, srež, zaledenitev, zastrugi, zatega, zatič ipd. To dejstvo kaže na to, da se Slovenci najbrž že od naselitve sem gibljemo po gorah in da smo vseskozi tudi pazili na pravilnost, t. j. slovenskost poimenovanj.

Četudi je kako poimenovanje tujeizvorno, zelo pogosto obstaja tudi slovenska sopomenka, kar je v slovarju nakazano s kazalko. Bolj kot npr.: alpinist, anticiklon, atest, labirint, responder, poskus reanimacije se uporabljajo gornik, območje visokega zračnega pritiska, izvedensko mnenje, blodnjak, poskus oživljanja, kar je v slovarju pokazano s tipom geselskega članka, saj je poimenovanje samo navedeno, besedica *glej* pa vodi k ustreznim slovenskim pomenki.

Večina tujih poimenovanj je grško-latinskega izvora in so mednarodno uporabljana ter prilagojena slovenščini (se sklanjajo, spregajo, izgovarjajo s slovenskimi glasovi, zapisujejo s slovenskimi črkami). Ta poimenovanja, če jih seveda ni preveč, ne ogrožajo jezika.

Po osamosvojitvi so Slovenijo preplavila anglo-ameriška poimenovanja podjetij, trgovin, izdelkov, kar je

svetovni pojav, pa zato nič manj sprejemljiv. Zaradi izrednega razvoja nekaterih strok na anglo-ameriškem jezikovnem področju z novimi dognanji, stroji ipd. prihajajo k nam tudi anglo-ameriške besede, ki jih nekatere stroke kar uspešno slovenijo (računalništvo), druge pa manj. Zanimivo je, da na besedje, prikazano v slovarju Sneg in plazovi, angleščina (skorajda) ni vplivala. Da je to besedje slovensko, so gotovo zaslužni tisti, ki so vse, kar je v zvezi s snegom, slovensko poimenovali in ta poimenovanja uporabljali. V tem besedju se kaže ta slovenska poimenovalna volja in odpor proti tujemu, vendar ne nevrotičen odnos do tujega besedja, saj se to tudi uporablja, vendar prilagojeno slovenščini.

Ena od zanimivih besed pa je **ančka** (*lutka odraslega človeka za učenje in vadenje umetnega dihanja in zunanje masaže srca*), ki je slovenska iznajdba, saj drugod to napravo poimenujejo z veliko manj humorja: pupa, maneken, fantom ipd.

Slovar Sneg in plazovi je odlično delo. Z njim na tem področju nismo le stopili v Evropo, ampak jo prehiteli. Upajmo, da bo kmalu doživel tudi elektronsko izdajo.

CVETKE IZ GORSKEGA SVETA V NAGRAJENEM TURISTIČNEM VODNIKU SLOVENIJE

LEPA NAŠA DOMOVINA...

STANKO KLINAR

...ali kako nas jo uči ljubiti najbolj reprezentančen priročnik Slovenija, turistični vodnik, Mladinska knjiga, Ljubljana 1995. Druga izdaja 1996, s ponosnim žigom na čelni platnici: »Evropska zveza za turistični tisk, 1. Nagrada«. (Nisem se zmotil, »Nagrada« je napisana z veliko začetnico.) Prva izdaja si je namreč prislužila to laskavo mednarodno priznanje, s katerim ostane vodnik trajno ovenčan skozi vse prihodnje izdaje, v vseh jezikih. (Obetajo se namreč angleška, nemška, italijanska... izdaja.) Naj izpišem nekaj odlomkov s komentarjem za »utemeljitev«:

OKOLICA LJUBLJANE IN GORENJSKA

— O Polhograjskem hribovju na str. 143: »... so vrhovi ostro zašiljeni in grebenasti, stene pa strme (najvišji vrh Tošč, 1021 m).« Če je to res, potem so tamkajšnji kmetje skrajno neprevidni. Krave pasejo po »ostrih vrhovih«, po »stenah« in »grebenastih« zadevah postavljajo hiše in cerkve, zraven pa še orjejo in sejejo, in to celo s traktorji. Treba jih bo posvariti, naj tega več ne delajo, je prenevarno. — Na str. 269 znova: »... močno priostreni vrhovi...« in iz sobesedil ponovni namig, da bi najvišji utegnil biti Tošč (1021 m), ki seveda niti od daleč ni »močno priostren«, in tudi ni najvišji, saj ga za 8 m poseka Pasja ravan (1029 m, kot piše na zemljevidu), in ta je sploh razvaljena kot zleknjen slon, o kaki dolomitni priostrenosti (dolomit kot pomembna sestavina tal naj bi namreč omogočal to lastnost) niti od daleč ni govora. Naš vodnik (v nadaljevanju STV) za Pasjo ravan, žal, sploh ne ve. Resnici na ljubo bodi povedano, da ima Grmada, ki je še najbolj priostrena, a še daleč od dolo-

mitskega špika, na zahodni strani lepo belo dolomitsko pečino (sicer komaj opazno) s težko petnajstmetrsko plezalno smerjo. (Glej **Pavle Kozjek**, 39 in pol.) Toda to skalco, za katero STV seveda tudi ne ve, in še katero, posplošiti na nevemkoliko kvadratnih kilometrov najbolj pohlevnega in prisrčno obljudenega gričevja na svetu pomeni ustvarjati v bralcih popolnoma napačen vtis. (Za božjo voljo, ali ste tisto izjavo o vrhovih, grebenih in stenah prepisali iz opisa italijanskih Dolomitov?)

— Na isti strani (143) zvem, da je »Mazijeva steza (ki pelje na šmarnogorsko Grmado, op. **S. K.**) na začetku zavarovana plezalna pot«. (Zavarovana je seveda Pogačnikova pot.) In zemljevidu na str. 127 v brk trdi STV, da »Vegova ulica pripelje na Novi trg« in da je »med Gosposko in Emonsko ulico ter Zoisovo cesto na Trgu francoske revolucije kompleks Križank« (str. 137). (Gosposka ulica se v resnici tik pred kompleksom neha). In »Mestni trg se proti *zahodu* zoži...« (str. 132). Po navedenem zemljevidu sodeč se zoži proti *jugu*. In kje je Ljubljana? Na Balkanskem polotoku (str. 142)? Še zmeraj? Ampak zemljepisno menda ni bila nikoli. Učili so nas, da je zemljepisna meja med Balkanom in ostalo Evropo na Kolpi, Savi in Donavi. Menda se svet v zadnjih letih kljub vojnem ni toliko spremenil, da bi to več ne držalo? (Res pa je, da so vsi očitki iz tega odstavka v drugi izdaji popravljeni. In zakaj jih je vseeno vredno navesti? Ker ima večina kupcev zazdaj prvo izdajo. In ker bi se take napake branil napisati tudi popolni zemljepisni laik.)

— Pa pojdemo nazaj k smerem neba! Na str. 88 berem: »Tunjice... vas vzhodno od Kamnika (prav *zahodno*) (in da gremo tja »po lokalni cesti Kamnik—Tunjška 253

«Mlaka»; kaj ima tu »Mlaka«, za katero se nobeden ne meni, in zakaj je v Kamniku potem kažipot »Tunjice«, brez »Mlake«?) Na str. 353 berem: »Od doline Soče se pri vasi Na Logu zajeda globoko proti zahodu (prav proti vzhodu) v osrčje Triglavskega pogorja doline Zadnjice.« (Verjetno bi »Triglavsko pogorje« morali pisati z malo začetnico, ker ni zemljepisno lastno ime.) Na str. 249 berem: »Dostop (v Srednji Vrh iz Gozd—Martuljka, op. S.K.), po cesti 3 km v severno karavansko pobočje...« Jaz sem zmeraj mislil, da se severna karavanska pobočja spuščajo na koroško stran in da pripadajo avstrijskemu državnemu ozemlju. (STV ne omenja, da je za tiste pčle 3 km, ki pa jih je v resnici malo manj, pametno imeti s seboj potni list.) Na str. 348 »se na široko odpre zahodno ostenje Prisojnika, kjer se pokaže Veliko Prisojnikovo okno...« To je seveda severno ostenje, res pa njegov zahodni del. (2. izdaja je pristala pri »severozahodnem ostenju«.) Na str. 265 piše: »Kranj ima severni (pri Polici) in vzhodni priključek na avtocesto.« Pri »severnem« je na terenu osem kažipotov, na katerih piše »Kranj-zahod«.

— Str. 257: »[Karavanke] se vzhodno od Golice cepijo v severno (v celoti v Avstriji) in južno verigo...« Da je severna veriga v celoti v Avstriji??? Peca in Urška že ne!!! In stavek se naprej glasi: »... med njima so vzdolžne doline...« Vzdolžnih je malo, pomembnejše so številne prečne, ki so severno verigo razrezale na posamezne kope, najodličnejše med temi so Obir, Peca in Urška — in polovica teh treh ni v Avstriji.

— Str. 245: »... po ledinah južno od Rateč poteka razvodje med Jadranskim in Črnim morjem.« Nimam besed. In jih tudi ni treba — za tiste, ki znajo brati zemljevid. (Ali naj po osnovnošolsko napišem, kje to razvodje v resnici poteka? Ne boste verjeli: med drugim tudi počez čez Kanalsko dolino v Žabnicah/Camporosso pri hotelu Spartiacqua (nomen est omen!).)

POHORJE V ALPAH

— O Pohorju berem: »Geografsko sodi Pohorje k Centralnim Alpam... Kot prehodno ozemlje med Alpami, Dinarskim gorstvom in Panonsko nižino ima značilnosti vseh treh območij« (str. 183). — Zakaj »geografsko«? Mislim, da predvsem geološko. Geografsko bi lahko spadalo h Karavankam, h katerim je menda sicer mogoče prističi Boč in Donačko goro (257, samo da se po tisti izjavi nekoliko šemasto nehajo pri Žetalah v Haložah, kot da vas pomeni geografsko mejo in da polovica Halož spada h Karavankam, druga polovica pa sami sebi ali kam?). (Nenavadno je tudi, da ima Pohorje, po rangi četrto slovensko pogorje, v vodniku svoje poglavje, 183—188, Julijske Alpe, Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke pa ne.) — Če je Pohorje prehodno ozemlje med Alpami in Panonsko nižino, ali potem spada k Alpam ali ne? (Mislim, da bi morali napisati »Kot prehodno ozemlje med visokimi Alpami in...«) — Nisem vedel, da ima Pohorje značilnosti Panonske nižine. (Kateri pa? Je tam kak donavski veletok, kaka kilometrska panonska vas, kaka (nepregledna) ravnina, posejana s pšenico?) In da ima značilnosti Dinarskega

gorstva? (Bodo odkrili tam kako (vsaj miniaturno) Postojnsko jamo, kak osnutek cerkniškega presihača, pa kako fejest ponikalnico, četudi nemara malo bolj švoh od Ljubljane, reke s sedmimi imeni — glej istoimensko brošuro **Franceta Šušteršiča** — še prej pa seveda zamenjali tonalit z apnencem?) In da je prehodno ozemlje med Alpami in Dinarskim gorstvom? Če se mislijo gospodje resno pogovarjati, naj priznajo, da je med Pohorjem in Dinarskim gorstvom zajeten tampon spodnještarskega (glede na str. 257 karavanskega!) in posavskega gričevja, tako da je od P. do D. g. salamensko daleč čez čisto »tuj« svet, ki ne pripada ne P. ne D. g., in že zato P. ne more biti zadevno prehodno ozemlje; z D. g. je toliko v zlahti kot z Grand Canyonom v Arizoni.

PREGORELA ČASOVNA VAROVALKA

— Str. 169: »...reka Trebuša...« Na zemljevidu »Trebušica«.

— Str. 169: »...do planinske kočice na Čavnu (1242 m) ... vrh Čaven (1185 m)« — Ali ima lahko planinska kočica večjo nadmorsko višino kot gora, na kateri stoji?

— Vem, kaj bodo rekli gospodje avtorji, in njihovo zavrnitev sprejem pod pogojem, da gredo na Čavnu urediti stvari, kot so jih na isti strani uredili z Golaki. V vsej slovenski literaturi velja, da je Mali Golak višji od Velikega (to je ena od znamenitih uveljavljenih zemljepisnih zmot), v STV so Malega samovoljno (dosledno pri vseh omembah) prekrstili v Velikega — kar je naravno logično in upravičeno, le da brez tradicije. Če so si to dovolili in uvajajo novo tradicijo, naj isto higienično čistilo uporabijo še za Čaven. Ali vsaj napišejo pojasnilo, in to za oba, za Čaven in Golake. (V jeziku domačinov se večinoma uporablja množinske oblike *Golaki* brez pridevnikov *Mali*, *Srednji* in *Veliki*.)

Popusti pri prenočevanju v tujih planinskih kočah

Planinske organizacije svojim članom ponavadi priznavajo popuste pri prenočevanju v planinskih kočah, ki so v njihovi lasti. Popusti so različni za različne vrste članov (mladina, družine, reševalci, vodniki itd.), v različnih državah so višine popustov različne, od 10 do 60 odstotkov.

Nekatere planinske organizacije priznavajo članom nekaterih tujih planinskih zvez enake popuste kot svojim lastnim članom. Ponavadi je priznavanje popustov urejeno recipročno — dve planinski zvezi skleneta dogovor o medsebojnem priznavanju popustov. Takšne dogovore imajo npr. sklenjene OeAV in DAV, SAC in CAF in še drugi. PZS je sklenila, da članom tujih planinskih zvez, ki so članice UIAA, prizna enake popuste pri prenočevanju kot svojim lastnim članom, čeravno nima sklenjenih dvostranskih recipročnih sporazumov.

Članom PZS priznavajo enake popuste kot domačim članom v kočah OeAV in DAV v Avstriji, drugod pa našim članom večinoma priznavajo

— Slomšek naj bi bil prvi lavantinski škof (str. 152; v drugi izdaji popravljeno v »prvi škof mariborsko-lavantinske škofije«) in Aljaž naj bi bil 1895. postavil koč v Vratih (251) in Društvo Triglavskih prijateljev in Triglavski narodni park naj bi v Mojstrani uredila Triglavsko muzejsko zbirko (250)?

Zdi se, da je pregorela neka posebna časovna in krajevna varovalka: Lavantinska škofija je bila ustanovljena šeststo let pred Slomškovim rojstvom, Aljaž je 1895. postavil stolp na Triglavu, 1896. pa koči v Vratih in na Kredarici. Društvo Triglavskih prijateljev se je imenovala skupina kaplana **Žana** v Bohinju pred več kot sto leti, bila je predhodnica SPD in je leta 1871 postavila skromno kočico »Triglavski tempelj« na Ledinah (tam je danes Planika). Uradni ustanovitelj Triglavске muzejske zbirke je Kulturna skupnost Jesenice, dejanski pa PD Dovje-Mojstrana ob strokovni pomoči Gorenjskega muzeja iz Kranja in uprave TNP. To je zgodovinska resnica. (Ker so spoštovani avtorji iz kolofoha tudi sodelavci Enciklopedije Slovenije, se lahko nadejamo njihovih veselih podatkov - ali odsotnosti pravih - tudi v tej osrednji slovenski podatkovni knjigi. »Our life is most jolly!« /Shakespeare/.)

MLADINSKI CENTER POD BUKOVCEM

— Lepa je omemba starožitnih imen, le da Gozd-Marulj ni po domače »Rut« (248), pač pa *Rute*; in »Prisojnik«, nešteto krat naveden v tej obliki, je v resnici *Prisank*, in »Kalški greben« (90) je ljubljanska pogrnjavščina za *Kalški Grében*; *Svético* (81 in 82), *Záprice* (88) in *Bégúnje* (259, 260) naj bi takole opremili z naglasi za pravilno branje.

— Nedokazani Berginc in njegova (?) Slovenska smer sta zapisana kot zgodovinsko dejstvo (252), o dokaza-

nem/nespornem in visoko pismenem **Tumi** pa niti sence. (Sploh je opis Triglavске stene — 251 in 252 — na meji naivnega kriminala.)

— Str. 246: »Dolino [Planico] obdajajo do 2500 m visoke gore...« Ni res. Nobena (najmanj pa tam našteje) ne dosega niti 2400 m, Jalovec pa presega 2600 m. In tisto, kar imajo gospodje za Veliko Dnino, je v resnici Rob Velike dnine, še raje pa Šite.

— Str. 357: »... pod planino Bukovec je Mladinski center PZS.« Ali je mogoče napisati to reč bolj nesmiselno? Kaj za božjo voljo ima opraviti z Mladinskim centrom (višina 700 m) nepomembna in pozabljena planina Bukovec (višina 1350 m), do katere je od M. c. dve uri (v danem kontekstu brezveznega) napornega vzpona po od ljudem svetu? Jo bo kdo jemal kot orientacijsko točko za dostop do M. c., do koder se sicer iz druge smeri pripelje z avtom? Smiselno je reči le: *V skrajnem dolinskem sklepu Bavšice stoji M. c. PZS.* (Če že mora biti M. c. pod nečim, je tam marsikaj čisto drugače visokega in impresivnega kot dejansko nevidna planina Bukovec!)

— Podobno nesrečno in celo mojstrsko zamešano je napisan odstavek *Gorjanci* (176). Namesto tistega si drznem predlagati tega:

Gorjanci. Dostop: z avtom po cesti proti Metliki do prelaza Vahta (13 km) (izhodišča ni treba navesti, ker je ta odstavek v poglavju NOVO MESTO in se razume, da je izhodišče Novo mesto), nato po gozdni cesti še 10 km do Planinskega doma Vinka Paderšiča (828 m) pri Gospodični. (*Gospodična* je studenec, ki je postal znamenit po Trdinovih bajkah in povestih.) — Planinski dom je dostopen tudi iz vasi Gabrje po gozdni cesti mimo Krvavega kamna. — Od tod na *Trdinov vrh* (hrv. Sv. Gera), 1178 m, najvišji vrh Gorjancev, z avtom 5 km, peš po markirani stezi 1^h 15'. (Ta odstavek je v

nekoliko manjši popust kot domačim članom. Zgodi se, da v kakšni koči v Italiji ali v Franciji na višku sezone naš član ne dobi nobenega popusta. V vsakem primeru je priporočljivo, da si pred odhodom v tuje gore prenočišča pravočasno vnaprej telefonsko rezerviramo (posebno še, če gre za skupino) in da že pri rezervaciji opozorimo, da gre za skupino planinskega društva. V takem primeru boste skoraj zanesljivo povsod dobili popust pri prenočevanju.

Ker se težave z recipročnostjo pojavljajo vseh povsod, je mednarodna gorniška zveza UIAA že pred desetletjem začela v soglasju z vsemi planinskimi zvezami — članicami UIAA izdajati posebno recipročno znamko. To znamko z veljavnostjo enega leta prilepimo na planinsko izkaznico s plačano članarino nacionalne planinske zveze in imetniku v tekočem letu omogoča, da v vseh kočah, ki so last katerekoli članice UIAA, uživa enake popuste kot člani domače planinske zveze. Recipročno znamko UIAA je mogoče naročiti tudi pri Planinski zvezi Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, Komisija za mednarodne stike. Cena recipročne znamke je v letu

1996 45 Sfr, dobavnik rok pa okoli dva tedna. Glede na ceno recipročne znamke njen nakup priporočamo vsem tistim, ki se nameravajo poleti individualno odpraviti v Zahodne Alpe in pri tem vsaj nekajkrat prenočevati v kočah, ki so last članic UIAA. Kontingente znamk UIAA bomo naročali konec vsakega meseca za znane naročnike.

Opozorili bi, da so poleg koč planinskih zvez v Alpah tudi kočice drugih lastnikov (npr. vodniških združenj, družinski penzion, smučarske kočice itd.). Ti ponavadi niso člani UIAA in niso dolžni planincem, čeravno imajo izkaznico in recipročno znamko, dajati nobenih popustov. Vsakršen popust, ki ga dobite v takšnih kočah, je le komercialne narave in ga boste ponavadi dobili, če se kot skupina najavite naprej in plačate ustrezen predjajem; ponavadi se dobi okoli 10 odstotkov komercialnega popusta (ali pa vodnik dobi brezplačno spanje). Od znanih koč, ki niso v lasti članic UIAA, omenjam kočico Adlersruhe pod Grossglocknerjem, kočico Cosmiques na Col du Midi nad Chamonixom, Lac Blanc nad Chamonixom, Monchhutte na Obers Monch Jochu in hotel na Jungfraujochu.

dr. Tomaž Vrhovc

STV napisan tako, da bralec skače od »Pl. doma Vinka P.« na Trdinov vrh pa spet nazaj na »planinski dom na Gosposidični« in ne ve, ali je to isti planinski dom ali ni, nato zve, da je »Dom V. P. stalno oskrbovan« (kar najbrž ni čisto res, res pa je, da je že tretjič naveden v šestih vrsticah besedila!) in potem gre še enkrat od tod na Trdinov vrh — z nekaterimi dodatki naravnost mojstrska cigumigarska dezorientacija!).

NAIVNOSTI IN ZAVOZLANOSTI

Motijo slogovne naivnosti in zavozlanosti:

— Str. 250: »... s pokopališčem, kjer počivajo mnogi, ki jih je premagal Triglav.« (250) Tako se ne piše v resen vodnik. To spada v pravljice ali kako specializirano revijo za dobrosrčne stare mame.

— Str. 85: »... Kamnik... je stičišče cest med Ljubljansko in Celjsko kotlino skozi Tuhinjsko dolino ter Zgornjo Savinjsko dolino čez prelaz Črnivec.« To je tako učeno povedano, da avtorji najbrž sami sebe ne razumejo. (Je Črnivec v Tuhinjski dolini? Je v Zgornji Savinjski dolini?) Kot preprost človek bi raje prebral nekaj takega: »Dve cesti vezeta Kamnik s Štajersko: ena pelje po Tuhinjski dolini in čez prelaz Kozjak na Vransko, druga, nekoliko severneje in s to vzporedna, pelje iz Stahovice po dolini Črne in čez prelaz Črnivec v Gornji Grad.« Toda to je gotovo preveč preprosto in prehitro razumljivo. Avreola znanosti je izgubljena.

— Str. 257: »Stol spada med lažje ture v Karavankah, hkrati pa je izredno razgleden vrh.« Zakaj ne krajše:

»Razgledni Stol spada med lažje ture v K.«? (Seveda pa to ni čisto res.) In naprej: »Spodaj ležijo Gorenjska, Ljubljanska kotlina in Koroška.« Bo držalo. Niso zgoraj. Tam jih tudi nihče ne pričakuje.

Tiskovnim napakam se po vsem videzu ni mogoče izogniti v nobeni knjigi.

— Sveta gora/Skalnica (str. 164), ki se dviga dobrih 500 m nad Novo Gorico, naj bi bila visoka 68 m, NG pa 98 m. (V resnici ima Sveta gora 681 m). Podobno Livek 69 m (str. 368), v resnici 695 m. (Oboje je v 2. izdaji popravljeno.) — »Radovljica« na str. 256 bo pač *Žirovnica*. Glej Pot kulturne dediščine na str. 678.

Uspešneje bi lahko krotili pravopis:

*»Visoki rokav« (str. 28, kljub zemljevidu na str. 251, kjer je pravilno »V. Rokav«) in *»Velika kopa« (str. 183), ki mora biti »Velika Kopa«, kot je na zemljevidu; za ravnotežje (?) pa *»Vrbanova Špica« (str. 252, pravilno *V. špica*). In *»triglavska Severna stena« (str. 348 in 251, kljub zemljevidu na tej isti strani, ki je »Triglavska severna stena« izpisana kot pravo zemljepisno ime za samostojni zemljepisni (reliefni) element. »Kranjska Gora/*gora — zdaj tako (str. 109, itd.), zdaj tako (str. 114, 658, itd.). Itd.

Tako se bodo torej izobraževali o Sloveniji domorodne in tujske množice, nedolžne mlade duše si bodo vtiskovale te podatke v svoje tabule rase in jih prepisovale v svoje šolske referate, za srečo in čudenje svojih učiteljev. Kdaj se nam vendar rodi spet kak **France Planina**, ki je znal stvari didaktično poenostaviti, jasno, razumljivo in preverjeno napisati?

VSE SKUPAJ JE BILO TAKO POPOLNO, DA BOLJ NE BI MOGLO BITI

SEA OF DREAMS, MORJE SANJ

MIHA PRAPROTNIK

Morje sanj. Morje rjavega granita s črnimi lisami, ogromna previsna stena El Capa, gladke plošče, plitve počti, žgoče sonce, presušena usta, ožgani obrazi, udrta lica, pekoča bolečina za nohti, krči v mečih, smeh, od napora spačen obraz, mantra: »Just for fun and just go.« Pojdi, visi v neštetih copperheadih in krempljih, povzpni se nad strah in pusti sanjam, da se uresničijo!

»Koliko dni se pleza Sea of dreams?« vprašam Kevina v Yosemiteški vasi.

»Od pet in pol do štirinajst.«

Pomislim: to je pa res koristna informacija!

Nato doda še podatke o različnih copperheadih, o posebno zbrusenih krempljih in ostali tehnični opremi. Navrže še, v katerem raztežaju si ob padcu zlomiš nogo in koliko poletiš v ostalih, če se ti kaj spuli. Že v trgovini Marmot v San Franciscu sva pokupila vse uporabne copperheade; ko izprazniva še trgovino v Yosemiteh, nama jih še vedno manjka dvajset. Zveva, da je v Sunny side kampu Rawen, ki je pred kratkim preplezal Sea of dreams. Od njega bi lahko izvedela marsikaj koristnega, toda ravno sedaj binglja v smeri Jolly

Roger. Cele dneve hodi po različnih avtomobilskih delavnicah, da nama zbrusijo krempeljce, brskava po smeteh za plastenkami za vodo, kupujeva opremo, hrano...

GROZLJIVE NAPOVEDI

Že štiri dni sva v Yosemiteški dolini, pa El Capitana še videla nisva. Nimava ne časa, ne volje, da bi se odpeljala za ovinek na turistični ogled stene. Zvečer, ko se vračam k šotoru, zaslišim: »O, Rawen, si že nazaj iz Jollyja!« Pristopim k skupinici plezalcev in po nekaj minutah poslušanja zvem, zakaj sta s soplezalcem obrnila na začetku šestega raztežaja. Oba skupaj povabim na pijačo in za mizo z Johanom zveva, da sta Sea of dreams plezala devet dni, da sta počistila skoraj vse copperheade in da potrebujeva samo malo od tiste opreme, ki nama jo je svetoval Kevin. Zopet slišiva povest o tem, kje so res dolgi 'run outi', kje si zlomiš nogo, kje se ubiješ. Vse skupaj vzameva z veliko rezerve.

Odločitev je zelo preprosta: plezalno opremo, pijačo in hrano bova vzela po lastni presoji. Tako naslednji dan nabaševa transportni vreči in popoldne oddideva pod

El Cap. Rupp gre z nama, da nama bo pokazal vstop v smer. Že doma sva sklenila, da bova plezala v čistem alpskem stilu — preprosto rečeno, v stilu »just go«.

Do vstopa se pošteno prepotiva. Prasiča z vso robo za osem dni sta res prava 'prasca'. Komaj dvigam noge, Rupp pa niti na misel ne pride, da bi nama pomagal nesti kaj opreme. Z največjim veseljem naju snema z najino kamero.

Vse štiri dni prej se je napetost stopnjevala. Napeta sva bila kot strune. Povrh vsega je Johana mučil močan zobobol. Noče jesti močnih tablet proti bolečinam, ker so stranski učinki: vrtoglavica, padec koncentracije in slabost ob naporu. Ostanejo mu le aspirini. Napetost pa zdaj pod vstopom v smer vendarle počasi popušča, čeprav Johanov zobobol ostaja. Vesela sva, da so za nama vsi opravi in da je konec brkljanja po dolini.

Noč prespiva tik ob steni. Občasno se sliši odbijanje praznih plastenk za vodo. Po celotni steni so razmetane luči posameznih navez. Na nebu je nešteto zvezd.

ŽELJA: BITI ZELO HITER

Prvi dan vstaneva, ko je še noč. Pijeva toplo kavo in zraven prigrizujeva hrustljave müslije. Nato se pripraviva na začetek vzpona. Še vedno je tema. Prezgodaj sva vstala. Sediva s hrbti naslonjena na steno in čakava svetlobo. Napetost je izginila. Čutiva, da se je prava avantura pričela. Nič več ni razmišljanja o »kaj pa če«, »kako«... Samo še plezanje je in vse, kar sodi zraven.

Ko postane dovolj svetlo, Johan od nekod privleče kovanec in me vpraša, kaj hočem biti, glava ali orel. Izberem orla. Kovanec poleti v zrak in se obrača, dokler ne prileti na tla. Grev k njemu in pogledava: kovanec je izbral Johana, on bo začel. Vsak bo plezal po en raztežaj kot prvi. Potihem si želiva preplezati štiri raztežaje v prvem dnevu. To pomeni, da morava biti zelo hitra: nobenega mečkanja ali štrikanja. Vse mora iti kot po maslu.

In res gre. Gre nama tako hitro, da niti sama ne veva čisto dobro, zakaj. Zabijanje in prepenjanje po neskončni verigi copperheadov, vmes pa nekajkrat visenje v krempljcu, kakšen gnij klin, včasih tudi kakšen dober, več ali manj pa nama je jasno, da bi prvi ob napaki poletel od dvajset do petdeset metrov.

Ves čas je napeta plezarija. Ob koncu dneva ugotoviva, da se je Rawen pošteno pohecal z ocenami; na skico smeri nama je namreč napisal nekaj svojih novih zraven starih; tako sva se danes srečala z novo oceno A2+ namesto s staro A4, raztežaj A2+ pa naj bi bil takle: najprej nekaj klinov in frendov, nato kakšnih osem metrov po copperheadih po previsni poč, na koncu poč povežeš zadnja dva copperheada in se na njiju spustiš za približno osem metrov, zanihaš v desno, nadaljuješ s prečko v tegu, težko dosežeš star copperhead v sosednji poč, nato jo nabiješ zopet osem metrov navzgor s copperheadi št. 2, in to tako, da imaš vedno vpetega samo tistega, v katerem visiš, spodnje pa izpenjaš, saj bi bilo drugače preveliko trenje z vrvo, nato dosežeš konec poč, še štirikrat zatakneš krempljcu, vmes najmanjši nož, še malo prostega plezanja s sešte stopnje — in si na štantu.

Miha Praprotnik med plezanjem raztežaja Hook or Brook, A5

Foto: Janez Jeglič

BOŽANSKI OBČUTKI

Po nekaj takih šalah začeva gledati na skici tudi stare ocene. V bistvu nama je vseeno, koliko je ocenjen posamezni raztežaj. Vsakega se lotiva s koncentracijo in spoštovanjem, kot bi bil A5.

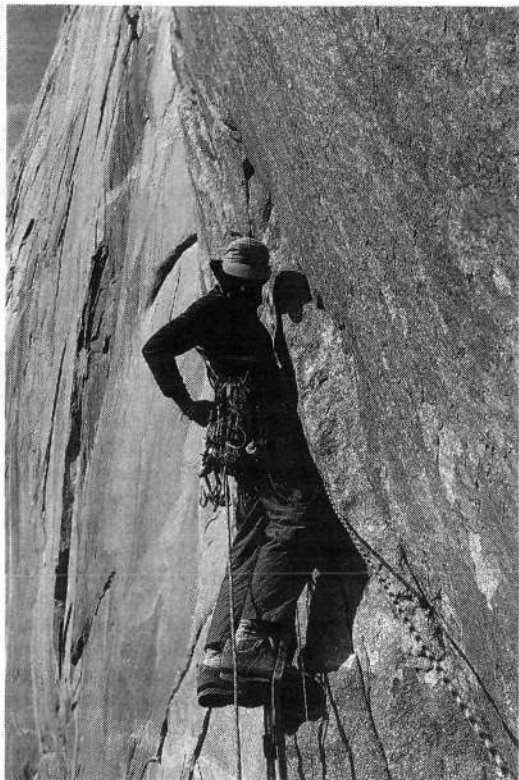
Zvečer nad majno polico razpneva dvojno visečo posteljo in se spraviva k večerji. Smeje se nama: večerjava štiri raztežaje nad tlemi. Zelo sva žejna, toda popijeva lahko le toliko pijače, kot jo imava predvidene za danes. Okoli desetih zvečer že spiva. V steni bi rekla, da »carsko«.

Drugi dan je okoli naju še tema, ko zvoní alarm. Še v spalnih vrečah si skuha jutranjo kavo na kuhalniku stormy. Nato pospraviva vso bivač opremo in prvi začne plezati, drugi pa skrbi, da mau lepo podaja obe vrvi, ga slika z dvema fotoaparatom, snema z video kamero, mu pošilja opremo, gleda na skico in ga spodbuja: »Just go! Just for fun!«

Dosti klepetava. To deluje zelo sproščujoče. Prvi vmes ves čas ponavlja »Heads, test, dobro in kremplj, test, dobro.« Drugi skoraj ves čas baše fotoaparate in kamero v etuije, pa zopet ven.

Varujeva z lokom, tako da ima prvi vedno dovolj vrvi za napredovanje.

Tudi danes je peklensko vroče. Vse kar puhti od vročine. Midva pa varčno močiva presušena usta z majhnimi požirki dragocene tekočine.

Janez Jeglič med plezanjem v El Capu in v Morju sanj

Foto: Miha Praprotnik

Danes imava obnovo tehnike plezanja po expending luskah. Pravi expending je tisti, v katerem med zabijanjem zgornjega klina spodnji pade ven. Pogosto se je drugi v najini navezi čudil, kako je prvi preplezal določeno razdaljo po tako gnilih klinih.

Kot popestritev imava danes tudi dve nihajni prečnici, na koncu katerih moraš zatakiniti kremplj, da lahko nadaljuješ vzpon. Ob poznem mraku ob soju čelnih svetilk postavlja najino visečo posteljo, deset minut zatem pa se že 'baševa' s hrano in pijačo. Zatem leživa v spalnih vrečah, noge nama bingljajo v globino, s hrbti sva naslonjena na topel granit, s pogledi blodiva po nebu, polnem zvezd, in srkava vsak svoje pivo. Božanski občutek! Pa ne zaradi piva, kar tako, zaradi vsega skupaj.

Jutri naju čaka Hook or Book. Zloglasni raztežaj, v katerem si s padcem prislužiš brezplačen helikopterski prevoz v bolnišnico.

Spanje. Sanjam. Kar naenkrat se pred mano pojavi Matjaž. Na obrazu mu igra rahel nasmeh. Pogleda me in spregovori: »Miha, z Johanom bosta preplezala Sea of dreams. Preplezala ga bosta brez problemov, nič ne skrbi. Po Sea of dreamsu pa se malo umirita.« Nameni mi še pomirjajoč nasmeh in že izgine.

MINIATURE V MONOLITNI STENI

Zjutraj ob jutranji kavi povem Johanu o svojih sanjah. Vesel je. Dogovoriva se, da ne bova več zlagala viseč

postelje, tako da bo drugi lahko sedel ali ležal na njej, medtem ko bo varoval prvega.

Danes ni navaden dan. Danes je Hook or Book day. Johan je že priplezal do široke rampe pod Hooker-bookom. Čistim raztežaj in razmišljam: Edina velika polica v vsej smeri — pa bi bilo veliko bolje, če je sploh ne bi bilo. Slišim, kako se Johan dere za robom: »Mali, saj je čista diagonalna!« Zbašem se okoli roba in s pogledom preletim Hook or Book. »Ni čista diagonalna, je pa čista prečka, cel 'cug' prečke nad rampo.«

Imam samo dve možnosti: ali se bom veselo drl s štanta ali pa žalostno, če se bom sploh še lahko, z rampe. Johan spleza malo višje po rampi, si uredi stojišče in me čaka, da si bom nabral potrebno opremo in zbranost. Zdi se mi, da mečkam in motovilim z opremo celo večnost, preden pridem do Johana in začnem plezati. Že v dolini so mi povedali, da se v tem raztežaju ne da zabiti prav nič več, kot je že zabito od vekomaj. To pa sta dva klina na začetku, nato sledi zmerno težko krempljanje do dveh rivetov, ki sta zabita drug nad drugim. Že pod riveti ne smeš pasti, saj bi končal v rampi.

Pošteno sem se moral stegniti od zadnjega kremplja, da sem dosegel prvi rivet. Malo prej sem med testiranjem izpulil vmesni copperhead. Ko vpnem še zgornji rivet, sledi nihajka. Johan me spusti za deset metrov in nato sledi tek po gladki plošči sem ter tja. Ni mi jasno, kje se začne krempljati, saj je vse čisto gladko. Končno s pogledom odkrijem majhno poševno lusko, za katero po nekaj poizkusih zatakнем kremplj. Sedaj moram skrempljati proti desni navzgor, nato pa sledi dolga prečka v desno samo po krempljih do »štanta«, ki se mi zdi daleč, kot bi bil na drugi strani galaksije. Razčlembe in luknjice so veliko manjše, kot sem mislil, da bodo; včasih potrebujem nekaj minut, da najdem naslednjo, Johan pa me medtem hrabri.

KONCENTRACIJE ADRENALINA

Ko se bližam »štantu«, postajam vedno bolj zbran. Ne zanima me več, koliko imam še do tja, vsa moja pozornost je usmerjena v posamezne gibe. Preprosto se zavedam, da sedaj ni več popravnega izpita. Nobenih naglih gibov, nobene naglice, nobenega »mogoče pa bo«; vse, kar naredim, mora biti stoodstotno.

Po nekaj urah El Cap zatrese živalski krik. Krik sprostitve. Veselje. Visim vpet v svedrovce »štanta« in se derem. Od zadnjega riveta pa do konca raztežaja sem moral približno 25-krat zaporedoma vstopiti v kremplj. Vmes ni nič drugega kot trije stari copperheadi, zabiti sedem metrov pred »štantom«. Prišlo je olajšanje. Po mojem sem dobil v treh urah svojo letno dozo adrenalina. Tudi Johan se veseli. Hitro prižimari in se loti naslednjega A5 raztežaja. Ležim na viseči postelji in gledam Johana 17 metrov nad seboj, vmes pa so sami mali heads. Upam, da se mu kaj ne izpuli, saj bi poletel točno skozi visečo posteljo na »štantu«. Še vedno je namreč zelo gladko, samo nakazani koti. Vse, kar je uporabil v tem raztežaju poleg headsov in krempljev ter kakšnega riveta, sta bila dva frenda tik pod stojiščem in navzven odprti poč. Zelo hitro je preplezal ta raztežaj, zato sva nadvse zadovoljna.

Pripravlja se na bivač v viseči postelji. Tudi bivač je danes nekaj posebnega. Posteljo sva obesila v copperhead št. 3, ki ga je Johan razmazal v dobro poč. Za varovanje za vsak primer zraven poveževa še tri svedrovce.

Četrti dan preplezava še nekaj raztežajev A4, Johan pa vodi še enega A5 z imenom Don't scate mate. To je raztežaj z zelo dolgim 'run outom'. Noč prespiva nekje na sredi črnega madeža v obliki Severne Amerike.

USPEH SEDMEGA DNE

Peti dan je previsno kot v Ospu. Sedaj pa res ne moreva več dol, tudi če bi hotela. Sicer pa se ukvarjava predvsem s plezanjem navzgor. Zdi se nama čisto v redu skala, le včasih naju plezanje pripelje čez kakšno sumljivo lusko. Uživava v izpostavljenem plezanju ne glede na oceno raztežajev.

Postalo je hladneje. Pihati je začel močan veter. Srečna sva kot le malokdaj. Zdi se mi, kot bi bile vse skupaj le sanje. V nekem raztežaju šokiram Johana, ko v kruš zabijem dva centimetra globoko največji profil, vrv pa vpnem v njegovo uho. Vse skupaj štrli iz stene kot železen kol. Johan pa ponavlja: »Pa to ni res, to ni res...«

Šesti dan še vedno uživava v težkem krempljanju po gladkih ploščah. Opazujeva požar v dolini. Moti naju ropot helikopterjev in gasilskih agregatov. Včasih snameva sončna očala, da šele zagledava nadaljevanje majhnih razčlemb za krempeljce. Mrmrava najino mantra »Just for fun« in se s hitrostjo štirih raztežajev na dan bližava robu Morja sanj.

Sedmi dan zjutraj si privoščiva razkošje: na viseči postelji počakava na sončni vzhod in nato zajtrkujeva v spalnih vrečah, obsijana s prvimi sončnimi žarki. Lepo je, predvsem pa prijetno toplo. V nekaj urah podelava še zadnje tri raztežaje. Nič več ni težko, je pa zelo lepa plezarija. Okoli enih popoldne objemam kriv borovec ali sekvojo na vrhu Sea of dremsa in čakam Johana, da počisti zadnji raztežaj. Gledam proti Half Domu, mežikam v soncu, se dotikam lubja na drevesu, usta imam do ušes, zahvaljujem se El Capu, da naju je spustil čez, zahvaljujem se Sea of dreamsu za nezemeljsko doživetje in občutke. Poln sem sreče, da živim, da pripadam temu Kozmosu.

ln že je tu Johan. Skupaj se veseliva naprej, da so se nama uresničile sanje o Sea of dreamsu. Vse skupaj je bilo tako popolno, da bolj ne bi moglo biti.

Kaj bi svet brez sanj?

Oktober 1995 sta plezala **Janez Jeglič** in **Miha Pra-protnik** opravila petnajsto ponovitev smeri Sea of Dreams, A5, VI+, 900 m, 26 raztežajev. Opravila sta prvo ponovitev v čisto alpskem stilu, za kar sta potrebovala šest dni in pol. Smer poteka v steni El Capitana (Kalifornija, ZDA). Njun vzpon je bil po izboru Komisije za alpinizem pri PZS proglašen za najboljši vzpon v tujih gorstvih v letu 1995. — Vzpon sta posnela z videokamero. Nekaj materiala so še posneli in iz vsega skupaj je v začetku letošnjega leta nastal film »Morje sanj« v režiji **Andrejke Velikonja**. Režiserko in film bomo podrobneje še predstavili v PV.

K Terycho chati

Nagrada za voljo, s katero smo zgodaj vstali in se skozi ledeno, neprijetno megljeno jutro le podali goram naproti, se je za vse nas, ki smo še napol zaspani sedeli v avtobusu, pokazala že po nekaj minutah. Nenadoma se je pred nami odprl pogled na mogočno gorovje Visokih Tater v beli, morda celo nežno rumenkasti barvi jutranjega sonca.

»Tja greva!« se radostno predramim, ko pogledam proti oddaljenim vrhovom. »Pa še čudovit dan bo!«

Res imam srečo. Drugič v življenju sem v Tatrah in že spet je vreme takšno, kot bi ga naročila. V šali govorim, da v Tatre prinašam lepo vreme.

V Starem Smokovcu z Martino izstopiva. To, da sva ravno midve, obe zaljubljeni v gore, »cimri« v tem študijskem letu, je posrečeno naključje. Sobo v Bratislavi imava oblepljeno s fotografijami — Visokih Tater in Julijskih Alp.

Vzpenjava se po poledeneli poti skozi gozd. Kmalu me več ne zebe, še hip zatem pa stopiva na planoto. Sva na Hrebienku, nad katerim se strmo vzpenja greben Slavkovskega štita.

Sonce. Pod nama, v dolini, pa morje oblakov. Še enkrat se je pokazalo, kako zna dan bogato poplačati tistega, ki se ravna po starem izreku »Carpe diem!«

Greva dalje, stopava zelo pazljivo, kajti pot je nevarno spolzka. Nazaj grede bo precej težje. Razmišljam, kako posrečen način markiranja planinskih stez imajo tu. Različne poti označijo z različnimi barvami: rdeča označuje glavno smer, nekakšno transvezalno pot, potem so modra, zelena in rumena. Z enakimi barvami so te poti

vrisane na planinskih zemljevidih. Enostavno jim je slediti, čeprav se mi ob tem zdi čudno, da nimajo markirane najvišjega vrha Slovaške — Gerlachovsky štít.

Pot se počasi izravna, ko stopiva iz gozda.

»Poglej, tam gori je!« Martina usmeri moj pogled proti Terycho chati ali Teryjevi koči, kot bi mi rekli. Visoko na robu zasneženega platoja, obdana z vencem meni še neznanih vrhov, stoji siva koča. 2015 metrov nadmorske višine. Še kar nekaj hoje naju čaka, četudi je od tukaj videti blizu.

... tako zelo bel sneg in tako čisto modro nebo! Popolnost.

»No, pa pojdiva! Še ta klanec, pa sva tam.«

»Imam tudi jaz tako vesel in od sonca in vetra rdeč obraz kot Martina?« razmišljam, ko se nazaj grede vsedeva v vlak, ki sva ga še zadnji hip ujeli. Čestitava si za uspešen zaključek izleta, ki mi razen umazane bunde in dveh lukenj na anorak hlačah, kar je rezultat upočasnjavanja divje hitrosti ob spuščanju na plastični »lopatici« s Hrebienka navzdol, ni pustil večjih neprijetnih posledic.

Tistih lepih posledic pa je seveda veliko. Zaradi vsega lepega tudi hodim v gore. Zato zdaj lahko sedim zadovoljna in umirjena. Vem, da me bo ta izlet polnil še naprej, v tednu, ki je pred mano.

Sama pri sebi sem si ustvarila neko vraževerno načelo, da začetek novega hribozniškega leta prerokuje, kako bom planinarila celo leto potem.

ln že komaj čakam.

Katarina Višnar

DUŠA, LE POJDI Z MANO

FRANCI PETRIČ

V založništvu Družine je letošnja pomlad izšla že tretja knjiga **Francija Petriča** »Duša, le pojdi z mano«, ki enako kot prejšnji dve opisuje božje poti na Slovenskem. V njej je predstavljenih še 42 božjih poti s slovenskega narodnega ozemlja. Kot piše v uvodu avtor, s to knjigo »potujemo od kraške planote nad Tržaškim zalivom do Lendavskih gor in od Gorjancev do Ziljske doline ter odkrivamo vero našega človeka, izrazno moč gradbenikov in umetnikov in čas, v katerem živimo.«

Romanje je bilo prvi množični turizem na svetu in ker je marsikatera romarska božja pot visoko v hribih, so morali biti romarji hočeš-nočeš vsaj deloma tudi planinci, ko tja gor ni bilo ne cest in ne železnic, ježo na konjskem hrbtu pa so si lahko privoščili le premožnejši, pa še nanje so zvečine gledali postrani, ker nekako ni bilo v redu, da božje poti nisi opravil vsaj malo tudi kot pokoro, ki pa že mora vsebovati nekoliko žrtvovanja, če že ne trpljenja.

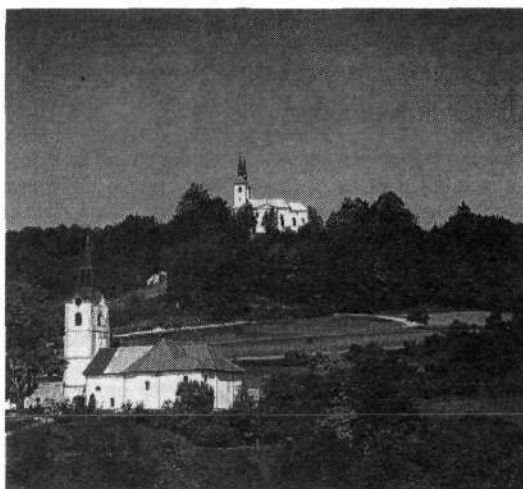
Planinci, verni in neverni, na svojih planinskih poteh kar pogosto pridemo do cerkve na griču ali hribu, ki je božja pot, in če na njenih vratih ni razlage o zgodovini tega božjega hrama, gremo dalje, ne da bi vedeli, kaj nam je dano videti. Knjige Francija Petriča nekako dopolnjujejo slovensko planinsko vodniško literaturo; posebej sicer ne poudarjajo gorniškega vidika, zato pa toliko bolj drugega, ki ga v »klasični« planinski vodniški literaturi ne najdemo.

Za pokušino z dovoljenjem avtorja objavljamo nekaj odlomkov iz tretje več kot 180 strani debele knjige »Duša, le pojdi z mano«, da bi bralci PV prebrali ustrezna poglavja, preden se odpravite tja naokrog. (Op. ur.)

ZAPLAZ

V srcu dolenske pokrajine, le nekaj kilometrov severno od Trebnjega, leži na 544 metrov visokem hribu, kakor krona vsej bližnji in daljni okolici, božjepotna cerkev Marije Pomočnice na Zaplazu. Sloves te božje poti je tako velik, da so ji dolgo časa pravili dolenske Breze. Istega leta 1800, ko je bila pozidana kapela Marije Pomagaj na Brezjah, so namreč zgradili — po izročilu — tudi prvo kapelo na Zaplazu.

Pravijo, da je bil pred tem zaplaški hrib poraščen z gostim gozdom in grmovjem. Sem je hodil neki pobožen mož sekat kolje in pripravljat »pušlje« za svoj vinograd. Nekega dne je pri tem delu v bližnjem grmovju naletel na kip Marije z Jezusom v naročju. Vesel ga je vzel v roke in nesel na svoj dom ter shranil v skrinjo. Naslednjega dne, ko je delal na istem kraju, zopet najde Marijin kip in ga še bolj vesel zanesel domov. Zdaj ima že dva kipa! Ko je tretji dan zopet našel Marijin kip, se mu je vendarle zdelo nekam nenavadno. Doma je odprl skrinjo in odkril, da prejšnjih dveh kipov nima. Prebrskal je vso

Zaplaz nad Čatežem (Od Litije do Čateža) v objemu dolenskega zelenja

hišo, spraševal domače, a o dveh kipih ni bilo sledu. Zato je tokrat, preden je shranil kip v skrinjo, le-tega zaznamoval. Drugega dne je na istem kraju kot doslej odkril kip, ki je imel njegovo znamenje. Zdaj je spoznal, da se dogaja nekaj čudežnega. Ni si upal vzeti kipa s seboj domov, ampak je tam napravil kapelico iz vejevja in vanjo postavil Marijin kip. Nekaj dni kasneje je temu možu zelo bolela žena. V hudi stiski se je zatekel pred podobo in bil deležen uslišanja: žena je ozdravela. To ga je spodbudilo, da je svoj dogodek in čudežno uslihanje opisal tudi drugim. Od takrat so sem prihajali ljudje z vseh strani. Glas o uslišanjih se je hitro in vztrajno širil. Ščasoma je lesena kapelica propadla in ljudje niso več vedeli, kje je čudežni kraj, kjer je bil najden kip. Pravijo, da ga je zopet pokazala živina, ki je vselej, ko je prišla do svetega kraja, pripognila kolena in glave povesila k tlom.

Svetne oblasti so seveda takim dogajanjem nasprotovali. Ko so leta 1800 na Zaplazu sezidali prvo kapelico, je prišel ukaz, da jo morajo porušiti, pa so se ljudje uprli. Menda jim je rušenje nekajkrat vseeno uspelo, a so jo ljudje vselej obnovili. Ko je **Matija Košak**, župnik v Čatežu, videl vnemo vernikov, je zaprosil na škofijo v Ljubljani, naj dovolijo gradnjo cerkve. Zagrozili so mu, da ne bo birme v Čatežu, če župnik ne odpravi »nespodobnosti in nerodnosti, ki se na gori nad njegovo župnijo dogajajo«. Birme res ni bilo. Do spremembe pa je prišlo, ko je **škof Wolf** leta 1845 obiskal Čatež, da bi posvetil tamkajšnjo župnijsko cerkev. Videl je pristno pobožnost ljudi in dovolil postaviti cerkvico na Zaplazu. Ta je bila hitro premajhna, zato jo je že naslednik, župnik **Gregorič**, začel leta 1866 prezidavati. To delo ni bilo

ravno posrečeno. Še vedno je bila cerkev premajhna za množice, ki so prihajale.

V začetku tega stoletja se je novi čateški župnik **Henrik Povše** lotil zidanja nove, sedanje cerkve. Od stare cerkve je ostal le prezbiterij, ki so ga povišali in obokali, vse drugo pa naredili na novo. Ljudje so radi pomagali in v štirih letih je zrasla današnja stavba. To cerkev je posvetil **škof Anton Bonaventura Jeglič** 14. oktobra 1917. Zadnji stavbarski poseg je bil narejen leta 1926, ko so pozidali še zvonika. Cerkev je zelo prostorna, saj lahko sprejme kar 2000 ljudi. Lep okras je glavni oltar. Načrt zanj je napravil **Franč Avsec**, župnik v Šentjurju pod Kumom, po vzoru tamkajšnjega tabernaklja. Marijin kip so napravili v Grodnu na Tirolskem. Stari kip, ki je povezan s čudežnim začetkom, je shranjen na stranskem oltarju. Zadnji veliki okras cerkve so odlična barvna okna, delo slikarja duhovnika **Staneta Kregarja**. Z njimi je stavba dobila najlepši umetniški zaklad.

O doživetih romanjih je zapisano v romarski spominski knjigi takole: »Saj povsodi lahko Boga molimo, vendar ne poznam kraja, kjer bi se tako lahko, pobožno in ginja molilo kakor na Zaplazu. Iz svojih mladih dni vem, da sem bil vselej srečen, kadar sem se priporočil ali obljubil zaplaški Materi božji.«

SV. AREH NA POHORJU

Vsak obisk slovenskih cerkva je šola o vernosti naših prednikov. Med zgovornimi znamenji le-te so še posebej svetniki in svetnice, upodobljeni na freskah, oltarnih slikah in kipih. Pred podobe nebeskih zavetnikov ali priprošnjikov v različnih stiskah so se zatekali v različnih potrebah. Nekateri svetniki so bili bolj »cenjeni«, drugi pa so sčasoma, tudi zato, ker so postali »modernejši«¹ novi priprošnjiki v sili, zatonili v pozabo. Med onimi, ki danes nimajo več take veljave kakor v preteklosti, je tudi rimsko-nemški cesar sv. Henrik. Na Slovenskem ima štiri cerkve. Med najbolj znanimi in priljubljenimi je njegova božja pot na Pohorju. Ljudska govorica je

Henrikovo ime na Pohorju poenostavila v Areha. V teh krajih so namreč imeli velik vpliv zaradi posestev in župnij, ki so jim pripadale, šentpavelski benediktinci s Koroškega. Ti menihi so v obdobju protireformacije na svojem ozemlju zelo širili češčenje sv. Henrika, ker se je odlikoval po globoki vdanosti in zvestobi Cerkvi.

K svetemu Arehu na Pohorju pridemo z različnih strani. Po poti, ki pelje iz Hoč pri Mariboru, se dandanes bolj hitro (tudi po zaslugi avtomobilov), kakor romarji nekoč, povzpnejo k cerkvi, ki stoji na nadmorski višini 1249 metrov. Sredi pohorskega zelenja, sveže narave in miru, ki je tukaj skoraj otipljiv, je pravo presenečenje mogočna cerkvena stavba.

Legenda pripoveduje o hudobnem rogaškem graščaku Henriku, ki si je lastil ozemlje šentlovrenških puščavnikov in pravico nad njihovimi podložniki. Ti so imeli na meji med njihovo zemljo in njegovim gospodstvom kapelico. Kljub posredovanju lastne sestre grofice Zofije ni nehal posegati v njihovo zemljo, ampak je zato še sestro nagnal z doma. Zofija je postala redovnica in je ustanovila samostan v Studenicah. Surovega graščaka pa je doletela pravična kazen: postal je gobav. Vsi so ga zapustili. Vražar mu napove, da ga lahko ozdravi le dekle, ki bo zanj darovala srčno kri. Henrik gre po pomoč k sestri. Sredi najhujše zime skupaj poromata k šentlovrenški kapelici. Toda na naporni poti skozi zasnežene pohorske gozdove ju napadejo volkovi in smrtno ranijo Zofijo. Mrtvu prinese do šentlovrenške kapelice. Tam spozna, da je ozdravel. O gobah ni več sledu. Henrik spolni obljubo, ki jo je dal umirajoči sestri, pokoplje jo pri kapelici ter naslednjo pomlad na njenem grobu začne zidati mogočno svetišče. Ko ga po treh letih dokončajo, se Henrik mrtev zgrudi na sestrin grob. Pokopali so ga zraven nje. Še zdaj romajo verni na njegov grob sredi cerkve in prosijo pomoči ob čudežnem studencu.

Zgodovina pravi, da je prva cerkvena na Arehu stala že konec 15. stoletja. Prvič se omenja leta 1545. To cerkev so med 1650 in 1659 povečali in jo povezali s samostojno stoječim zvonikom, ki je bil zgrajen okrog leta 1600. »Legendarna«² kapelica sv. Lovrenca je bila v 18. stoletju barokizirana in se danes dotika zakristije.

Največja zanimivost cerkve je grob sv. Henrika. To je reliefna plošča, ki kaže ležečega vojvodo s krono na glavi, oblečenega v tesno prilagajočo se obleko, z mečem v roki. Relief izhaja iz začetka 13. stoletja in predstavlja štajerskega vojvodo Otokarja IV. Traungavskega. Ploščo so sem prinesli iz grobne kapele iz žičke kartuzije po letu 1756, da je prevzela nalogo Henrikovega groba. Med sedanjo cerkveno opremo sta vredna pozornosti glavni oltar, delo **Jožefa Strauba** (ok. 1750), in stranski oltar sv. Ane, ki je nastal leta 1695 v delavnici rezbarja **Reissa**. Pozorno oko pa bo opazilo še marsikaj drugega, kar vabi obiskovalca k ogledu, romarja pa k pobožnosti.

SV. HIERONIM NA NANOSU

Hieronim, na Slovenskem tudi Jeromen ali Jerom, pomeni človek s svetim imenom. Njegov rojstni kraj Stridon naj bi bil nekje na slovenskem Krasu (okrog Pivke). 261

Biser v pohorskem zelenju — Arehova cerkev

Cerkev svetega Hieronima na Nanosu se razgleduje po Vipavski dolini

Tam je okrog leta 345 zagledal luč sveta. Premožni starši so ga dali v odlične šole v Milanu in Rimu. Po študiju se je srečal z družbo menihov asketov, se odpovedal posvetnosti in se ves posvetil bogoslovni vedi. Leta 370 je zaživel ob prijatelju Rufinu in svetniškem škofu Valeriju v Ogleju. Že čez tri ali štiri leta ga je pot peljala naprej — na Vzhod. V Antiohiji se je naučil grščine in se seznanil z grškim krščanskim slovstvom. Tri leta je preživel v puščavi Halkis pri Antiohiji. Tam se je pokoril in veliko študiral. Kot pravi življenjepis, je tu veliko trpel, preganjale so ga prikazni in skušnjave. Ko so med puščavniki v Halkisu zavladali prepiri zaradi arianizma, se je vrnil v Antiohijo in bil tam posvečen v duhovnika (leta 379). Dve leti je preživel ob svetem **Gregoriju Nacianškem** v Carigradu, ki ga je navdušil za razlaganje Svetega pisma. Odtlej se je imel Hieronim za poklicanega, da posreduje svojim latinsko govorečim rojakom na Zahodu to, kar je ustvaril grški duh. Leta 382 ga je vzel **papež Damaz I.** za svojega tajnika in mu naložil, naj znova predela neustrezni latinski prevod Svetega pisma. Zaradi velikih nasprotovanj in zamer v Rimu se je Hieronim po smrti papeža Damaza I. preselil na Vzhod. V Betlehemu je opravil svoje življenjsko delo: napisal je najpomembnejša bogoslovna in asketska dela in končal prevod Svetega pisma. Boril se je proti različnim zmotam tistega časa in telesno oslabiljen in slep umrl 30. septembra leta 419 ali 420.

Na Slovenskem imamo kar devet cerkva posvečenih sv. Hieronimu. Med najbolj znanimi je sv. Hieronim na Nanosu. Ta že od nekdaj velja za božjepotno. Verni s Postojnskega in Vipavskega se že stoletja zatekajo k njemu v svojih priprošnjah. Na zahodni strani Pleše, najvišjega vrha, ki ga danes poznamo predvsem po velikih oddajniških antenah, na nadmorski višini 1091 metrov, se že od srednjega veka naprej omenja svetišče sv. Hieronima. V 16. stoletju so tod pridobivali železno rudo. Staro izročilo pa pravi, da je nekoč pred

sosednje Abramove kmetije so skrbeli, da luč ni ugasnila, mornarji in plemenitaši iz Trsta pa so vsako leto sem poslali polovnjak olja, da bi vzdrževali luč, po kateri so se orientirale ladje.

Kdor ima namreč srečo in pride sem v jasnem vremenu, bo od tod, tako vsaj pravijo, videl zvonik sv. Marka v Benetkah. Prav razgled pa je tisto, kar je največje bogastvo tukajšnjega milostnega kraja: od Triglava do morja je ta del Slovenije kakor na dlani. Najlepši je seveda pogled po Vipavski in Krasu, zato ni čudno, da sem prihajajo ljubitelji planin in narave. Največ pa je še vedno romarjev iz vseh okoliških župnij: domačega Šembida pa Postojne... Posamezne imajo celo svoje nedelje, ko se zberejo okrog »Jeromnovega« oltarja.

Cerkev sv. Hieronima na Nanosu je bila po vojni močno zapuščena in celo izropana. Od leta 1962 do konca osemdesetih let se je zdelo, da bo ostala v ruševinah. Zavzeti častilci pa niso pozabili na svojega velikega zavetnika na tej hriboviti samoti. Leta 1990 je bila cerkev obnovljena. Nekdanje opreme, razen zidov in nekaj kamenja, skorajda ni. Danes so edino umetnostno bogastvo slike sv. Hieronima v oltarju ter sv. Ane, sv. Janeza Krstnika in sv. Egidija na stenah ladje. Asketska notranjščina nas spominja na puščavniško življenje sv. Hieronima, njena zvočnost, ko se razlijejo po prostoru napevi ljudskih pesmi, pa ji daje toplino in domačnost.

SVETE VIŠARJE

Med najstarejšimi, najvišje ležečimi, najbolj priljubljenimi in tudi zdaj najbolj obiskanimi slovenskimi božjimi potmi so Svete Višarje. Ne le nekoč, tudi danes romamo sem Slovenci, in to iz »treh Slovenij«: iz domovine, zamejstva in izseljenstva. To je kraj srečevanja treh svetov: slovenskega, romanskega in germanskega. Tu je zibelka »srečanj treh dežel«, ki že leta zbira na Marijinih božjih poteh Slovence, Italijane, Furlane in Nemce.

Stari romarji vedo za običaj, ki ga je opisal tudi **Narte Velikonja** v romanu »Višarska polena«, ko so romarji v spokornosti nosili k Mariji na Višarje polena za ogrevanje romarskih domov. Zdaj polen ni več ob poti, saj se večina Marijinih častilcev odloči za gondolo, ki že od petdesetih let naprej povezuje 1789 metrov visok višarski vrh s Kanalsko dolino. Kljub temu lažjemu načinu pa se je vendarle najlepše sprehoditi po starodavni poti »Za mlini«, po kateri so stoletja hodili romarji. Ob njej so bile nekoč skladovnice z višarskimi poleni. Ta pot se odcepi proti hribu takoj, ko se oddaljimo od Trbiža in se približamo Žabnicam. Tik pred mostom za bencinsko črpalko zavije cesta proti hišam pod gozdom in naprej ob višarskem potoku čez Longovo senožet, skozi Podrtje in Žabniško planino.

Do nastanka brezjanske božje poti so bile Svete Višarje osrednja slovenska božja pot. Ko so sredi 18. stoletja izdali posebno knjigo o Višarjah in čudežih, ki so se tam zgodili, je bilo znano, da je tja poromalo po 100.000 romarjev iz Koroške, Kranjske, Štajerske, Goriške in Furlanije. Prihajali so s Tirolskega, Salzburškega in od drugod. Na Višarje so najbolj romali v

Ena izmed najvišjih slovenskih božjih poti so Svete Višarje nad Žabnicami, Trbižem in nad Kanalsko dolino

Foto: Marijan Smerke

času od velike do male maše, romarska sezona pa je tu nasploh kratka, saj traja le od junija do rožnovenske nedelje. Odkar so gori smučišča, je tudi v drugih letnih časih več obiskovalcev.

O nastanku božje poti na Svetih Višarih se je ohranilo staro izročilo, ki pravi, da je leta 1360 neki pastir iz Žabnic iskal izgubljene ovce. Našel jih je na vrhu Višarih, klečeče okoli brinovega grma. Začuden pastir je zagledal v njem lep lesen kip Marije z Jezusom. Tudi sam ga je počastil s poklekom, nato pa odnesel v župnišče v Žabnice. Župnik ga je spravil v omaro. Toda naslednji

dan je bil kip spet na gori in ovce okrog njega. Tudi tretji dan se je prizor ponovil. Žabniški župnik se je obrnil na oglejskega patriarha in mu povedal vso zgodbo. Patriarh je ukazal, naj postavijo na kraju, kjer so kip našli, kapelico.

Številni čudeži in nenavadni dogodki so privabljali romarje na to goro, da je tu božja pot zacvetela kot nikjer drugje. Toda leta 1780 jo je prizadel vihar jožefinskih reform. Državna oblast je romanje prepovedala. Oltarje so podrl in razprodali, iz cerkve pa izkopali tlak. Vse premoženje je bilo zaplenjeno in dano v verski sklad za nove župnije. Ljudje pa niso pozabili Višarih. Prošnje so romale prav do cesarskega Dunaja. 15. septembra 1790 je **cesar Leopold II.** zopet dovolil romanja. Kmalu je bilo vse kot nekoč. Dolge procesije so se vrstile z vseh strani. Ob petstoletnem jubileju, leta 1860, se jih je zbralo največ. Zapisano je 86 slovesnih procesij, 109 slovenskih in 56 nemških pridig in 1477 maš...

Drug vihar je poškodoval Višarje med prvo svetovno vojno. 16. septembra 1915 je, poškodovana zaradi granat, zgorela višarska cerkev. Marijin kip je bil rešen in imel zavetišče dolgo časa v Mariboru, pri Sv. Križu nad Dravogradom in v Žabnicah ter je končno na kresni večer 1925 zopet prišel »domov«. Tu kraljuje po različnih zgodovinskih viharjih še danes. Svetišče, ki je bilo tolikokrat popravljen, danes krasi lepe slike **Toneta Kralja**, oltar, kjer kraljuje starodavni Marijin kip, je narejen iz kosov starega marmornega oltarja, ostala oprema je veliko skromnejša kot nekoč, saj so jo poškodovali ali odnesli viharji zgodovine. Najlepša »oprema« je čudovit razgled, ki se od cerkve odpira na vse strani.

DVE SREČANJI Z NEKAKO NEOPREMLJENIMA MLADENIČEMA

KDOR NIMA V GLAVI, IMA V PETAH

ALEŠ POTISK

»Takole pa še ne! Kar nazaj bom šel, pa bo! Saj je tako ali tako vse skupaj brez smisla. Pa sta nama hotela povedati...« sem kar naprej godrnjal pod nos in se že ves vijoličast pehal skozi nesramno gosto ruševje in pri tem preverjal, ali se Samu godi enako — kaj pa ni pazil malo poprejš!

PRVO SREČANJE V BISTRICI

Vse skupaj se je začelo kakšni dve uri prej. Spodaj v Kamniški Bistrici sva najprej prislonila Matildo (tako je bilo za časa njenega kratkega, a nadvse razburjivega življenja ime moji zastavi 128. Po njeni tragični in prerani smrti, kjer sem bil rabelj in grobar, se predstavljam naokoli z drugim konjičkom, ki mu je ime Poldo) na uri primerno rosen travnik. In ko so se ušesa navadila na žebranje Bistrice, ko sva nekajkrat čim globlje zavzdihnila ah in oh, pri čemer sva seveda pogledovala gor proti vrhovom, ki jih zopet uri primerno še ni bilo videti (kar pa ni pomembno; pomembno je, da sva drug

drugemu dala vedeti: »Pa ja, tam so, misliš, da ne vem?«), sva šla po cesti gor, potem na stezo in kmalu je bil dan.

Potem naju je ravno tedaj, ko sva prečkala cesto, dohitel avto, iz katerega sta se pojavila dva mladca, kar nekako neopremljena; s šolskimi kredencami na hrbtu sta tudi onadva lezla kvišku. Ker navada tako velevala in ker je tudi drugače lepo in prav, smo si želeli, da bi nam bog kaj dal in se pobarali, kam pa kam. S Samom sva se spogledala in se brez besed strinjala, da jima ne kaže razlagati, kje sta Repov kot in Zeleniške špice, saj je bilo očitno, da gotovo gresta gor, proti Jermanovim vratom (ki jim bogve zakaj pravijo tudi Kamniško sedlo), ker se iz Ljubljane že na daleč vidi, da je tista jama, zarez, kot nalašč in namenoma le za to ustvarjena, da ni pretežko na drugo stran pogledati. »Na Zeleniške,« sva zato mimogrede zamrmrala in kar preslišala neke napotke, ki sta jih prijazno delila od sebe.

In sva šla.

Nerodno mi je in zato vam ne bom povedal, kako sva mnogo prehitro in prenizko zavila desno in se izgubljala 263

po nekaj spokorniško neugodnih stezah, pa še tiste sva si menda le domisljala. Tudi tega vam ne bom povedal, da sva nekaj malega višje drugič narobe zavila in uro kasneje z nosovi pri tleh kot dva lovška psa zopet sedela na istem mestu, le še precej bolj vijoličasta in modra.

DRUGO SREČANJE NA SREBRNEM SEDLU

Tega vam torej ne bom pravil — in že smo na začetku storije. Do tu so se bogovi očitno dovolj nazabavali in sva zato našla mimo vrste čudovitih tolmunov do ožganega drevesa, kjer je treba s poti in desno v krušljivo grapo, ki pripelje, če je vse po sreči, na Staničev vrh.

Tu pa se pravljica rojeva. V lahki, ponekod le zavoljo lastne zaletavosti in nerodnosti kočljivi plezi sva se užitka polno prestavljala gor in dol, le tu levo in le tam desno, večinoma pa naravnost po ostri grebenski rezi počasi navzgor. Vmes sva se kar pogosto pokroviteljsko spodbujala, da če bo onega drugega strah, naj raje pove, da bova razvila vrv in se spodobno varovala, saj zato da imava vse skupaj s sabo in da je tako ali tako vseeno — in podobno. Oni drugi je potem vsekakor kategorično zatrdil, da ga pa menda ja ne bo strah, saj vse skupaj ni prav nič težko. In potem je navadno taisti previdno, izza ovinka, potolažil prvega, da če mu je tesno pri srcu in ga pod popkom ščemi, bi pa bilo morebiti le bolje razviti vrv.

In tako ves ljubi greben naprej. Trudila sva se in le na dveh ali treh mestih sva morala zaviti na bok gore, ves ostali greben sva »pregrebenila« po grebenu.

Vseskozi naju je pravzaprav spremljala znatna megla; kdovekam se torej ni dalo videti. Globoko prepričana v to, da sva že na koncu in da je koj tam zadaj Srebrno sedlo, sva na vrhu enega od neštetič rogljev mirno zaspala ter v dremežu poslušala klice in udarce kladiva iz čez dolino ležeče južne stene Planjave, iz smeri Huma—Škarja menda. Zbudil sem se potem z glavo brezskrbno viseč v breždan in ravno še pravi čas pošudiral, kje sem, da sem težišče telesa jedrno prestavil v položaj, bolj primeren za nepernata bitja. Ona dva v steni sta bila že znatno višje, ampak saj je koj tam zadaj Srebrno sed.

... se mi je zataknilo, ko sem ugotovil, da se je megla dvignila in ko sem s pogledom počasi božal vertikalno orjaškega stolpa, ki se je dvigal nad nama.

Ampak velikan nama je pridno podajal roko in po čvrsti skali s čudovitimi oprimki sva se brez vsakih težav lahko, vsak zase, z vriskajočimi dušami vzpenjala k bogovom, ki so se prav tedaj zagotovo s smehljajem ozrli na naju. Klici in kladivo v steni pa so potihnili.

Ko sva nekaj nato sedela na Srebrnem sedlu, od koder sva pomirjena videla jeklen drog s tablo, kjer vodi pot s Korošice čez na Jermanova vrata in si stiskala opraskane dlani, sta se od stene gor pojavila dva mladca, kar nekako neopremljena in s šolskimi kredencami na hrbtu.

S Samom sva se samo debelo spogledala. Če sva pa kaj omenila o najinem iskanju spodaj v dolini, o čemer tudi vam nisem nič pravil, če sva torej kaj omenila, tega se pa res ne spomnim več.

ODPRL SE NAM JE NOV SVET, V KATEREGA PREJ NISMO SMELI

GORE IN VRHOVI NA MEJI

BOŽO JORDAN

Iz Solčave v Podolševo je do križišča okoli pet kilometrov ceste in tu gremo levo čez začasni viseči zibajoči se most proti Sv. Duhu. Peljemo se do Rogarja, pri tej turistični kmetiji pa smo na označeni poti proti Olševi. Pot seka vlake ali se jih drži in žal ne pelje po stari stezi od cerkve. Tako tu mimogrede lahko prestopiš državno mejo, ne da bi to sploh vedel. Če si zelo pozoren, ugotoviš, da so le markacije drugačne kot pri nas.

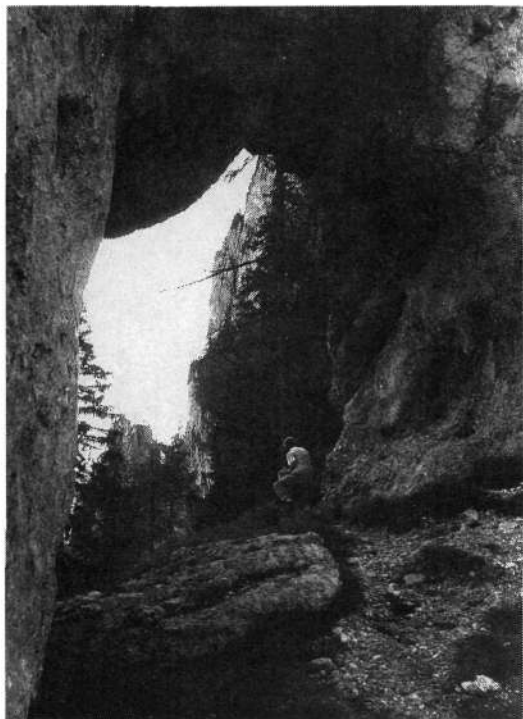
Smu na poti 611 in 652 (Kärntner Grenzweg). Malo višje je smerna tabla, ki kaže na vrh ali k luknjam. Torej gremo pogledat, kakšne so te luknje, imenovane Vrata (po **Badjuri**: Lipševa Velika in Mala vrata, Felsentore)! Steza se blago dviga do grebena, od tod pa se spušča. Na najnižjem delu so tri smerne table. Ena pove, da smo prišli od razpotja proti vrhu, druga, da steza drži nazaj do sv. Lenarta (1334 m), in tretja, da smo na pravi poti proti luknjam. Malo prej, če si pozoren, si lahko čez vejevje že ujel bežen pogled na to naravno prevotljeno skalovje. Pri teh tablah je tudi odcep neo-

Pred Potočko zljalko

značene poti na gozdni greben. Še preden pridemo do Velikih vrat, je že žična vrv in stena pod nami.

Pridemo na prostor pred njimi. Tu je okrogla črna skrinjica (TVN) z vpisno knjigo. Ni taka kot naša, povsem enostavna je, brez kolon. Z napisne table je mogoče

Velika (Lipševa) vrata (1508 m)

Križ in skrinjci na Oblem vrhu v Avstriji

Foto: Božo Jordan

ugotoviti, da smo pri Velikih vratih (Grosses Felsentor, pol table je odlomljena) na višini 1508 metrov. Spustimo se po ozkem grebenčku ob žični vrvi, ki ji dela konkurenco z nevšečnostmi še podrti iglavec nad spodnjo luknjo. Tu je oznaka za dostop do Malih vrat (Kleines Felsentor 1490 m; ÖTC 1988), kajti steza pe-lje mimo njih. Pod spodnjo luknjo je smerna tabla za pot k Sv. Marjeti (926 m), malo nad njo pa so ob stezi planike.

Tako je mogoče opraviti to krožno pot mimo lukenj, če pustiš avto na križišču ceste (odcep proti Železnikovemu sedlu, 1137 m) pod cerkvijo. Od luknje se vidi cerkev sv. Marjete, na stenah pa so planike.

Vrnimo se do razpotja in krenimo na vrh! Ta pot je markirana samo z rdečimi črtami, ob katerih ni številke. V zavojih gremo do gozdnega grebena (tu pride steza od treh tabel). Po poraščenem grebenu se vzpnemo navzgor. Ko pridemo do kraja, kje je lep pogled na sv. Duh, je pločevinasta puščica, ki kaže na levo. Hodimo po rušnatem svetu in pridemo do majhnega melišča. Tu zavijemo desno po njem navzgor (in pazimo, ker je slabo označeno). Nad njim se steza dobro sledi in ob dveh žičnih vrveh, ki ju loči oprijemni klin, smo kmalu pod tretjo luknjo. Še malo strmega rušnjatega sveta in smo na vršnem delu.

Če krenemo desno, smo pri mejnem kamnu XII/4, kjer je pogled na Sv. Duh, Savinjske Alpe in na razdejanje pod visečim mostom (plaz pri Macesu), markacija pa kaže levo in če gremo po njej, smo kmalu pri križu in skrinjicah. Le v eni je zvezek, križ pa je tam že drugi. Tu je mejni kamen XII/3 in po videzu sodeč tudi triangulacijski kamen. Lep razgled je po Avstriji. Vidi se bližnji sv. Lenart, ki je prav tako obdan z verigo kot naš pod Rogacem. Če bi sodil po opisu in skici izleta, ki ga je objavil Bergsteiger (št. 8/94), bi naj bilo to na višini 1883 metrov, imena pa ta vrh nima pripisanega. Kot mi je pisal **Valent Vider** iz Solčave, je to »Obel kamen«, pravijo mu še Avstrijski vrh, oni z višino (1911 ali 1921 m) pa je Špegovc; to je tam, kjer se meja spusti navzdol ob Lokovici na Luže. Slišal pa sem še ime Piramida.

Po sončni strani se spustimo po vijugasti stezi. Najdemo še nekaj starih obdelanih Knafelčevih markacij. Smo na razpotju, kjer sta dve tabli: »Najvišji vrh Olševe 3/4 ure« in »Vrh Olševe«, da je odcep sem, na to stran, pa nič.

Še približno toliko spusta je do znane Potočke zijalke, ki ima sedaj večjo sporočilno tablo. Malo pod njo se približamo meji (XXII/11). Uhojena steza je tam in dve ranti. Le na drugi strani piše, da je tukaj državna meja in avstrijski planinci so na tablo pred leti zapisali, da je tudi prestop s potnim listom prepovedan. Le zakaj je potem tako shojeno? Za tem prehodom je potem razpotje in odcep »Zum Gipfel« ali »Zu den Toren«.

V tv dnevniku so že lani sporočili, da so podpisali sporazum o planinskih mejnih prehodih med Avstrijo in Slovenijo. Nemara tudi o tem prehodu.

GABRIJEL PERKO IZ BEGUNJ HRANI BOGATO FOTOTEKO

STEZICE SPOMINA POD BEGUNJŠČICO

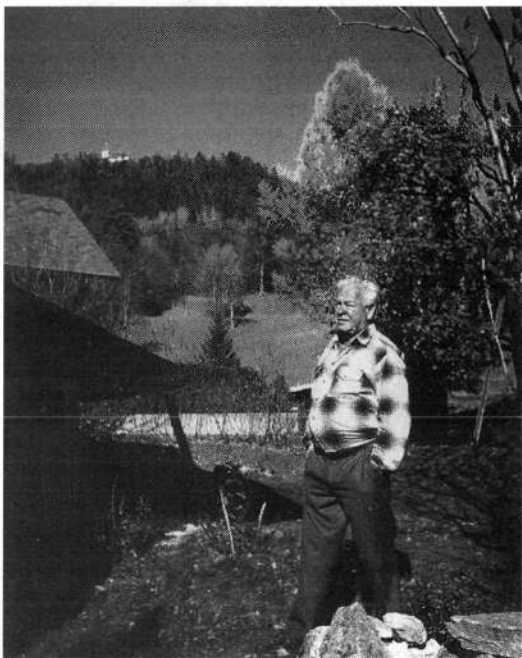
IVANKA KOROŠEC

V juliju 1995 je Planinsko društvo Radovljica slavilo svojo 100-letnico. Na slovesnosti ob tej priložnosti sem srečala **Gabrijela Perka**, domačina iz Begunj. Predstavili in seznanili so naju in v pogovoru mi je prijazni gospod povedal, da doma hrani mnoge stare fotografije gorá in planinskih koč.

Pred nedavnim sem ga obiskala na njegovem domu v Begunjah, tik pod svetim Petrom. Zdel se mi je kot nekakšen dvorni zakladnik, ko je skrbno in z ljubeznijo razgrnil po mizi v lične mape razvrščene fotografije, zapiske in razglednice. Res, to so pravi zakladi našega, slovenskega duha.

Gabrijel Perko se je rodil 9. 3. 1923 v Begunjah. Dokončal je osnovno šolo in se vpisal na gimnazijo v Kranj, medtem pa se je začela druga svetovna vojna. Eno leto je prebil v Celovcu, kjer je dokončal gimnazijo. Kasneje so ga mobilizirali v nemško vojsko, ujeli in poslali v ujetništvo v Rusijo. Leta 1944 je prišel v 1. jugoslovansko brigado, ki so jo sestavili v Moskvi. Iste ga leta se je vrnil na ozemlje Jugoslavije, do kapitulacije leta 1945 pa se je vrnil v Celje. Vpisal se je na fakulteto za strojništvo, diplomiral in se zaposlil najprej v Litostroju, nato je bil šest let v Elanu, potem je poučeval na srednji tehnični šoli v Krškem kot predavatelj strokovnih predmetov, kasneje pa v Kranju v šolskem centru Iskra, kjer je bil vse do upokojitve leta 1982.

Najprej sva se pomudila ob fotografiji izpred 60 let. Slovesnost ob 40-letnici Planinskega društva Radovljica je bila 4. 8. 1935 pred Roblekovim domom. Gospod Perko je bil tedaj zvedav fantič dvanajstih let. Na sliki stoji na levi strani. Žal nihče drug s fotografije ni več med živimi.

Naš sogovornik Gabrijel Perko, zadaj Sv. Peter nad Begunjami

Gabrijel Perko je že kot otrok začel spoznavati okoliške planine. Njegove prve ture so bile na Sv. Peter, Dobro, Poljsko planino, Planinco, Prevalo. Osvojitev vrha Begunjščice je tedaj veljala že za pravi podvig, saj druge planinske opreme kot nizke čevlje, kapo in pullover niso imeli.

Na Poljski planini so leta 1908 odprli Vilfanovo kočo, ki pa je propadla

Praznovanje 40-letnice PD Radovljica pred Roblekovim domom leta 1935

Poleg drugih sta imela nedvomno velik vpliv na same Begunje in okolico še zlasti glede planinstva in smučanja nadučitelj **Alojz Bulovec** (1893—1951) in **dr. Jakob Prešeren** (1888—1975). Prebivalci Begunj se še danes s hvaležnostjo spominjajo nadučitelja Bulovca, saj je z njegovim imenom povezano najbolj bogato obdobje ljubiteljske kulture in športa v Begunjah. Ima tudi največ zaslug za gradnjo Smučarske koče v Dragi in za razvoj smučarskega športa v vaseh pod Begunjščico med obema vojnama. — Dr. Jakob Prešeren je doštudiral pravo na Dunaju, med prvo svetovno vojno je bil vojak na avstrijsko-italijanski fronti, nato je sodno službo opravljal po različnih krajih Slovenije. Že leta 1928 je začel redno sodelovati pri Planinskem vestniku, kjer so mu objavili vrsto potopisov, spomine in zgodovinsko gradivo ter nekaj prispevkov s področja toponomastike. Kot dober poznavalec Karavank je dopolnil in popravil zbirko krajevnih imen **dr. Henrika Tume**, njegovi spomini iz vojnih let pa imajo dokumen-

tarno in zgodovinsko vrednost. Po upokojitvi je aktivno sodeloval v PD Radovljica, za katerega je tudi zbiral gradivo in zapisoval podatke o delovanju. Kazalo bi zbrati še več podatkov o teh in o drugih zaslužnih ljudeh in jim dati mesto, ki bi jim pripadlo. Dr. Prešeren je bil tudi odličan fotograf. Posnel je med drugim precej fotografij, ki prikazujejo različne etnografske običaje v Begunjah in okolici. »Imeli smo ljudi,« poje pesnik, »imeli smo jih — vrhu gore hrast...« Imeli smo jih, pa nismo vedeli, kaj bi z njimi. Žal v mnogih primerih še danes ne vemo — ali pa smo jih preprosto pozabili.

Za začetek planinstva na Begunjščici je pomembna Tomčeva koča na Poljški planini, ki so jo odprli leta 1900. Kasneje so zgradili novo kočo nekoliko višje (med Poljško planino in današnjim Roblekovim domom). Otvoritev je bila 25. 7. 1908. To je bila Vilfanova koča, ki je večkrat gostila vesele družbe, kot na primer tamburaše. Koča pa je ležala prenizko, bila je brez vsakega razgleda, postala je tudi pretesna, saj je bila

Poljška planina z nekdanjo Tomčevo kočo v desnem kotu zgoraj leta 1914

Otvoritev Prešernove koče na Stolu se je udeležila množica ljudi

Trio Slavka in Vilka Avsenika na otvoritvi obnovljenega Roblekovega doma na Begunjščici

bolj lovski dom. Zato so avgusta 1932 zasadili prve lopate in leta 1933 že odprli Roblekov dom pod Begunjščico. Vilfanova koča je bila požgana 1943., Roblekov dom pa 1944. leta. Po vojni je bil slednji obnovljen in odprt 15. 9. 1946, za Vilfanovo kočo pa ni več sledi.

Med mnogimi fotografijami je tudi tista z otvoritve koče na Stolu poleti 1910. Žal se koče ne vidi, ampak je fotografu **Vengarju** šlo bolj za to, da je v objektiv dobil pisano množico obiskovalcev, med katerimi je bilo izredno veliko žensk.

Gospod Perko je že vse življenje navdušen smučar, kot je bil tudi njegov oče. Odkar je leta 1930 kot sedemletni fantič stopil na dilce, se jim je zapisal za vedno. Tudi tekmoval je, zlasti rad je imel turno smučanje. Od leta 1962 do pred kratkim je bil tudi učitelj na smučarskih tečajih.

Smučarski klub Begunje je leta 1930 zgradil kočo v Dragi. Gradili so jo s »kulukom« — udarniškim delom. Cesto so delali še zadnjo noč pred otvoritvijo (5. 7. 1931); vsakdo je moral narediti 10 metrov ceste, s konji so vozili pesek in ga branali z branimi, ki so bile zjutraj tako izrabljene, da so ostali samo okviri. Na otvoritev se je pripeljala gospoda s kočijami z Bleda; baje je bil v Dragi tedaj tudi prvi avto.

Med mnogimi zanimivimi fotografijami je tudi posnetek tria **Slavka** in **Vilka Avsenika** pred Roblekovim domom. Tedaj — septembra 1946 — se bratoma Avsenik gotovo ni niti sanjalo, kakšna bleščeča in uspešna pot ju čaka.

Z gospodom Gabrielom sva še dolgo brskala med starimi fotografijami. Zazdelo se mi je, da nimajo ne preteklosti in ne prihodnosti, ampak da enostavno so in to je vse, kar je potrebno. Iztrgane so preteklosti, pozabi in prahu. Gledati jih je treba z očmi, zaznavati s čuti, s sanjami, z občudovanjem. Na fotografijah so ljudje, ki jih je gospod Perko tudi osebno poznal; na njih so še njihove poteze in njihovi obrazi. Dnevi in dogodki, ki jih ovekovečajo, dobe varljivo živost v spominih. Na fotografijah niso samo zdaj že pokojni ljudje, je tudi njihov znoj, njihov smeh in vrisk; so planine, gore in pokrajine, ki so sicer drugačne kot zdaj, a jih še lahko prepoznamo. Fotografije so črno-bele, a človek si kar lahko predstavlja, kako modro je nebo, kako so smreke zelene in kako sijajo črni ljudi pred planinsko kočo...

Jesenske barve, ki plantijo zunaj pred hišo gospoda Perka, plantijo tudi v dušo...

Nima vsaka stvar imena. Nekatere stvari nas vodijo po stezicah spomina v kraljestvo onkraj besed.

NOČNI VZPON NA GRINTOVEC IN JUTRO NA OBEH KOČAH

RAZPLAMTELE KULISE V ROJSTVU DNEVA

DUŠAN ŠKODIČ

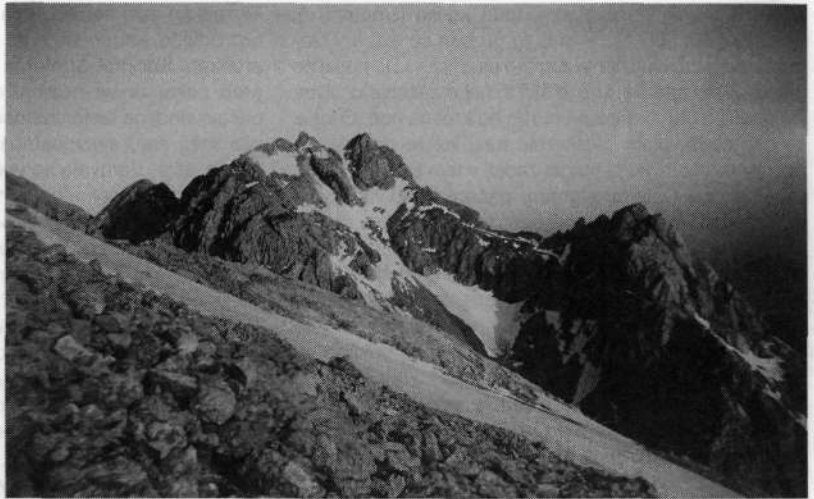
Bilo je osemnajstega junija 1994, konec neke pomladi torej in po vremenu sodeč že v začetku vročega poletja. Ura je kazala eno po polnoči in vonj po smodniških oblakih nad prestolnico je vpilo zvezdnato nebo. Kdo bi se le spomnil, kaj naj bi pomenila tista noč, takrat pa je bil eter poln budnih Slovencev, ki so bili ob tej uri strahov prek telefona pripravljeni polemizirati s spikerjem na radiu. Ljubljanske odvodnice so s težavo prepuščale kolone avtomobilov proti njihovim domačim logom, tisti, ki so bili predaleč, da bi videli teh osemstopenjskih sekund ognjemeta ob ljubljanski obletnici, pa so se pridušali, da jim je država na račun »žabarjev« potegnila iz žepa nov prepotrebni tolar.

Ko pripeljem do Mengša, se spiker neha truditi z razlago o sponzorjih, ki naj bi vso zadevščino pokrili, z nejevoljo zavzdihne nekaj o sveti preproščini in z glasbo nočnega programa zaključijo neplodno debato. Na cesti proti Kamniku se promet že popolnoma razredči; le še moji žarome-

ti parajo noč preko Homškega polja. To je čas, ko kraljuje ponočnjaki po bogu in izjeme, ki hote ali nehote zanamajajo naravni red. Avto poskoči čez nezavarovan železniški prehod pri Duplici, opozorilna tabla je temna, vendar takoj zatem iz teme zardita dve svetleči očesi, ki ju povzroči odboj žarometov v zverski mrežnici. Lisica, ki je gotovo na službenih ogledih po okoliških kmetijah, ponikne v temno noč in me pusti samega z mojimi mislimi.

DRUGI POSKUS

Odločil sem se za nočni vzpon v visokogorje vse od izhodišča, se pravi od lomastenja prek rokovnjaških gozdov mimo spečih koč do visokega vrha, kjer se ti zdi, da sedi v porodnišnici novega dne. To me je mikalo že dolgo časa; v spominu so mi ostali opisi nočnih vzponov in plamenečih juter iz knjig **Pavla Kunaverja** in **dr. Kugyja**, mogoče pa še koga. Pa me ni mikalo samo začetek dneva, saj ni težko prinesiti lepega avgustovskega dne spalno vrečo niti na sam vrh Triglava in pričakati

Kočne v začetku poletja

Foto: Dušan Škodić

naslednje sonce. Kolikor vem, se to kar pogosto dogaja. Toda vse v enem kosu je gotovo lepše in bolj doživeto. »Just do it« je reklamna krilatica, ki spodbuja večne omahljivce, in zdi se mi, da je tudi zelo pravilna, če naj se človek ne omeji samo na jesti, spati in živeti do smrti. Domači so razumeli moj namen, še kaj drugega so vajeni, in tako jo za 850-letnico Ljubljane maham na Grintovec in obe Kočni. Kar smešno se mi zdi, ker bi kdo lahko imel moj mali podvig za izraz velikega lokal-patriotstva; vendar pa je to le naključje.

Točno pred enim tednom sem namreč ob takem času že odrinil od doma, pa sem odnehal že pri Trzinu. Najprej sem v Črnučah zapeljal svojo samaro s ceste, da sem se izognil vozniku razjarjene »bolhe«, ki se je po moji strani ceste vračal z bližnje veselice. Še poln adrenalina sem pripeljal do Trzina, kjer sem zapeljal v nočno nevihto, ki ji niti brisalci niso bili več kos. Tako stojim nekaj minut ob cesti in poslušam radio. V nočnih poročilih ponavljajo vremensko napoved, ki tako kot že ves teden govori o lepem vremenu, jaz pa se danes očitno bratim z edinim kumulonimbusom v Sloveniji. Ti dve slabi znamenji sta mi čisto dovolj za te nočne ure, zato obrnem in zbežim domov. Še nikoli nisem bil tako hitro nazaj iz hribov. Sezona pa se navsezadnje šele začenja.

GROZLJIVE NOČNE PODOBE

Kamniška Bistrica spi in ker nočem nikogar buditi, zapeljem mimo doma, kjer me objame teman bukov gozd, in tam parkiram. Ko ugasnejo luči, me kar stisne. Noč je sicer jasna, vendar brez lune. Pod drevjem je temno kot v rogu in tako globoka tišina je, da se mi zdi, ko si zavežujem gozdarje, kot da bi poslušal napenjanje ladijskih vrvi. No, kar sem hotel, sedaj pač imam. Sam sem, vendar bodo le tako vsi občutki samo moji. Včasih je treba biti egoist, saj bi mi družba v tem primeru vse skupaj spremenila v neizrazito avanturo.

Natakem si čelno svetilko in svetlobni stožec pred menoj v hipu zariše stotine eksotičnih kulis s tisoč sencami, ki oživljajo ob vsakem mojem premiku. Vzpenjam se po

poti proti Kokrskemu sedlu, ki se vije po strmem gozdu. Tolikokrat sem jo že prehodil, da jo poznam domala na pamet; ne bi se zlagal, če rečem, da mi je dolgočasna in jo štejem kot nujno zlo. Vendar je danes nekaj čisto posebnega. Ob bežečih temnih sencah mi postaja čedalje bolj neprijetno, misli mi uhajajo vsepovsod, pokanje vejic pod nogami in zataknjena robida, ki se je zapela za čevlji, da šelesti za mano, mi stopnjuje adrenalina v krvi. Vraga, saj vendar vem, da ni nič, pa se vendarle ozrem nazaj. Svetloba razriva temo, sence bežijo pred njo kot ščurki v temo, razen tega pa ni nič. »Le kaj bi rad videl? Morda rokovnjače, ki so imeli pred stoletji tu skrivališča po napadih na nič hudega sluteče popotnike?«

Srce, ki se je malo vzdignilo proti grlu, požrem nazaj dol, kamor spada, in stopim dalje. Hodim hitro, da mi kaplje znoja padajo izpod čelne svetilke. Presneto rad bi že bil na planem, ven iz tega gozda.

Ko se nad glavo odpre nebo, so občutki takoj boljši, in ko ugasnem baterijo, se nad mano že razloči obris sedla, levo pa stoji temna silhueta Kalške gore. Med hojo malo prižigam in ugašam svetilko, ker se ne morem odločiti, kateri svečavi bi bolj zaupal. Stene se vedno bolj grezijo nad pot, zato nadaljujem z umetno lučjo do koče na sedlu, ki ob pol štirih zjutraj miruje kot sredi zimskega spanja. Privoščim si požirek iz čutare in pri tem ogledujem nebo. Zvezde izstopajo kot relief Braillove pisave za slepe. To ponavadi pomeni spremembo vremena, vendar meni se ni treba bati. Ko se bo poslabšalo, bom že zdavnaj doma.

PRAVCATA AURORA BOREALIS

Nekaj minut nad kočo je trenutek odločitve: ali levo na Grintovec ali desno na Skuto. Vsekakor je cilj Grintovec, toda spomnim se, da običajen pristop poteka skoraj do vrha po zahodni strani grebena. Se pravi: ko se bo začelo daniiti, čez kakšne pol ure, tega nikakor ne bom deležen. Na misel mi pride južni greben, nezahtevno brezpotje prek Dolgih sten in po vzhodni rebri na vrh.

Malo se mučim z ruševjem, toda ko se izmotam, ni nobene ovire več. Širok in dolg greben se oži in v blagem levem zavoju spenja z vršno piramido, ki jo sedaj že precej dobro opazim. Ura je štiri in nebo začenja dobivati jeklenosivo barvo. Čez en teden bo kresna noč. O kresi se dan obesi, pravi ljudski rek; torej krajše noči, kot je nocojšnja, skoraj ne bi mogel zadeti v tem letu.

Globina pod Dolgimi stenami pričinja dobivati svoje razsežnosti, vendar je greben varen in nudi dobro stojišče, ko se vsake toliko ustavim in obračam pogled na vzhod, preko vzhodnih kamniških dvatisočakov. Nebo počasi začenja rdeči, zato spešim korak, ker se bojim, da bom zamudil najlepše. Greben se obrne čisto na zahod in pokonci, skoraj do vrha, kjer se priključi na markirano pot.

Medtem ko obračam hrbet vedno močnejši svetlobi, pokukam na drugo stran, proti Julijcem. Nebo nad njimi že dobiva modro barvo. Na vzhodu pa — »no, bilo je vredno«, si oddahnem — pravcata aurora borealis. Sicer pravega polarnega sija v naravi še nisem videl, čeprav sem se o njem pogovarjal z bratrancom, ki že od otroštva živi na Alaski. Ljudje mu pripisujejo mistične moči in ga hodijo (verjetno raje kar priletijo) od daleč občudovat, njemu pa se zdi pač samo naravni pojav kakor nam mavrica po poletni plohi. Bo že res, da se moraš potruditi za stvari, ki hočeš v njih uživati, če naj imajo okus rajskega sadja.

Tiste zadnje metre do vrha se s fotoaparatom v rokah spotikam preko razbitega grušča. Temno rdeča krogla narašča izza vrhov, hitro, kot bi jo nekdo brcnil na današnjo dolgo pot. Barvni spekter se iz minute v minuto menja od višnjevo rdeče v oranžno in naprej proti rumeni, toplota narašča in boža po obrazu, razplamtele nebeske kulise padajo druga za drugo.

SKRIVNOSTNI SLEDOVI V SNegu

Torej to je to! Malo sem slabe volje, ker je konec ognjemeta. Ura je pet zjutraj, dobre tri ure sem torej bežal pred rokovanjci. Na misel mi pride, da je bil to že drugi ognjemet danes. Tudi po prvem, čeprav je bil dolg, kot še nikoli, kakor se je glasila reklama, je sledilo nekaj razočaranja. Kaj hočemo, človeška slabost pač, da nam ni lepega nikoli dovolj!

Nekaj metrov pod vrhom sedem in počivam. Grebenska veriga proti vzhodu še nekajkrat kulminira v obliki Skute, Planjave in Ojstrice z njihovo družino, vendar se mi po višini komaj približuje. Privoščim si sendvič in alpsko mleko, pa se mi fino zdi, ker imam ta čas nedvomno najvišji zajtrk v Kamniških. Doma bi ob tej zgodnji uri spravil vase le kakšen požirek kave, tukaj pa sem si nedvomno zaslužil kaj več. Tako sedaj sedim tukaj, na vrhu Grintovca, jem sendvič s šunko, pred sabo pa opazujem Štrugo in Skuto. Krasna kombinacija, ni kaj!

Čez pol ure me je rahlo zazeblu v zadnjo plat, zato se spravim pokonci. Pol šestih je, v dolino seveda še ne grem, doma sem se najavil na kosilo. Namenil sem se zavezati pentljo prek Grintovca in čez obe Kočni. Severna stran je še vsa v snegu, Dolška škrbina pod

ker nisem vzel cepina. Imam vsaj palice, malo pa mi tudi odleže, ker se sneg na soncu že začenja nekoliko predirati. Kar gre! Spotoma opazim, da je nekdo tukaj pred nekaj dnevi hodil s cepinom in derezami, kot pričajo sledi na senčnih odsekih, kjer pa je sonce obrazilo sneg, sledi skrivnostno izginejo kot sledovi himalajskega jetija. Varovala so večinoma na površini, vendar sem vseeno vesel prihoda na vrh škrbine.

Tu se priključita obe poti, od Češke kočice in z Dolcev. Snega kar naenkrat zmanjka, pogled nazaj pa je čudovit. Skale so še toplo obarvane, vmes se bleščijo beli jeziki talečnega se snega. Prav hitro sem pri zloglasni škribini, ki jo pozna vsak, ki je bil na Kočni. Tam, kjer se je tako težko splaziti po polici in pod čeznjo visečo streho, še posebej, če imaš na ramenih nahrbtnik, bi lahko mirno obesili napis »Ponižnost, prosim!« Še nihče ni šel tu čez, ne da bi pri tem sklonil glavo.

In nato naprej in navzgor, po rdečih rebrih, do stolpičev, ki krhljivo razbiti in vitki oblikujejo vrh Jezerske Kočnice. Že večkrat sem se poleti prerival na vršnem stolpu, ko si je tistih nekaj ljudi na njem podajalo »štempelj«, ostala večina pa je spodaj v vrsti molila svoje razglednice in knjižice. Ta trenutek pa je samo moja. Z ženskim imenom, ki ga ima, si je prav gotovo prislužila tudi nekaj nečimrnosti, zato le redkim, ki se potrudijo, nudi privilegij intimitnosti. Skupaj zveva nazaj proti Grintovcu, pa se vsaj jaz ne morem načuditi, ker mi deluje tako oddaljeno in višje, kot si zasluži, nad njo. Še pred uro sem bil tam!

UŽIVAŠKI SESTOP V DOLINO

Mislim, da je minilo kakšni dve leti, kar so označili pot z Jezerske na Kokrsko Kočno ali pa obratno. Malo me preseneti, ker sem z repertoarja slovenskih »ferat« navajen nekaj večje udobnosti, torej (pre)več varoval. Seveda sploh ni malo ljudi, ki smo že prej večkrat prečkali ta sestrski greben, toda če je sedaj tu pot, sem hvaležen markacistom, ker niso s pretirano pridnostjo napeljali »strelododa« prek celotnega grebena, čeprav slovi po pogostih udarih strele med nevihtami.

Malenkost nižja Kokrska Kočna ni skoraj nič podobna svoji jezerski sestri. Po višini še morda, po značaju pa nikakor. Sicer pa, kateri sestri sta si sploh enaki po njem! Rdeča kamnina se je tukaj umaknila, stolpov ni več, vrh je kopast in prostornejši, čeprav imaš ves čas občutek, da bi rdeči stolp za sabo lahko zgrabil z roko. Grintovčeva rampa ravno še zakriva sonce in učinek je, kot bi opazoval v črno-beli tehniki, ko prva dva s težkimi koraki stopata na vrh. Ura je sedem, precej zgodaj sta krenila, zato se bosta prav gotovo čudila, kateri bedak je bil še večji od njiju, da se je tako zgodaj vpisal v knjigo. Zelene trate zraven bivaka pod Kočno se mi zdijo tako lepe, da jih kar voham. Spustim se dol, nekaj ovinkov po gruščnati poti, nato pa po dolgi zasneženi grapi z iztekom. Sneg se rahlo predira, da kar prši za mano, ko drsim proti dnu. Ušesa so polna od hitrega spusta.

Potrudim se nekaj metrov višje od poti, do bivaka. Vstopim le toliko, da vzamem zajemalko in skodelico, iz nahrbtnika pa cedevito. Potem ležim v travi (le kdo

ne ve, kako so v začetku poletja muhe nadležne!) in pijem oslajeno deževnico iz rezevoarja, zraven pa se mi kinka. Položim glavo na razgreto travo: tudi če malo zadremam, ne bo nič narobe; vendar ne gre. Glava je prepolna vsega, zato se po urici počitka namenim v dolino.

Vzpeti se je treba še čez Ovnovo čer; saj ni pretirano, toda prav odveč mi je. Vmes srečam nekaj ljudi, eden ima celo enako pot kot jaz, le v obratni smeri, pa me sprašuje za razmere v Dolški škrbini. Malo se mi za-

smilijo vsi, ki gredo gor: pot jim teče po čelu v potokih, ko po snegu in v pripeki garajo navzgor. Saj vsi vemo, kako je to! Če se ne namažeš temeljito, te opeče, če se, si potem masten in se dodatno potiš, zato se kar naprej brišeš in ko te nato končno zakuri, si jezen na ves svet.

Mimo Kokrskega sedla, ob katerem se kar tema dela od gneče, grem, ne da bi koči vsaj pomežiknil. Zakaj le, tudi ona mi ni danes zjutraj!

ZA AKLIMATIZACIJO PRED MONT BLANCOM VZPON NA GRAN PARADISO

DVA ŠTIRITISOČKA CENTRALNIH ALP

NATALIJA OBERČ

Katrci počasi odštevajo kilometre neskončne italijanske avtoceste. Že nekaj ur je okrog naju ena sama ravnina in če ne bi ves čas gledala na zemljevid, sploh ne bi imela občutka, da se premikava. Vedno pogosteje se ustavlja na počivališčih in upava, da bova kmalu zagledala hribe.

Kljub enolični okolici in spremenljivemu vremenu pa sva polna pričakovanj. Za cilj sva si izbrala Mont Blanc, za aklimatizacijo pa Gran Paradiso.

Pokrajina počasi postaja bolj razgibana. Prihajava v dolino Aoste. Pozornost zbujajo številni gradovi, a najbolj nama pade v oči tisti v vasi Saint-Pierre. Skleneva, da ga kasneje obiščeva.

Pozno popoldne prideva v Pont, zadnjo vasico v dolini Valsavaranche pod Gran Paradisom. Prespiva v kampu in naslednje dopoldne odrineva proti koči Vittorio Emanuele II. Kar dobro nama gre, kljub teži na hrbtu sva v dveh urah pri koči. Povsod je polno turistov, ki so zasedli tudi vsa prenočišča, tako da še ne veva, kje bova spala.

SAMI PRI MARIJINEM KIPU

Po večerji si izboriva prosto mizo v manjši jedilnici. Ko večina odide spat, si »posteljeva« na stoli. Dva starejša Nemca imata s seboj armafleksa in si posteljeta na tleh. Ko mi že spimo, jih pride še pet, tako da niti na tleh ni več prostora.

Kljub trdemu ležišču sem dobro spala in se mi zjutraj kar ne da vstati. Zunaj je presenetljivo toplo in na jugu je oblačno. Ob štirih sva pripravljena in kreneva za prvi skupinami. Nekaj časa hodiva za njimi, a naju kmalu spustijo naprej. Potem imava nekaj težav z iskanjem poti, a hitro prideva do snega, kjer naletiva na široko gaz.

Ledenik je brez razpok, tako da si le natakneva dereze, vrh pa ostane v nahrbtniku. Ko se prične daniti, se na obzorju zarišejo rdeče obarvane granitne igle in med njimi bela kupola Mont Blanca. Midva pa zaman čakava, da bi naju ogrelo sonce. Sva namreč na severni strani in šele na grebenu pod skalnatim delom se malo ogrejeva. Naveževa se, da bova splezala še teh nekaj metrov do vrha. Greben je prav slikovit, sestavljajo ga

Mont Blanc s pobočja Mont Maudita

Foto: Natalija Oberč

»Kamela« z Gran Paradisa

naloženi granitni bloki. Za nekatere se mi zdi prav čudno, da so še tam.

Še kratka, izpostavljena prečka in skupaj z dvema Italijanoma sva na vrhu. Menjamo se pri Marjinem kipu in drug drugega fotografiramo. Razgleda ni prav obširnega, oblaki so se že preveč razrasli. Imamo srečo, da smo sami na vrhu. Kmalu ugotovimo, zakaj. Gorski vodnik pelje na vrh štiri klientke, ki jim prepenjanje vponk ne gre ravno od rok. Končno pridejo prek prečke in midva hitro sestopiva in tako dava prostor še drugim.

Ko sva spet na snegu, se razveževa in pričneva sestopati. Pri »kameli«, zanimivi skalnati tvorbi, imava zajtrk, potem pa se do koč ne ustavlja več.

Na poti do doline prehitiva vse, ki so pred nama in tik pred avtom sva tarča prvih debelih dežnih kapelj. Ko se peljeva proti kampu Gran Paradiso nižje v dolini, že prav močno dežuje in skrbi naju, kako bova postavila šotor. A ko prideva tja, na srečo malo poneha. Postaviva šotor in se spraviva h kosilu, takrat pa naju spet preseneti nebeška prha. Odpreva dežnik in v miru pojéva do konca.

SPREJEM POD MONT BLANCOM

Naslednji dan se posloviva od romantične doline Valsavaranche. V kraju Saint-Pierre si ogledava grad, ki nama je zaradi svoje atraktivne oblike že ob prihodu padel v oči. Zgradili so ga okoli leta 1000, kasneje pa večkrat spremenili in povečali. V njem je regionalni muzej, v katerem je predstavljeno naravno okolje doline Aoste.

Ustaviva se še v Courmayeurju, kjer si ogledava goriški muzej, potem pa naju pogoltne Mont Blanc.

Oprema, ki jo priporoča UIAA

Slejkoprej so najpomembnejši proizvajalci planinske in še predvsem alpinistične opreme v Avstriji, Švici, Franciji, Veliki Britaniji, Združenih državah Amerike, Španiji in Italiji. O tem priča seznam gorniške opreme, ki ima žig z garancijo kakovosti UIAA z dne 31. decembra 1995, ta seznam pa je objavljen v letošnji marčni številki četrtnega biltena UIAA št. 153. UIAA gornikom, seveda tudi alpinistom (ali pa tem še posebno), priporoča, da uporabljajo izključno opremo, na kateri je žig z garancijo UIAA, kajti ta oprema ustreza strogo normiranim varnostnim predpisom Komisije za varnost pri UIAA.

Na seznamu so različne vrvi (žig UIAA imata poleg številnih vrvi iz Avstrije, Švice, Španije, Francije, Velike Britanije, Italije in ZDA tudi dve vrvi iz Češke), vponke (največji proizvajalci so Italijani), cepini (tudi na tem področju so najštevilnejši proizvajalci Italijani), statične vrvi, varnostni pasovi, čelade (največ proizvajalcev je iz Velike Britanije), klini in ledni klini (tukaj imata »licenco« UIAA tudi dva izdelka iz Rusije).

Gostoljubni Francozi naju prijazno sprejmejo: Igor mora takoj, ko prideva iz predora, opraviti alkotest. Na srečo vzpona na Gran Paradiso nisva zalivala z alkoholom.

Nastaniva se v kampu pod ledenikom Bossons tik pred Chamonixom. V naslednjih dneh dodobra raziščeva center mesta, pregledava vse trgovine z alpinistično opremo in vsak dan bereva vremensko napoved. Nič kaj obetavna ni. Kličeva domov, a vremenske karte so neizprosne. Razočarana sva. In razočarana sva še bolj, ko je naslednji dan nebo brez oblaka in tudi napovedanih popoldanskih neviht ni od nikoder.

ŽE DRUGI VELIKAN BREZ RAZGLEDA

Proti večeru opaziva, da je najin sosed, Francoz, pravkar prišel iz hribov. Odšel je včeraj, ko je lilo kot iz škafa in ko napoved za danes ni bila nič dosti boljša. In se hitro odločiva: jutri greva, a ne po normalnem pristopu, kot sva načrtovala, ampak prečenje. Če pa bo vreme le preslabo, se bova vsaj peljala z najdražjo žičnico v Evropi.

Ko naslednji dan kupujeva karte za Aiguille du Midi, prodajalec najprej s prstom pokaže na listek, na katerem piše: »No visibility«. Ko rečem O.K., se mu posveti: »Alpin climbers?«

»Yes,« mu odgovorim in kmalu na zelo lahek, a drag način pridobivava višino skupaj s tistimi, ki jim ni le za razgled. Ko izstopiva na višini 3842 metrov in se prehitro vzpenjava po stopnicah na razgledno ploščad, nama je čisto jasno, zakaj je neki otrok malo prej tako presunljivo jokal. Še nama malo doni v glavi, pa sva bila pred tednom dni na štiritisočaku. S ploščadi se Mont Blanca ne vidi, vidiva pa gaz spodaj na ledeniku, ki vodi do koč Cosmiques in naprej proti vrhu.

Kmalu zapustiva razgledno ploščad in po drugem rovu prideva do izhoda na ledenik. Ko se oblačiva in navezujeva, pridejo turisti, se postavijo pred naju in naju gledajo, kot da sva kakšna naravna znamenitost. Kmalu se naveličajo in gredo svojo pot, midva pa se po gazi odpraviva navzdol.

V slabe pol ure sva pri koči. Ker je šele zgodaj popoldne, je ljudi bolj malo. Vseeno sva presenečena, ko na vprašanje, če imajo še kaj prostora, dobiva pritrdilen odgovor. Prenosišče dobiva v drugem nadstropju in ko prideva do tja, sva pošteno zadihana. Kljub udobnemu ležišču dolgo ne morem zaspati. Komaj malo zadremam, že mi zmanjka zraka in se zbudim. Ko malo pred eno zjutraj vstaneva, se mi zdi, da sem bolj utrujena, kot sem bila zvečer.

Ob dveh skupaj z ostalimi odideva iz koč. Zunaj sneži in piha veter, a se zaradi tega nihče ne vznemirja. Ko se mimo redkih razpok vzpenjamo na Mont Blanc du Tacul, sicer še vedno rahlo sneži, a pogled neovirano zaplava navzdol v osvetljeni Chamonix.

Po dveh urah hoje se ustaviva na širokem grebenu Taula. Najprej misliva, da sva na vrhu, ker nihče ne gre naprej. Zmeraj bolj naju zebe; da se vsaj malo ogrejeva, se prestopava na mestu. Končno se ena naveza odloči za nadaljevanje proti Mont Maudit. Greva za njimi, a kmalu jih zagledava, ko se vračajo. Vrneva se na greben in počakava, da se zdani. V prvi jutranji svetlobi opaziva,

da se greben še nadaljuje in ker naju zelo zebe, mu slediva do skalnatega vrha. Tam pa se megla razkadi in prikaže se ožarjen Mont Maudit, za katerim se skriva Mont Blanc. Če sva prej še razmišljala, ali naj greva naprej ali nazaj, nama je zdaj jasno: naprej!

Pod vrhom Maudita srečava prve naveze, ki se že vračajo. Nanj ne greva, čeprav je vabljivo blizu; nimava več dovolj časa. Na zadnji strmini pod vrhom Mont Blanca naju spet zagrne megla. Napredujema počasi, štejeva korake in globoko diha. Razgleda ni, vidiva le nekaj metrov pred sabo. Naenkrat zagledava dve postavi, ki nama mahata in naju spodbujata. Vrh! Na njem sta le dva Italijana. Čestitamo si kot stari prijatelji, slikamo se pri majhnem igluj, ki označuje vrh. Skozi meglo se za hip celo prikaže sonce, a se kmalu spet zagrne. Čeprav

sva pozna in je do doline še daleč, nočem, da je vrh le točka, kjer se obrneš in sestopiš. Zato se usedeva, se nadihava redkega zraka in uživava prijetne trenutke uspeha.

V deževnem dopoldnevu se še zadnjič sprehajava po Chamonixu. Po tednu dni se nama zdi že kar domač. Ulice so polne ljudi, ki se gnetejo okrog stojnic. Konec avgusta je in vse mesto je v znamenju razprodaj. Tudi midva se izgubljava v množici, a naju ne zanimajo stojnice. Nestrpno pogledujeva proti vrhu Mont Blanca, ki se nama noče in noče pokazati. Pa tako rada bi ga videla sedaj, ko veva, kakšen je od blizu! A na koncu se morava zadovoljiti s fotografijo, ki naju bo v meglenih ljubljanskih dneh spominjala na čudovito muhast teden.

TISOČ BARV IN DOŽIVETIJ KAMNITIH PRELESTI OD JULIJSKIH ALP DO JADRANSKEGA MORJA

MOJ SVET BREZPOTIJ

ALEŠ KAREL NOSAN

Hodim v naravi. Za rdeče belimi krogli, po nevidnih lovskih, zadihajoče strmih in umirjeno ravnih poteh. Preko položnih sten in nazobčanih grebenov. Občutek gibanja in lepota doživetega pomenita mir za srce in dušo.

Včasih mislim, da se je morda najlepše po svetu potepati brez poti. Tam, kjer je vse odvisno od mene samega in lahko zares ujame zvezde z neba. Opisana brezpotja niso težka, le šumi, glasovi in barve narave bodo naš spremljevalec.

KRUŠLJIVA STENA

Vlažne iglice smrek so naju sprejele na poti od Rudnega polja proti Zlatim vodam, kjer je živahno žuboreči potoček prebujal poletno jutro. Preko prijaznih trav na vrhu Viševnika se je nad Srenjskim prevalom pokazal cilj.

Čez stenasto pobočje trapezastega vrha sva z Miranom iskala prehode med krušljivimi rdečimi skalami in poslušala drsenje kamnov v globino. Prečenje med najvišjima točkama dvoglave gore zahteva precejšnjo previdnost.

Na vrhu rumeno cvetijo nežne rože. Nisva vedela njihovega imena. Oči so begale mimo najvišjih gora, s trebušastih previsov in odsekanih sten do bleščečih travnikov v dolini.

Narava in človek sta za trenutek postala eno.

(Mali Draški vrh 1982)

SPET NA GREBENU

Takrat, ko smo s prijatelji preplezali Spodnji Bohinjski greben, ni bilo nikjer nobene poti. V grebenu je gora nenavadnega imena. O njej vam želim pripovedovati.

Pot z Vogla ali Komne pripelje v ostro zarezo pod Vrhom nad Škrbino. Zahodno od tega sedelca stoji

rogelj Vrh Konte. Gora za njim je bila simpatija moje mladosti. Dolgo me je vabila in strašila obenem.

Na ozki, prepadni vrh smo se povzpeli po strmih zahodnem razu. Podrto, razbito pečevje je na vseh straneh kot veličastna krona iz belih oblakov kipelo v nebo.

Globoko pod nami so se nad počivajočim jezerom odgrinjale in zagrinjale tančice sončnih meglic.

(Podrta gora 1984)

PESEM POTOKA

Klemenčevo. Konec ceste iz Stahovice. Z Božom sva jo prehodila ob žuboreči Bistričici, ki nastane prav tu. Rečico skupaj s sosednjo Belico ustvarja potok Korošak. Vije se skrivnostno in zapleteno čez prostrane travnike pod planino Osredok.

Korošak si je pot v dolino izbral po zaraščenih grapi, polni nižjih apnenčastih sten. Samotna belina razpenjenih curkov drsi preko njih. Nekateri slapovi so kar mogočni. Ob valovanju gozda se šumenje kaskad skupaj z zlatim soncem v bleščečih tolmunih zliva v šepetačo pesem narave.

(Korošaški slapovi 1987)

MESEČEV ZALIV

Večerna zarja v zalivu. Topla peščena pot na obali. Nad njo rastejo stometske stene. Modra sivina sovdanskih skladov, poraslih z žuko, mirto in živo rdečimi plodovi predramljene grmovnice jagodičnice. Vonj po jugu.

Rt Strunjan. Kratka polica omogoča prehod med vodo in kamnom. Križ na vrhu rta. Neizrazita je meja med življenjem in smrtjo na morju.

Ronek. Najvišji flišni klif na Jadranu, padajoč v zveneče valove, ki butajo v krhko obalo.

Skale mnogoterih oblik s preprogo zelenih alg. Spomin na prelivajoče se morje. Na večno igro življenja.

(Zaliv sv. Križa 1989) 273

ODKRIL SEM NOV SVET

Jutranji avtobus me je odložil pri Mrzlem studentcu. Kadeče se meglice s poključskih barij so se ovijale v januarjski dan, ko sem korakal po cesti proti Gorjušam. Med šopi zimsko rjave trave so rasli cvetovi. Trobentice v januarju. Bila je res čudna zima — celo visoko v gorah je bilo malo snega. S toploto sonca sem občutil bližino južnega roba planota.

Preko mirne jase sem prišel na glavno pot s Koprivnika v Bohinjsko Belo. Nekaj sto metrov naprej se odpira v levo travnato pobočje. Vodi vedno višje med redkim gozdom in zapuščenimi pastirskimi stanovi.

Še skok preko lesene ograje in pred mano je bil bel led velikega jezera, valovita Dežela s skromnimi vasicami in s snegom rahlo posute Karavanke.

Čisti svet Bogomiline mavrice. Nova podoba starega sveta. (Galetovec 1989)

NA SREDOGORSKEM TRAVNIKU

Po vaniliji dišeč zrak draži nosnice. Črne murke ponujajo ta vonj, ki se prelija v zdravilni duh arnike.

Rumenkaste pogačice prekrivajo pobočje Mihčevih kopišč, samo pol ure oddaljeno od prijazne kočice na Jakobu nad Predvorom.

Bodeči malinjak z roba travnika previdno opazuje igro barv in vonjev. Kje so zdaj njegovi sladki plodovi?

Mislim, da sem tukaj zares začutil tišino. Prislunhl tihemu gibanju rož v vetru.

Modrina encijana in vijoličasti cvetovi volčina so mi bili jasen kažipot. Bi se še znal skriti med velikimi listi lapuha, ki zapolnjujejo močvirno oazo mehke zemlje?

Arheološke najdbe v našem visokogorju

Pri zbiranju sprotne slovenske planinske bibliografije sem vsako leto naletel na širše področje. Tako sem razmišljal tudi o zbiranju tematskih diplomskih nalog na Fakulteti za šport oziroma njeni katedri za planinstvo. Le majhen korak od tod pa je bil še na Filozofsko fakulteto v Ljubljani. Prijazna bibliotekarka na oddelku za arheologijo mi je postregla z informacijo, da diplomskih nalog s to vsebino na njihovem oddelku doslej ni bilo. Poiskala pa mi je dva članka, ki govorita o arheoloških najdbah v slovenskem visokogorju. Še prav posebno zanimiv se mi je zdel članek Ivana Turka in dr. Alojza Šercija, ki je izšel leta 1988 v 35. številki Loških razgledov na str. 11—17. Avtorja obravnavata arheološke najdbe v Zgornjem Povdnu za Ratitovcem ter predstavita še vse druge takšne najdbe v slovenskem visokogorju.

Kot prvo omenjata v letih 1928—1935 raziskano znamenito Potočko zijalko 1700 metrov visoko pod Olševo z nahajališči iz stare kamene dobe — paleolitika, približno 30.000 let pr. n. št. Temu sledi leta 1954 odkrite postaje v Mokriški jami, 1500 metrov visoko pod vrhom Košutne v Karniških Alpah. Šele v zadnjem času pa je bila odkrita tudi najdba iz bronaste dobe v Zgornjem Povdnu, 1360 metrov visoko za Ratitovcem. Na njeni jasi stoji mogočna dolomitna skala, ki se je že v holocenu privarila izpod vršnega dela Ratitovca. Danes se planinci na poti Prtovča proti Bohinjski Bistrici radi ustavljajo ob tej skali, pri kateri prav tako radi malicajo — in tudi puščajo odpadke. Nekdo si je pod njenim previsom naredil celo ležišče.

Pega v belih cvetovih je ponosen okras dlakavega oklepa. Mojo dušo pa je z ljubeznijo in radostjo napolnila bela marjetica. Preprosta in nežna. Ob nadstropnih socvetjih košutnika sem podrsal po mladih pekočih listih koprive, obrisal z roko vlažno praproto, se sklonil pod razvejanim grmom hostnega šipka in hodil proti gozdu in vrhu. (Potoška gora 1990)

POLJANE RUŠEVJA

Veliko sonce je viselo nad goro in poskušalo razkleniti prepleteno ruševje. Nizke, zvite veje so rastoč druga v drugo popolnoma prekrile nekdanjo pot in ustvarile neprehodno goščavo.

Med vzponom s sedla Vrata me je umik na ladjo grebene rešil iz zelenega morja. Dlani so vpijale toploto hrupavih apnenčastih skalnih blokov.

Oddaljujoči se človeški hrup Vršiča me ni več zanimal. Na drugi strani se je sramežljivo razkrila dolina Male Pišnice. Od takrat sem vroče verjel, da mi bo dano doživeti tudi njeno pozabljenost. (Robičje 1990)

POZABLJENA SKALA

Legenda pripoveduje, da je skalni osamelec na vzhodnem pobočju Mežakle začarana grajska dama, ki bi lahko rešila življenje revnemu kmetu. Ker je imela kamnito srce, je okamenela tudi sama.

Stolp najlaze dosežemo iz vasi Kočna. Mozaik pogledov z vrha nadomesti napor ob vzponu čez zaraščeno strmino. Na osemmetrsko skalo nam pomaga nekaj starih klinov. Ko boste gori, pomislite tudi na to, da lahko kamnita graščakinja oživi prej, kakor bodo devetkrat padle in devetkrat ponovno zrasle velike smreke na Mežakli. Morda ravno tisti dan. (Poljanska Baba 1992)

Za načrtno iskanje visokogorskih nahajališč so nam v veliko pomoč karakteristike najvišje ležečih stalno obljudenih kmetij (Bukovnik, 1320 m visoko pod Raduho, ter v Selški dolini 1168 m oz. 1163 m visoko ležeči kmetiji v Zgornji in Spodnji Torki pod Ratitovcem). Med načrtno najdenimi nahajališči so tudi leta 1988 najdeno kurišče v Jami za skalami, 1550 m visoko v Žagarjevi glavi pod Planino v Lazu nad Bohinjem, leta 1966 najdene keramike prazgodovinskega videza v Nandetovi jami, 1460 m visoko v Dovji Griči na Veliki planini in leta 1954 v Novih kočah 1700 m visoko nad planino Lipanca na Pokljuki.

Vse druge najdbe so povsem naključno odkrili nearheologi, kar pogosto zmanjšuje njihovo znanstveno vrednost. Vse te najdbe pripadajo bronasti dobi (od leta 1750 do 750 pr. n. št.). Tako so bronasti sekiri našli leta 1963 in 1972 na višini 1470 metrov med Gojsko planino in planino Dovja raven na Veliki planini, na višini 1520 metrov na Maklenovcu, bronasto sulično ost pa nekako leta 1864 približno 1700—1800 metrov visoko pod Stolom na že dolgo opuščeni ovčji planini Belščica. Bronasto bodalo so našli 1698 metrov visoko nad Javorniškim Rovtom v prevalu Medvedjek, plavutasto bronasto sekiro pa pred letom 1962 na planini pod Dovško Babo 1950 metrov visoko. Bronasto bodalo in kamnito sekiro poznamo s planine Lipanca na Pokljuki, ki je 1634 metrov visoko. Bronasto sulično ost so našli okoli 1400 metrov visoko na Mozirski planini na Golteh, bronasto plavutasto sekiro 1668 metrov visoko na Kobariškem Stolu ter bronast meč 1156 metrov visoko v bližini vasi Strmec pod Predelom.

Ciril Velkovrh

NAD MODRIM JEZEROM

Jeseni je prišlo deževje. Vode so divjale in se zlivale z naravo. Po večdnednih nalivih so nebeške sile izčrpale svojo moč. Vse je bilo spremenjeno v čistem zraku.

Med potjo iz vasi Planina mimo Marijine cerkvice proti vrhu gore sva nestrpno oprezovala za jezersko modrinjo. Za kot sanje o južnih morjih turkizno modro barvo vode z odtenkom rjavo rdečega jesenskega gozda na gladini.

Ujela sva porušene stene gradu Hasberg, dolge vrbove veje, sklanjajoče se nad jezerom, in vso brezkončno jesen, ki je segla čez Notranjsko...

(Planinska gora 1992)

TOPLO SONCE JUGA

Prve zvezde vstajajo v večernem mraku zimskega dne nad slovensko Istro. Stare hiše Koštabone prijazno zro skozi majhna okna, ko vijugava po njenih ulicah.

Popoldne sva z Mojco iz vasi na izpostavljenem pomolu izvedla preboj skozi flišne terase z vinsko trto, tipala med visoko travo in se iz lovske opazovalnice spustila do potoka, ki se je vrezoval v mehke plasti in ustvaril ljubko dolinico s slapom.

Desetmetrski pahljjačasti curek vode pada v praznino, saj je pod ustjem slapa globok spodmol.

Veriga drobnoklasičnih zelenih lističev Venerinih laskov raste ob slapu. Nežni so, zaljubljeni v toploto juga.

(Slap Supot 1993)

SVETLOBA PODZEMLJA

Svetloba iz ogromnega vhoda sega globoko v velikanški prostor vodoravne jame. Majhni in nepomembni smo se počutili v njej.

Kot potok Rak smo vijugali med podornim skalovjem in mu poskušali slediti v desni rov. Zagozdena debela in gosto vejevje so nam zapirali pot in Rak se je dokončno izgubil v noči podzemlja.

Po deževjih se velika dvorana, zapolnjena z vodo, lesketa v polmraku, v sušnem vremenu pa velikani v belini skal tkejo belo platno...

(Tkalcja jama 1994)

TEMNI SKRIVNOSTNI KRAJ

Skozi nizko odprtino sva stopila v podzemni svet. Žarki svetilk so plesali po stenah in ustvarjali groteskne podobe.

Pri štirimetrski prepadni stopnji, opremljeni s klini, je Bojan prižgal baklo. Visok in samo slab meter širok rov naju je privedel v naslednjo dvorano.

V plameneci svetlobi sva zrla v speče jezerce. Kapljice s stropa so mehko padale na njegovo gladino. Zdrsela sva mimo velike okrogle sigaste gobe, nagubana kapniška zavesa je visela nad nama.

Sile teme so se na povratku umirjale v luči dneva. Ne za dolgo, kajti stoletni gozdovi so že ugašali in oranžni zarji, ko smo hodili proti škofjeloški postaji.

(Lubniški Kevdrc 1995)

UTRINEK

NA KUKOVO ŠPICO

MARIJA SODJA KLADNIK

Sedim tu gori, na skali na robu krnice pod Gulcami. Sneg se nezadržno topi in je prav nesramno moker. Snežnica kaplja in curkja čez skale, da se počutiš kot v pralnici. Gledam rumene macesne doli v Vratih, poslušam tišino. Gamsi so brskali po snegu na melišču pod stenami, v senci, in so se mi po pravilu »pametnejši odneha« zložno umaknili v skale. Za »majhne ljudi« (beri voluharice in kavke) sem pripravila majhno jedilno. Samo ena trepetalka je priletela naokoli, malo zabrenčala in je ni bilo več. Za rumenopikčastimi grebeni je megleno morje, ki prekriva gorenjsko ravan. Mir je vsenaokoli, samo kakšen kamen ga zmoti, ko se kdove zakaj sproži v steni in prostodušno poskakuje, dokler se nazadnje ne umiri v mokrem snegu.

Mir se seli tudi v mojo dušo, potrebna sem ga. Rabim take dni med skalami, da sem lahko sama s seboj. Včasih je treba kar visoko in daleč iti, da spet najdeš samega sebe.

Narava je praznično pripravljena. Prišla sem slovesno po stezi, pognjeni s preprogo iz pravkar odpadlega bukovega listja, ki je še vlažno in posebne bronasto rdeče barve. Tu in tam ga prekine umazano rumenozeleno negnojevo. Hodiš lahko neslišno, potopiš se v gozd kot v ocean in postaneš eno z njim. Pobočja pod Gulcami so pokrita s snegom, bleščeče bel je, ves nov in topi se tako hitro, da ga bo kmalu pobralo.

No, čisto sama pa tisti dan le nisem bila. Nazaj grede mi božja previdnost pošlje na pot mladega fanta. Pomaham mu čez grapo in na ovinku steze nad Velikim Črlovcem me počaka. Pravi Gorenjec je, redkobeseden, še z besedami špara. Usedeva se in se prepustiva sončnim žarkom. Zadnji dan oktobra je in toplota se prileže. Lepše ne more biti: mir, sonček, ob meni mlado prijazno bitje. Začutim sproščeno in neugnano razpoloženje. Sonce je segrelo in izsušilo dolomitni grebenček, prst je čisto suha, kot prah. Glavo naslonim v resje. Kako dehti in kako se njegov vonj meša s težjim, močnejšim vonjem rušja! Tako toplo je, da muhe letajo naokoli.

Pa se naenkrat spomnim, da fanta sploh ne poznam, da ne gre, da bi človek oziroma resna ženska kar takole, z neznancem, poležavala na toplih grebenčkih, še posebno ne z moškim — in še tako na samem sva tukaj. V meni se prebudijo obrambni mehanizmi, naenkrat sem v hudi zadregi in ne vem, kaj bi. Zaprem se v svojo lupino in fant ob meni to začuti, brez besed, brez giba. Tudi njemu postane nerodno in prej prijetna, lagodna tišina naenkrat postane neznosna. Naposled izdavi »Treba bo iti« in jaz vdano prikimam, saj — kaj pa naj drugega rečem, ko sem vse zamočila.

In se dvigneva in tečeva po zdaj že posušenem in šumečem listju nazaj dol v Vrata.

DOLPO — DEŽELA NA KONCU SVETA — 1

DARIO CORTESE

Tibetanci verjamejo, da so ovire na težki poti romarjev, kot so padajoče kamenje, toča ter vztrajen in močan veter, delo demonov, ki preizkušajo iskrenost romarjev in odvračajo plašne med njimi. Najini demoni so se na poti pojavili zelo zgodaj in ne bi mogel trditi, da niso bili vztrajni.

»Veš kaj, že osmi dan čakam tukaj na to prekleto letalo in danes je najlepše jutro, kar sem jih sploh videl tukaj... Zato je bolje, da kar takoj stopiš noter in poskušaš srečo!« mi pove edini tujec na letališču v Nepalganju. In grem noter, stopim k možem letališča, ampak brez uspeha. Da moram iti v urad RNAC (nepalska letalska družba) v mestu, povejo. Tam so na srečo prijazni in nekako najdejo dva prosta sedeža za polet čez dva dneva. Do takrat pa bo treba vzdržati nižinsko vročino poletnega Nepala. Ne bi si mislil, da bom v Nepal, ki je znan po gorah, in prav na poti v te, ga gal tik ob indijski meji in čakal, kdaj bosta sreča in vreme dovolila polet v Jumlo. Ampak je že tako, da sklop posebnih okoliščin rad pogojuje način in smer poti. In poletni Nepal ima kar precej posebnosti. Še posebej, če bi radi izplaval iz glavnega turističnega toka in naredili kaj po svoje.

NEPAL V ČASU MONSUNA

Že naravne razmere so, vsaj na prvi pogled, nerazveseljajoče. Monsunski dež, ki v deželo prinese vedno in povsod prisotno vlago, je poleti v razmahu; po hišah v vaseh se po najboljših razmnoževalnih potencialih bohotijo bolhe, medtem ko v gozdovih in med travo prežijo pijavke, lačne turistične krvi.

Zato pa je v poletnem času vse zeleno in vse cveti. Vrhovi gora so resda bolj ali manj vedno v oblakih, vendar pogledi na cvetoče gorsko rastje ustvarjajo občutke, ki so blizu evforičnim, če se seveda ne menite za srbeče ugrize bolh, za dež, ki po malem curlja iz sivega neba, in čmokodro pod čevlji. Obstaja pa še možnost pobegniti monsunu v »dežno senco« severnih, že tibetanskih himalajskih predelov. Primer takih krajev sta dolina Kali Gandaki in zgornja dolina reke Marsiandi, medtem ko so sušni tibetanski predeli, kot so Mustang, Notranji Dolpo, Mugu in podobni, idealni za umik pred dežjem. Imajo le to slabo lastnost, da so zaprti za individualne trekerje. Ker tam ni nobenega policijskega nadzora, je ta zaprtost le v dobro turistov, pravijo na policiji. Dejstvo pa je, da se Nepalci bojijo konfliktov s Kitajci, ko bi turisti začeli s severa Nepala bežati na Tibet. Zato je skoraj celotni severni del Nepala ob meji s Tibetom za neodvisne popotnike »restricted area«: zaprto. Toda nepalska vlada se je odločila vreči turistom kost za glodanje in si priskrbi kakšen dolar več v blagajni. Od leta 1992 so odprti vsi do tedaj zaprti predeli, vendar le pod pogojem, da gre tja organizirana skupina v spremstvu zveznega oficirja. Cena? Malenkost!

Turistične organizacije, kot npr. nemški Hauser ali DAV Summit Club, vas dostavijo v Mustang za 7000 DEM, pri čemer je v tritedenskem paketu Mustangu namenjeno le devet dni.

V JUMLI

»Pijavke vas bodo pozdravile,« se mi je v obraz zarežal domačin, medtem ko se je letalo spuščalo proti Jumli v zeleno gorsko dolino reke Tile. Spet nič spodbudnega. Vendar še ni tako hudo. Jumla na približno 2300 metrih nad morjem pozdravi s svežim vonjem borovih gozdov in širimi zelenimi travnatimi grebeni. Oblaki se izogibajo močnemu soncu in čist zrak že spodbuja željo po hoji. Pred tem si morava s Sabino vzeti čas za dopolnitev zaloga hrane in organizacijo prenašanja hribovske krame.

Preden se spraviva na delo, poiščeva edino hišo v Jumli, ki si nadeva ime hotel, in kmalu ugotoviva, da poleg občasnih turistov radodarno gosti tudi bolhe. Ponudba hrane v Jumli je zelo osnovna: rdeči riž, posušena jabolka, piškoti. Ko kupujeva riž, nama hočemo zraven prodati še enako količino prave tibetanske soli. Kljub njenemu izvoru se ji izogibava in končno le dobiva riž s popustom, torej brez soli.

V Himalayan Hotelu živiva na campu, tibetanskem čaju in dal bhatu, medtem ko lastnik **Pema Tamang** priskrbi dva nosača. Hotel in njegova okolica nudijo vso privlačnost nekdanjosti. Ponoči lajajo psi in grizejo bolhe. Poln sem pikov: nekaj od komarjev, ostalo od bolh. Ko se zjutraj zbudim, vse srbi. Malo neprijetno, ampak tudi to so azijski hribi. Pri jutranjem uriniranju je treba paziti, da noga ne zabrede v kakšen kupček človeških iztrebkov, ki si delajo družbo ob ali kar na poti. Na sredi poti, ob poti, malo stran... vse polno jih je, ponekod dobro zaudarja. Otroci kakajo ob poteh, eni potem še z malo pokakanimi ritkami hodijo naokrog, ker si jih niso dobro obrisali z listom rastline, ki je bila ravno takrat pri roki. In tako velike kupe delajo!

Jumla je značilna vas zahodnega Nepala. Od zadnje ceste, ki jih Nepal tako ali tako nima veliko, je oddaljena teden dni hoje. Majhno letalo je zato pomembno prevozno sredstvo; brnenje dveh ali treh letal na dan je tudi edini hrup in znak drugačne civilizacije. Jumla nima niti prave elektrike, niti tekoče vode; celo stranišč nima. Zato je higiena na precej nizki ravni, saj se vsak olajša tam, kjer pač začuti potrebo.

Zvečer brijo žarnice, elektriko priskrbi agregat. Večina ljudi pa zvečer sedi v temi ob ognjišču ali pred hišo. Otroci se še vedno igrajo ob cesti, kakšen ta dan pozabljen ali puščen otrok tiho sedi na hodu ob poti. Glasba iz tranzistorjev in kasetarjev se pomalem sliši ves dan.

Naključnemu obiskovalcu se takoj vtisne v spomin veliko »javno stranišče«, na katerega pa ob izhodu iz vasi kmalu pozabi. Prej omenjena pokrajina borovih gozdov

in travnatih pobočij je idilična in vse skupaj je videti kot neki čudovit svet, odmaknjen od nam preveč znanih civilizacijskih problemov. Vsa zelena se ob Tili razprostirajo polja riža, med hišami so vrtovi, ograjeni s kamenjem. Na njih rastejo paprike, čili, tudi krompir se najde, pa blitva, karfiola, buče, fižol, leča, koruza in česen. Še jabolane in precej bolne breskve so tukaj.

Toda zunanja podoba je daleč od resničnosti, ki jo živijo domačini. Smrtnost otrok je šokantna. Ko sem izvedel za podatek, da v Jumli skoraj polovica vseh otrok umre, preden doseže starost devet let, mi je spomin male umazance, ki se igrajo v cestni umazaniji, prikazal drugače kot le »lokalno posebnost«. Problem smrtnosti otrok je še vedno eden izmed najbolj izstopajočih problemov te himalajske dežele. Zaradi diarej in infekcij dihal na leto umre v Nepalu več kot 100.000 otrok — to je drugačna podoba »gorskega raja«...

ZAHODNI NEPAL

Poti v zahodnem Nepalu vodijo po predelih, ki še niso spoznali, kaj je turistična industrija. Razlika je osupljiva. Lahko hodite dneve in dneve in ne boste srečali enega samega tujca. Večino hrane je nujno imeti s seboj, kot tudi šotor in ostale zadeve za taborjenje. Prebivalci — različne skupine Nepalcev hindujske vere in bolj na severu budisti tibetanskega izvora — so preprosti, včasih sitni, drugič prijazni, tretjič spet ne. To je del Nepala, kjer znanje jezika domačinov premaga veliko ovir in lahko naredi pot mnogo prijetnejšo.

Načrt trekinga je bil preprost: iz Jumle do reke Thulo Bheri, ki predstavlja uradni — administrativni — začetek Dolpa, od tam je do južnega Dolpa še dva dneva hoje, medtem ko bo pravi, »notranji« Dolpo tokrat verjetno ostal skrit za prelazi in prepovedmi.

Na dogovorjeni dan odhoda se pred hotelom, ki je z enako domačnostjo gostil bolhe in ljudi, znajdeti dva nosača. Takoj se je pokazal problem sporazumevanja, saj sta bila nosača v angleščini podobno (in pravzaprav bolje) doma kot jaz v nepalščini. Eden je znal le malo angleško, drugi pa nič — in smo se zmenili vsemogoče, še najmanj pa tisto, kar bi se res morali.

Pot drži skozi široko dolino reke Tile, med zelenimi riževimi polji, povsod v namakalnih kanalih klokota voda, otroci se s streh hiš derejo »namasteee!«, pri šoli ob poti pa so zgručani na dvorišču, medtem ko učiteljski kader sedi na strehi. Pot je precej pregažena od živine, veliko je muh; vonj po živalskem urinu, kravjaki in občasni človeški iztrebki v vaseh so glavni označevalci poti. Riž v dolini sčasoma nadomestijo koruza, krompir in žito; pobočja, v katera drži pot, so poraščena s himalajskim borom ali so travnata. Če bi bila Pokljuka reliefno bolj pestra, bi rekel »to je to«.

NA POTI

Na prelazu Gotichaur se izza visokih grebenov pripodijo sive zavese dežja in se zapredujejo v gozdove na pobočjih. Tak popoldanski deževni pozdrav bo kmalu postal del vsakdana. Dež nas obide in gre, kakor je prišel. Pot navzdol med cvetočimi travniki v popoldanski svežini naredi hojo sproščujočo.

Ulica v Jumli še ni videla dvokolesa, bicikla

Že takoj prvi dan trekinga se je zgodilo tisto, kar vedno resneje imenujemo »kompleks strgane verige«. Ko se kar naenkrat odpreta pokrajina in čas za hojo, bi le hodil... in hodil. Takrat nisem ravn podložen racionalnim mislim in mi pravzaprav ne bi smeli pustiti razsojati.

Dan se je že začel prevešati v večer, mi pa še vedno hodimo. »Your choice,« mi je odvrnil nosač, ko sem ga vprašal, ali je bolje iti naprej ali se vrniti prespat v zadnjo vas. Ja, naprej, kakopak! In smo hodili. Na enem izmed rednih postankov se je nosač, ki je znal le nepalsko, opogumil, se skoncentriral in izjavil »I am very hungry!« Prav, prav, bomo jedli, se izmotavam med režanjem obeh, in gremo dalje. Čez čas pa spet: »I am very ungrly!« Spet ga tolažim, da bomo že jedli, pa se upre: »No! I am ungrly!« (besedo »ungrly« je naredil iz angry, jezen). Na srečo se je med temi jezikovnimi kolobocijami dovolj prepričljivo režal, da sem lahko upal na miren zaključek dneva.

In še kar naprej hodimo. Pot se zdaj lagodno spušča ob bučni reki, pravi užitek je hoditi pod gostimi krošnjami dreves. Zamirajoča svetloba dneva obrne pogled proti reki in lepoto srebnomodrega odseva neba na reki prekine šele mešajoče godrnjanje, v katerem se je dalo razbrati, »a bomo že nehali hodit... very ungrly, hodit, ungrly...«. Ko smo le prišli v vas, katere oddaljenost sta nosača dve uri pred tem ocenila na eno, je bila že trda tema. Nosača sta — »hungry and ungrly« — naznanila konec hoje in jo ročno pobrisala v eno izmed koč, v kateri so naju v zadimljeni kuhinji na preprogah ob ognjišču spet obgrizle bolhe. Te drobne živalce so postale najhujši sovražnik, ki je za nameček prebival v vseh, ampak prav vseh hišah, v katere sva stopila na poti. Res je, da je poletje najboljši čas za spoznavanje nepalske flore, je pa hkrati tudi najboljši. Toplo vreme bolham odlično ustreza in se razmnožujejo po svojih najboljših močeh. Edini način, kako se jih ubraniti, je ne preživeti preveč časa v notranjosti hiš.

POPOLDANSKA DEŽEVJA

Tako se je naslednje jutro začelo klavirno s celjenjem boljših ran: s hlajenjem srbečih nog in ostalih delov telesa v hladni reki, ki je s svojo dolino napovedovala tudi pot naprej. Hoja je jutranje prijetna, lepo zlozna in v zgodnjem jutru se raste kar blešči. Ko v pobočju zagledam

Jumla z okolico

nepalske lilije, tokrat v polni svetlobi, napovem prvi počitek (nosača sta me kmalu pogruntala in potem z upanjem na postanek z navdušenjem kazala na vse, kar je raslo in cvetelo v bližini poti). Nepalska lilija je ena izmed najbolj veličastnih rož nepalskega sredogorja. Olistano steblo, ki je do meter visoko, nosi nekaj velikih svetlorumenih kimastih cvetov. Rahlo zavihane cvetne liste krasijo majhne vijoličaste pike, iz močno dišečega cvetja štrli šest prašnikov z žametnimi rdečimi prašnicami. To je roža, ki vedno zahteva postanek in ga dišeče olepša.

Pot v soncu skozi gozd ob rožah in gobah prijetno mineva in že čez nekaj ur pridemo mimo samotnih košatih orehrov, polj krompirja in ajde v vas Napokuna.

Neizmerne trekinške možnosti

Ljubljanska turistična agencija Globtour od letos še tesneje kot je že prejšnja leta sodeluje z nemško potovalno agencijo Hauser iz Münchna, ki se pretežno ukvarja s trekinci. Tako je slovenskim popotnikom takega kova zdaj v Globtouru na voljo 135 strani debel Hauserjev trekinški katalog za letošnje in začetek prihodnjega leta, v katerem je natančno predstavljenih več sto različnih težavnih trekingov od pohodov po sredogorju do pravih komercialnih alpinističnih odprav v Himalajo, Ande, Pamir in še nekatera visoka gorstva.

Trekingi so v tem katalogu po težavnostnih stopnjah razdeljeni v pet skupin. Ob vsakem je natančen opis poti, zemljevid in še kakšna značilna fotografija, največje število udeležencev (ki nasploh malokje presega 15), čas trajanja in seveda cena. Ker gre večinoma za eksotične daljne dežele, je draga že letalska vozovnica, na vsakem trekingu pa je tudi največje možno udobje, ki ga je pač treba plačati. Vsekakor Hauser pelje tudi v zelo odmaknjene in za turizem komajda odprte predele okoli gorá.

Molilne zastavice so na vseh hišah, vendar se otroci na strehah še vedno derejo »namaste«, prebivalci pa imajo nepalske obraze. Malo naprej je zaselek, v katerem živijo Tibetanci, ki sva jih imela namero prepričati v nosaške posle. Ampak ne: nosačev tukaj ni, so pa jaki. Ravno v Dolpo se odpravljajo.

Izkazalo se je, da je tukaj našel novi dom slab ducat Tibetancev, ki so pred dvema desetletjema prišli iz zahodnega Tibeta. Nekaj se jih ukvarja s trgovino, v notranji Dolpo z jaki tovorijo vreče riža in druge hrane. Ko sva poravnala dolg nosačema, se je na njuna nekdanja »hungry and ungary« obraza prikrdel brezbrizen nasmeš in morda misli na arak, ki sta si ga že prejšnji večer privoščila v tolažbo za dolgo hojo, in na cigarete, ki so jima lajšale nošenje tovora.

Koča, v kateri so domovali štirje Tibetanci (in kot se je ponoči izkazalo, veliko več bolh), je bila krita z brezovim lubjem. Dobiva zgornje nadstropje, to je step-tano plast ilovice pod streho. Ob opremi za jake gledava v sivo nebo in počasen dežek, ki moči okoliške travnike in gozdove. Razpoloženje ni na visoki ravni, zato si ga skušava dvigniti z obiskom v edinem pritličnem prostoru. Tibetanka srednjih let nama ponudi čaj in campo. Med godljanjem obeh sestavin se oči privadijo na mrak notranjosti, v kateri je osrednji prostor ognjišče. Ob njem so preproge, ob steni pa poličke s posodo. V enem kotu je obvezna slika Dalajlame, oljna svetlika in molilne zastavice, v drugem vreče in vrečke s hrano: campa, riž, sir, čaj... V steni je majhno okno, v stropu pa odprtina, skozi katero se ob ugodnih vetrovih dviguje dim. Pogovor je bolj redkobeseden, beseda sem, beseda tja in veliko pantomime. Noč in dim naju spravita v spalne vreče pod streho.

KARAVANA JAKOV

Naslednje jutro se začne sivo in živo. Od neke so prignali čredo dvajsetih jakov in spraznili vse podstrešje, kjer sva ponoči spala z bolhami. Na kup nosijo vreče, sedla za konje, čunje za spat, ovčje kože, piskre, hrano... preselili bodo večino vsebine hiše. Otovarjanje jakov ni lahko delo: z enim se ukvarja pet odraslih, dva otroka pa sitnarita poleg.

Počasi je karavana nared in v slabotnem dežju se s trojico gonjačev odpravimo naprej. Otroci in pes nekaj časa tečejo zraven, dolga vrsta jakov gre počasi svojo pot, medtem ko za psom letijo precejšnje skale in ga odganjajo nazaj. Ampak se ne da, visoko v bregu še sledi karavani, dokler ta ne izgine v gostem, vlažnem hrastovem gozdu. Ritem hoje jakov je stalen, vendar ne hiter.

Pot po dolini navzgor pripelje v brezov gozd, nad katerim se začnejo obširni pisani travniki. Vse, kar je višje, se skriva v oblakih, nekaj belih oblakov se plazi tudi po dolini. Travniki so pravzaprav en sam preliv barv in rož. Številni rumeni cvetovi sikimskih jegličev se zibljejo na skoraj meter dolgem stebelu, v barvi in velikosti rastline jim delajo družbo lepi cvetovi vrste *Meconopsis paniculata*, bližnjega sorodnika našega maka. Iz rodu so najbolj znane modrocvetoe vrste, ki so tisti znameniti himalajski »modri mak«. Paleta oranžne in rdeče barve

zastopa več vrst sreten in prstnikov, rožnate in vijoličaste odtenke pa prispevajo krvomočnice. Čeprav je nebo pretežno sivo, je na voljo tudi nekaj čudovite modre barve, saj reka, ob kateri se dviguje pot, prosojno modrikasta kot tekoči akvamarin dere v strugi.

Resnici na ljubo je treba omeniti še manj prijetno zadevo: vse je mokro — tla, čevlji, izpod neba prši, kapljá in včasih tudi lije dež, mokra bo obleka, vlažna bosta šotor in spalna vreča. In če midva hodiiva z dežnikom, tem za monsunki čas prepotrebni rekvizit, Tibetance dež prav nič ne moti. Popoldne raztovorijo jake, postavijo svoj velik šotor na mokrem travniku, zakurijo ogenj in začno kuhati čaj in riž. Dim se vali skozi rezo na vrhu, trojica pa počasi kar na sebi suši premočene superge in obleko. In tako vsak dan. Nekaj ur hoje, postanek, sušenje, jaki na paši. Tak ritem bodo imeli še precej dni, preden bodo prišli v suh notranji Dolpo, kjer dež ne bo več močil vsega in vseh. Ker pa midva na dovolilnici nimava krajev, skozi katere gredo, naju zaradi možnih problemov z oblastmi nočejo vzeti s seboj. Zmenimo se le, da naju čez dva dni dostavijo v prvo večjo vas in priskrbijo nosača. Do takrat pa sva še lahko uživala vso pestrost hoje z jaki in za jaki in vadila prilagajanje počasnemu ritmu karavane.

MENJAVA NOSAČEV

Naslednji dan nas je po bolj kamnitem svetu pripeljal preko nižjega prelaza na cvetoči travnati hrbet, s katerega je

le domišljija pričarala pogled na skoraj 6000 metrov visoke vrhove skupine Jagdula Lekh, saj so ti s svojimi ledeniki ostali skriti v oblakih. Enako se je kasneje godilo s še privlačnejšo Kanjiroba Himal, ki ni in ni hotela razkriti svojih šesttisočakov. In sploh je pametneje gledati pod noge. Še posebno na krajih postanka. Tokrat so raztovorjeni jaki že prežvekovali v travi, ko sva se primajala za karavano. Ker so v okolici pasli živino, je bilo naokoli vse polno kravjih in jakovih pogač. Komaj sva našla prostor za šotor in ga stisnila poleg šotora Tibetancev, ki so že veselo kuhali vpraj čaj. Ker je bila paša prav dobra, je bilo podiranje šotora naslednje jutro malo blatno, saj je bila okolica nastlana z razmočenimi velikimi zelenimi in rjavimi kupi, ki so naredili glasen »čmok«, kadar je kdo stopil vanje.

Vendar nič ne de: z listja dreves so še kapljale kaplje nočnega dežja, ko sva jakom še za naprej zaželela tako dobro prebavo in se z vodjo tibetanske trojice in s svojo kramo na dveh konjih spustila proti vasi Rinmi. Ob značilni dobrodošlici, ko se je okoli nas zbrala množica vaščanov, sva bila z dvema težkima transportnima vrečama prepuščena novima nosačema iz vasi. S pomočjo angleško govorečega učitelja smo se pogodili za plačilo in se približno dogovorili za pot, potem pa sva se utaborila na šolskem dvorišču ob reki Bheri. Napočil je čas za gospodinjska opravila: za kuhanje, pranje in ubadanje s firbčnimi umazanimi otroci, ki so se naselili poleg šotora in si ogledovali dnevno zanimivost.

(Nadaljevanje prihodnjic)

odmevi

YU evropske pešpoti

Že nekaj let imam doma stari knjižici slovenskega dela evropske pešpoti E 6 in E 7. Tu in tam sem kakšno etapo tudi prehodil, vendar dnevnikov nisem žigosal.

Lanskega leta pa je v javnost prišla informacija, da bodo zaradi nezainteresiranosti Hrvatov za podaljšanje evropskih pešpoti po njihovem ozemlju slovenskih del E 7 poti podaljšali z Bistrice ob Sotli mimo Olimja na Donačko goro, nato pa preko Haloz, Slovenskih goric in Prekmurja do madžarske meje. Otvoritev novega dela poti E 7 je bila lanske jeseni. Za pot E 6 pa je bilo rečeno, da se bo s Snežnika usmerila proti slovenski obali.

Tako sem konec letošnje zime prišel na idejo, da bi bilo dobro stare knjižice zamenjati in bi se mogoče v letošnjem letu tudi resno lotil ene od obeh evropskih pešpoti. Zavrtel sem telefon in v prodajalni KOD in KAM

dobil odgovor, da trenutno nimajo nobenega dnevnika, ampak naslednji teden naj bi dobili nove.

Dobre štirinajst dni pozneje sem se torej odpravil v prodajalno KOD in KAM v Ljubljani in takoj mi je padla v oči rumena knjižica E 6-YU. Na vprašanje, če je to še stara zaloga, mi je prodajalka vljudno odgovorila, da so jih dobili pred tednom dni. Ko sem jo ponovno vprašal, zakaj je potem na knjižici še vedno YU, je bila tudi sama presenečena in je odgovorila:

»Potem so nam pa res poslali stare! Saj: če vas tisti YU moti, ga pa s kakšno stvarjo prelepiti!«
Odšel sem nato še po nekaterih ljubljanskih knjigarnah in razen v eni nimajo nikjer omenjenih knjižic. Pa še tista edina knjigarna ima le dnevnik E 7 s pripisom YU. Stare knjižice obeh poti ima tudi pisarna Ljubljana Matica.

Slovenija hoče v Evropsko unijo, evropske pešpoti pa ima še vedno na Balkanu.

Franci Erzin

Zavajanje

Psevdonimsko skritemu **Jožetu Kanalcu** iz Ljubljane se hladno zahvaljujemo za spodbujevalno, a neresnično in zato zavajajočo fantazijsko krepko informacijo v 3. letošnji številki PV o tem, kako zagnani člani PD Valentin Stanič iz Kanala ob Soči »pripravljajo in urejajo planinsko pot Po poteh **Valentina Staniča**, ki bo planince popejljal po Banjški planoti z izhodiščem v Kanalu«.

Lepa pot — a ker takega dogajanja trenutno ni, gre očitno za hoteno zavajanje ljudi, zlasti tistih, ki so žejni novosti in ki naj bi prenočevali v domišljijemskem bivaku V. Staniča na banjškem vrhu Zgorelcu.

Jožetu Kanalcu iz neugotovljene ljubljanske ali druge kanalizacije predlagam, da stopi iz nje, iz anonimnosti, se očedi in si vsaj pripne nadimek **Jože Krivijezik**. Morda mu urednik ne bo verjel in ne zaupal: bralci tako ne bodo trtili dragecena prostega časa.

Rajko Slokar, Nova Gorica 279

iz planinske
literaturePopotovanja po severni
Sloveniji

Hilde in Willi Senft: Wandern in Nordslowenien zwischen Radkesburg, Bacher und Pettau.

Leopold Stocker-Verlag, Graz-Stuttgart. 143 str.

Nov popotni vodnik zajema številne enodnevne izlete, večdnevna prečenja, ture s kolesom ter potovanja z avtom po severovzhodni Sloveniji. Poleg prijetnih opisov poti za služijo pohvalo zlasti izčrpn prikazi kulturno- in umetnostnozgodovinskih zanimivosti.

Čeprav pripada temu vodniku za sluga, da je zainteresiranemu bralcu približal mikavno izletniško območje med Bočkim pogorjem (podaljškom Karavank) na eni strani in avstrijsko državno mejo na

drugi strani, pa je potrebno ugotoviti tudi nekaj pomanjkljivosti. Zlasti je obžalovanja vredno, da ni geografsko-etnografskega uvoda, ki bi približal to pestro in bogato razčlenjeno ozemlje. Nadalje pogrešamo pregleden zemljevid, na katerem bi bili vrisani posamezni predlogi za popotovanja, prav tako pa tudi različni deli pokrajin. Geografska razčlenitev območja in pregleden zemljevid bi bistveno olajšala uporabo tega vodnika.

Popotni vodnik po severovzhodni Sloveniji, ki smo ga že dolgo pogrešali, je povabilo, naj obiskujemo naše južne sosesde, in je glede na izredno lepo pokrajino tudi napisan z veliko ljubeznijo in navdušenjem. Pri drugi izdaji bi bilo razveseljivo, če bi avtorja upoštevala navedene kritične pripombe ter vodnik dopolnila s kratkim nemško-slovenskim leksikonom običajnih pojmov.

Dieter Fleck
Grazer AV-Nachrichten 4/95
(prev. F. V.)

Bilogorski planinar

Planinci iz Koprivnice v Podravini na Hrvaškem so v 1000 izvodih ponovno razveselili planince. Za veliko noč je izšla 41. številka njihove revije Bilogorski planinar.

V tej številki so sodelovali prečastiti župnik **Slavoljub Jelinek**, ki je opisal Svetišče Matere božje Sljemenske, kraljice Hrvatov. Leta 1932 so namreč na Sljemenu, glavnem vrhu Medvednice, zgradili cerkev, ki so jo s freskami okrasili tedanji hrvaški umetniki. Planinci v vseh letnih časih radi obiskujejo to cerkev, največ pa jih pride na božično polnočnico in na vsakoletno žegnanje meseca julija.

— **Prof. dr. Radovan Kranjčev**, znani koprivniški planinec in odliččen poznavalec planinskega rastlinstva in živalstva, je v članku *Narava v gorah opisal številna svoja srečanja z naravo v gorah*. — Čeprav sta minili že dve leti, odkar se je v Gospiču smrtno ponesrečil **dr. Ante Rukavina**, čigar planinskih opisov Velebita v številnih člankih in nekaj knjigah planinci ne morejo pozabiti (PV je objavil nekrolog), je njegov planinski lik v članku *Zadnji izlet z dr. Antejem Rukavino opisala znana in zelo aktivna planinka iz Gospiča prof. Ana Lemič*. — V tej številki pade v oči tudi pesem o Ivanščici, najvišji gori Hrvaškega Zagorja, izpod peresa **Mladena Vojtjehovskega** iz Zagreba, **Drago Trošelj** iz Našice pa nas pod naslovom V objemu Atlasa z našimi planinci pelje v to severnoafriško pogorje. — Slovenske gore so predstavljene tudi v tej številki. **Đenka Špralja**, planinka iz Zagreba, opisuje zimski vzpon na Košuto v Karavankah, **Tomislav Jagatič**, ki je, kot kaže, izmed vseh hrvaških planincev najbolj zvest Halozam, pa je pod naslovom *Dva spominska križa v Halozah* opisal dogodke, povezane s križem zvonarju **Janezu Šmigocu**, ki se je smrtno ponesrečil julija 1995, ko se je vračal domov iz hrvaške vasi Cvetlin, ter s križem zaoblube babice **Terezije Školnik**.

Pohvaliti je treba koprivniške planince, posebno pa še njihovega predsednika **dr. Milivoja Kovačiča**, ki že leta dolgo ureja to pomembno planinsko glasilo, tiskano v nakladi

Filmski festival na
Slovaškem

V Popradu na Slovaškem bo od 9. do 13. oktobra letos IV. mednarodni festival gornjskih filmov, na katerem naj bi ustvarjalcem filmskih umetniških del omogočili mednarodno predstavitev, to pa naj bi prispevalo k razvoju filmske umetnosti s tega področja.

Kot gornjske filme bodo upoštevali tista igrana, dokumentarna in druga umetniška dela, katerih dogajanje je postavljeno v gorsko ali podgorsko okolje in usmerjeno v spoznavanje športnega in vsakdanjega življenja ljudi, ki so ta čas v tem okolju, pa tudi dela, ki predstavljajo lepote gorskega živalstva in rastlinstva. Na tekmovanju lahko sodelujejo profesionalci in amaterji s po največ tremi deli. Te svoje filme lahko hkrati predstavljajo tudi na drugih festivalih.

Prijavljene filme bodo uvrstili v kategorije planinstvo, plezanje in športno plezanje, smučanje in alpinistično smučanje, življenje v gorskem okolju, gorska turistika

in druge dejavnosti v gorskem svetu, kot so jadrarno padalstvo, gorsko kolesarjenje, plovni gorski potoki in reke, jamarsko raziskovanje itd.

O prikazovanju filmov na tekmovanju bo glede na kakovost in ustrezne teme odločala komisija, ki jo bo imenoval festivalski svet. Komisija ima pravico film razvrstiti tudi v drugačno kategorijo ali samo za prikazovanje v netekmovalnem delu.

Dela bo v tekmovalnem delu vrednotila mednarodna žirija, ki jo bo imenoval festivalski svet. Zoper odločitve te žirije ni pritožbe, seveda pa člani žirije na tekmovanje ne smejo prijaviti svojih lastnih filmov.

Žirija bo podelila vrsto nagrad, tako glavno festivalsko nagrado, festivalsko nagrado žirije in publike ter več nagrad, ki jih bodo podelile družbene in športne organizacije ter posamezniki.

Podrobne informacije dobijo zainteresirani pri **Gabrielu Rečkovi**, Popradske nabrežje 2802/3, 058 01 Poprad, Slovakia, in tudi po telefonu 42 92 721 060.

1000 izvodov. Čeprav revija izhaja občasno, dokazuje, kaj je mogoče napraviti, če za to obstajata volja in ljubezen do narave in gora.

Tomislav Jagačič

društvene novice

In memoriam: Vinko Železnik-Vicko

Ko se je obračalo leto, je Vicko kot običajno voščil vse dobro nam Viharnikom. Potem, ko ga je pred leti bolezen priklenila v posteljo in na voziček, je hodil z nami s pomočjo Informatorja in kasneje Viharnika. Tudi mi smo se ga redno spominjali in ga občasno tudi obiskali. Vicko je bil eden od prvih Viharnikov in že po vzdevku je jasno, da je Vicko znal vihariti in razveseljevati. Beseda mu je tekla namazano, včasih skromno, a vedno rahlo hudomušno.

Pobljše sem ga spoznal na številnih skupnih poteh in srečanjih. Dokler ga ni izdalo zdravje, se je težko zgodilo kaj brez njega in njegove pozornosti. Ne bom pozabil, kako je na poti iz Ljubljane do Velenja, ko smo šli na Paški Kozjak, uvideno klepetal z mlado redovnico o posvetnih in cerkvenih zadevah in obžaloval lepoto mladosti, odeve v redovniška oblačila. Na najzanimivejših delih pogovora je avtobus utihnil ter prisluhnil. Če bi se takrat peljali do Slovenj Gradca, bi imeli Viharniki zanimivo novo članico. Tako je ostalo doživetje.

Ko smo osvajali Boč, si je izbral svojo smer in pridno klepetal s skupino Viharnic, ki so šarile za gobami. Nastala je zanimiva štorija, ki jo je z njemu lastno veselostjo pripovedoval v obče zadovoljstvo v koči ob dobri enolončnici.

Včasih pa mu je kaj tudi grenilo trenutke uživanja v gorah. Tako smo osvajali Begunjsčico in odšli iz Ljubljane zarana. Glej ga, vraga, ko malo pod Planico, od koder ni več daleč do Roblekovega doma, naletimo na Vicka, ki jo je sam počasi mahal proti vrhu. Gledam in se čudim. Pa mi grenko potihem pove, da so mu eni zadnjikrat rekli, kako je že

malo počasen. Tako jo je ubral proti Gorenjski s prvim jutranjim vlakom še sredi noči. Ni se dal odtegniti hribom in Viharnikom.

Tako je bil tudi med prvimi kolpaši na Otoku pri Vinici. Pogumno je sedel v kanu, moja sinova sta zgrabila za vesli in admiral kolpske morarice ter poveljnik flote je vsaj dvakrat dnevno preveril stanje na reki. Da pa ga ne bi preveč motila pripeka sonca, je neke staknil 'parazol' in ga svečano razpel... Zanj je takrat skrbela Meta, ki pa ni mogla preprečiti, da Vicku občutek odgovornosti ne bi prinesel na usta vprašanja, če smo se začasno prijavili. Tega seveda nismo storili in Vicko nas je zvečer pošteno vzel v roke in nas ovil v predpise.

Pravi mali čudež pa je bil njegov nahrbtnik. Vedno urejen in napolnjen z vsem, kar je potreboval. Pripravila mu ga je žena in ponavadi dodala skico prereza nahrbtnika in njegov naris. Tako je v vsakem trenutku vedel kje kaj iskati. Ta njegov čudežni nahrbtnik je bil pravi planinski vzor in Vicko je skrbno čuval določeno razporeditev, vedoč, da se bo ob kakšni spremembi v nahrbtniku izgubil.

Tabor na Kolpi je zaključil z ugotovitvijo in sporočilom, da bo v naslednjem letu pred Kolpo odšel na križarjenje po Volgi. Decembra tistega leta, malo pred novim letom, smo se vozili skupaj po gosti megli proti Domžalam in h Kebru, da analiziramo Kolpo in zastavimo naslednji tabor. Kmalu potem smo ga obiskali doma, ker mu je bolezen že pokazala roge. Kot vedno je deloval čilo in vedro, smisel za šalo ga ni zapustil in živo ga je zanimalo dogajanje v društvu. Razveselil se je vsake kartice in vsakega glasila. Občasno smo ga obiskali in poklepali, še največkrat naša Angelca, ki ga je redno obiskovala tudi v bolnišnici.

Tako nas je v prvih dneh tega leta presunilo, da ne bomo več gostje njegove vedrine in zagnanosti k življenju in naravi. Izgubili smo prijatelja, ki je dihal od glave do pete kot Viharnik in je bil na to izjemno ponosen. Težave Viharnika in posameznih Viharnikov je čutil kot svoje in bil vedno voljan pomagati po svojih močeh, če ne drugače, pa je

človeku vival svojo voljo in energijo v prijaznejši jutri.

Vsako življenje se izteče in ostanejo spomini in bolečina, pa seveda dolžnost imeti Vicka v sebi in pomniti, kaj nam je v svoji nesebičnosti dal, da smo bili viharvi, vedri, viharinški. Besede slovesa ne morejo dati tega, kar človek čuti in hoče, vemo pa, da smo brez Vicka nekoliko revnejši in malo drugačni. Kajti bile so stvari, ki jih je zmožol zgolj naš poveljnik kolpske flote, mož, ki nam je tako nevsiljivo sedel v srce in marsikoga s svojo vedrino in zagnanostjo iz tedna v teden nehoti povlekel v gore in v viharinško družino planincev.

Vinko Železnik je že kot mladenič zaznal in občutil vso ničevost in piškavost starojugoslovanskega režima in njegove meščanske diktature. Čut za socialno, pravično družbo, ki bo cenila delo in človeka, ga je pripeljal v vrste napredne mladine in pričel je z aktivnim delom, ki ga je v vojnem času pripeljalo v italijanske zapore v Firencah, od koder se je ob ugodnem trenutku napotil peš domov in se priključil partizanom.

Po vojni vihril je delal v vojaškem tožilstvu in nato vrsto let v državni upravi RSNZ, Komiteju za borbe in vojaške invalide ter v upravnih organih, pristojnih za notranje zadeve. Mladost in delo sta ga usodno oblikovala in zaznamovala ter mu izoblikovala življenjsko pot poštenja in hudomušne radoživosti.

Milan s prijatelji
(Viharnik)

Koncert in memoriam

Ob začetku planinske sezone je bila na Homu spominska slovesnost Planinskega društva Zabukovica. Zbrali so se planinci, da počastijo sodruge, ki jih ni več med njimi, in se spominjo vseh tistih, ki so postavljali temelje društvu.

Slovesnost je bila ob 25-letnici, ko je društvo leta 1971 izgubilo skoraj celotno vodstvo: bolezen, nesreča pri vračanju iz postojanke, prometna nesreča so pobrale gospodarja in oskrbnika koč, tajnika, predsednika in članico upravnega odbora.

V društvu imajo zbrane govore, prebrane ob slovesu in ob različnih slovesnostih.

Slavnostni govornik se je zdaj na Homu v svojem govoru spomnil teh govorov in jih citiral. Spomnil se je govora, ki ga je prebral danes že pokojni **Franc Kovač** ob otvoritvi koče 17. 9. 1967. Uporabil je govor **Draga Kumra** in spregovoril ob njegovi obletnici rojstva: sedemdeset let bi letos praznoval, če ne bi odšel. Spregovoril je o njegovem delu, o slovenskem učitelju, velikem ljubitelju narave, o zavednem slovenskem pisatelju, ki je pisal tudi za Planinski vestnik. Ob smrti predsednika **Slavka Miklavca** je Drago Kumer zapisal, da mora planinski dom na Homu ostati dom zabukovskih planincev, zdaj pa je govornik dejal, da je dom ostal njihova last in je prepričan, da bo tudi ostal.

Na slovesnosti so se planinci spomnili Hedvike, Andreja in Romana, ki so jih vzele gore. Delegacija PD Zabukovica je odnesla cvetje na kraj, kjer se je ubil **Edi Oblak**, gospodar društva, delegacija PD Žalec je odnesla šopek cvetja v stene Kamnika, kjer se je ubil **Roman Miklavc**. Zbrani so se spomnili **Franca Kekca**, ki je umrl v Himalaji v odpravi na vrh K2, in njegovega brata **Matjaža Kekca**, ki ga je zasul plaz pod Zelenico.

V programu sta sodelovala Godba na pihala Zabukovica in Savinjski hmeljarski oktet iz Žalca, učenka Osnovne šole Griže je recitala Gregorčiča, **Ivica Cizej**, članica Planinskega društva Žalec, je recitala lastno pesem o planinah in tragediji, ko plaz odnese mlado življenje. Svečanost je potrdila misel iz enega od nagrobnih govorov: »Mi, bratje in sestre, tvoji planinci, ti obljubljamo, da nikdar ne bomo pozabili tebe in vseh drugih planinskih tovarišev, ki so delali in še delajo v društvu.«

Govornik je poudaril, da smo lahko člani Planinskega društva ponosni, ker smo člani društva, ki zna ceniti delo predhodnikov, ki se zna zahvaliti in se posloviti od sodruga. Nešteto je že bilo grobov, ob katerih je stala častna straža in v kateri so planinci položili planiko v zadnji pozdrav.

Med množico, ki se je zbrala na Homu, so bili župan občine Žalec **Milan Dobnik**, predsednik MDO

Savinjska **Martin Aubreht**, predsednik PD Braslovce, sorodniki in člani društva.

Franc Ježovnik

Kronika PD Šoštanj

Planinsko društvo Šoštanj je ob svoji devetdesetletnici sklenilo izdati zapise o pomembnejših dogodkih iz zgodovine svojega obstoja. Pobudo za to je dal **Viktor Kojc** leta 1991. Zbiranje gradiva je otežkočeno, ker arhiva ni. Ob selitvi občine Šoštanj v Velenje je arhivska omara pristala na odpadu, arhiv na PZS pa je v lesenem provizoriju pogorel. Tako so ostali pisni viri zapisani le v PV (posredoval jih je **Jože Dobnik**) ter ohranjene fotografije in spomini pri še živečih planincih.

Gradivo je zbrala in uredila **Zinka Moškon**. Nabralo se ga je za 134 strani z obilico fotografij. Prosiyo za pripombe in dopolnila, kar naj bi služilo novi izdaji ob stoletnici. Sedanje malo zapoznele zapiske ob 90-letnici (5. 3. 1994) izročajo sedaj v branje. Zato sezite po njih! Knjižico so izdali s pomočjo pokroviteljev tega projekta.

B. J.

Srečanje veteranov z Istor-o-nala

Po 25 letih od osvojitve 7400 metrov visokega Istor-o-nala v pakistanskem Hindukušu, ko so slovenski plezalci šele vstopali v himalajska višavja, so se člani odprave zbrali na

veteranskem alpinističnem klepetu. Člani odprave so bili **Peter Ščetinin**, **Janez Brojan**, **Joco Žnidaršič**, vodja odprave **dr. Ivo Valič**, **Janko Ažman**, **Sandi Blažina**, **Tomaž Jamnik**, **Iztok Belehar** in **Franc Ekar**, žal pa med njimi ni bilo **Zvoneta Koflerja**, ki se je na povratku ekspedicije v prometni nesreči smrtno ponesrečil.

Odprava je bila v organizaciji PD Kranj, sestavljali pa so jo alpinisti iz vse Slovenije (Kranj, Mojstrana, Koper, Ljubljana). Poleg alpinističnega podviga, to je opravljenega prvenstvenega vzpona na 7400 metrov visoki vrh, kjer so bile tudi zgornje težavnostne stopnje plezanja, je bil to začetek slovenskega osvajanja sedemtisočakov v alpskem slogu. Prvo ponovitev tega prvenstvenega vzpona so opravili šele po 24 letih dobri alpinisti iz avstrijskega Beljaka, člani Avstrijskega Alpenvereina. Prvi ponoviteli so ocenili smer kot izjemno težko, kar bodo morali novi ponavljalci smeri še kako upoštevati. Svojevrsten rekord odprave pa je bila tudi avtomobilska vožnja s citroenovimi »spački«, renaultom-4 in TAM 2000; prevozili so skoraj 16.000 km prek tedanje Jugoslavije, Turčije, Irana in Afganistana v Pakistan. Odprava je trajala skoraj dva meseca. Poleg vrhunskih alpinistov je bil v odpravi tudi mojster fotografije **Joco Žnidaršič**. Vodja odprave je bil znani zdravnik, dr. Ivo Valič, tudi alpinist, gorski reševalec in učitelj smučanja.

Franc Ekar

Listina prijateljstva

Planinski društvi PTT Ljubljana in Brežice že vrsto let uspešno sodelujeta na področju planinske dejavnosti in organizirata vsakoletna srečanja in skupne izlete planincev. Spomladi, ko ozelenijo griči in hribčki, si izberemo pot v brežiški občini, v mesecu avgustu pa se običajno skupaj podamo v visokogorje. Doslej smo se povzpeli na Prisojnik, Mojstrovko, Jalovec, Špik, Krn in na tromejo. V naši občini pa smo skupaj prehodili brežiško planinsko pot in pot Po poteh kozjanskih borcev. Naša srečanja so vedno dobro obiskana, nadvse prijetna, pa tudi poučna, saj med živahnim kramljanjem nehoti prihaja do izmenjave mnogoterih planinskih izkušenj.

V minulem letu se je porodila misel, da bi naše večletno sodelovanje potrdili s podpisom listine prijateljstva. Na občnih zbiorih obeh društev smo to misel potrdili z ustreznim sklepom in se dogovorili, da bomo listino podpisali na srečanju 14. aprila 1996 v Arnovem selu.

Dan pred srečanjem je pri nas neusmiljeno snežilo in pogled skozi okno ni bil prav nič obetaven, čeprav vremenska napoved za nedeljo ni bila slaba. Toda v nedeljo, 14. aprila letos, smo se točno ob dogovorjeni uri zbrali na avtobusni postaji Brežice in se skupaj odpeljali na Bizeljsko, kjer smo si v prijaznem gostišču Šekoranja privoščili kavico in poskrbeli za žig Zasavske planinske poti. Nato smo se še nekaj kilometrov peljali proti Bistrici ob Sotli in nato peš nadaljevali pot do Svetih Gore.

Svete Gore so bile zasnovane že v 9. stoletju in danes s svojimi štirimi kapelami in Marijino cerkvijo predstavljajo pomemben kulturni spomenik Slovenije. Po ogledu Svetih Gore smo nadaljevali pot proti Zagorju in naprej proti Podsrēškemu gradu. Tu smo si malce odpočili. Nekateri so si ogledali grad, nato pa smo nadaljevali pot proti Pečicam. Zopet smo sedli v avtobus in se odpeljali v Arnovo selo, kjer sta nas v lovski koči pričakala topel čaj in okusna malica. Ko smo se okrepčali, smo uresničili najlepše in

za nas nepozabno dejanje tega dne, podpisali smo listino prijateljstva. Predsednik PD PTT Ljubljana **Tone Krauthaker** je na kratko orisal potek naših večletnih srečanj in sodelovanja. Nato je prebral listino prijateljstva, ki ima tole vsebino:

Prijateljski društvi se zavezujeta, da bosta obojestransko utrjevali prijateljske odnose, razvijali in utrjevali medsebojne stike na področju planinske dejavnosti, izmenjavali planinske organizacijske izkušnje, organizirali skupne izlete in medsebojna srečanja članov.

Spregovorila je tudi predsednica PD Brežice **Marija Veble** in zaželela, da bi društvi tudi vnaprej uspešno sodelovali.

Sledil je svečan podpis listine.

Vsi sodelujoči so z vidnim zadovoljstvom in navdušenjem pozdravili sprejem listine, ki je plod zares tvornega, pristnega in prijateljskega dolgoletnega druženja. V veselem razpoloženju smo ob prijetnih pogovorih in prepevanju prelepih slovenskih pesmi zadovoljni zaključili naše srečanje in se poslovili od naših planinskih prijateljev. Srečanja se je udeležilo okoli 100 planincev.

Marija Veble

Po stopinjah Valentina Staniča

Planinsko društvo »Valentin Stanič« iz Kanala ob Soči je ob 220. obletnici rojstva svojega velikega rojaka **Valentina Staniča**, ki se je rodil v sosednjem Bodrežu, v maju pred tremi leti pripravilo prvi pohod po stopinjah Valentina Staniča. Prvega slovenskega in največjega znanstvenega alpinista svoje dobe v Evropi slovenski planinci dobro poznajo. O njem je bilo že veliko napisanega in verjetno ob kakšni priložnosti tudi še bo. Zato njegove življenjske poti tokrat ne bomo posebej predstavljali. Po njem se imenuje Staničev dom in Staničevo zavetišče pod Triglavom.

Toplo sončno nedeljo, 21. aprila, smo bili priča že tretjemu pohodu po stopinjah Valentina Staniča. Eden od najdaljših pohodov v Sloveniji je tako postal tradicionalen in prav je tako. Nanj ne prihajajo

samo planinci s Primorske, ampak vedno več tudi iz ostalih delov Slovenije; še posebno močno so bili letos zastopani Celjani.

Pohod po stopinjah Valentina Staniča smo začeli na trgu v Solkanu (103 m), od koder smo se odpravili preko sabotinskega mostu. Tu je vzdolž Soče močno vlekel hladen veter, toda situacija se je kmalu spremenila, ko smo se na prvem cestnem ovinku začeli vzpenjati po kamnitem strmem pobočju Sabotina. Sonce je že zjutraj neusmiljeno žgalo in ni ga bilo planinca, da mu ne bi pritekla potna kaplja po čelu ali vsaj po hrbtu.

Kmalu dosežemo skalnati greben, s katerega se nam na vse strani odpre čudovit razgled. Pred nami se vleče dolg greben proti vrhu s številnimi belimi mejnimi kamni. Če se ozremo nazaj, imamo pod sabo obe Gorici in reko Sočo, ki teče proti Jadranskemu morju, tega pa kljub lepemu vremenu zaradi tenkih sivih meglic ne vidimo. Levo se nam pogled razprostira preko gričev in vasic Goriških Brd in slovenskih zamajskih vasic proti Furlanski nižini, desno pa pod prepadnimi skalami mirno teče temnozeleno Soča, ki je v zgodovini bila že vse prevečkrat krvava. Nad njo se bohoti mogočna Sveta gora s svojo baziliko.

Sabotin je ena sama žalostna zgodovina. Tu lahko vidimo jarke, rove, kaverne in bunkerje s soške fronte, kot tudi stražnice JLA iz naše še včerajšnje zgodovine. Sabotin je bil planincem dolgo časa nedostopna gora oziroma na njej razen v izjemnih trenutkih niso bili najbolj zaželeni. Ob poti vidimo tudi razvaline cerkvice sv. Valentina, kjer pa zaradi arheoloških izkopavin zadrževanje ni priporočljivo.

Ko dosežemo najvišjo točko Sabotina (609 m), smo po kratkem spustu pred planinsko postojanko v izgradnji; planinci iz Goriških Brd tu obnavljajo bivšo mejno stražnico. Po krajšem počitku in čaju nadaljujemo pohod proti Koradi — tri ure in pol, kot piše na planinskem kažipotu. Po ostrem kamenju in skalah se spuščamo proti Vrhovljam. Desno je globoko pod nami še vedno zelena Soča, levo pa se pojavlja vedno več gozdnih dreves. Od 283

daleč, nekje iz Goriških Brd, se sliši kukavičje petje. Nižje se kamnita pot spremeni v lepo stezico. Ločimo se od grebena in pri lovski koči pridemo na kolovoz. Mimo številnih razpotij — še dobro, da je pot dobro markirana — pridemo v Vrhovlje (420 m), vasico, ki je kot nekakšen vhod ali kot vrata v Goriška Brda. Tu je tudi dobra gostilna z dobrim briškim vinom.

Osamljen bor na Koradi

Smo nekako na sredini pohoda. Ker pohod traja skupaj osem ur zmerne hoje brez postankov in je za nekatere to le prehud zalogaj naenkrat, so kanalski planinci družinam z otroki, starejšim in drugim manj vzdržljivim omogočili, da vsako leto prehodijo polovico poti: prvo leto preko Sabotina, naslednje pa na Korado in preko Kanalskega Kolovrata. Ali pa obratno. Tako je Vrhovlje za nekatere že cilj pohoda, za druge pa šele začetek.

Mi smo svojo pot nadaljevali od gostilne nekaj metrov po cesti, nato pa v lahkem vzponu preko senožeti in gozdičkov s precej redkim drevjem proti Koradi. Hodimo po lepih travnatih stezicah, nekaj časa pa tudi po makadamskih poteh. Pogled se nam odpira na številne vasi v Goriških Brdih, kjer so med njimi posejane bele krošnje češenj. Vidimo stolp na Jojskem, malo zadaj mogočno Šmartno in že nekoliko v meglici grad Dobrovo z znano vinsko kletjo. Vinograde pa le bolj slutimo.

Gremo skozi gostejši smrekov gozd in območja, porasla s česminom, v okolici katerega se širi opojni česnovonj, in že smo pri majhnem planinskem zavetišču tik pod vrhom Korade (812 m), ki ga ob koncih tedna oskrbujejo planinci iz Goriških Brd. Tu je gneča. Okrog in okrog so se posedli planinci in odprli svoje

nahrbtnike. No, nekateri so si privoščili tudi primorsko joto s klobaso. Piva pa je v zavetišču zmanjkalo že sredi dneva. Moralo je biti zares vroče!

Kam naj Korado sploh prištevamo? Brici pravijo, da je to najvišja točka Goriških Brd, medtem ko so jo Kanalcanci prisodili h Kanalskemu Kolovratu. Za nas je to najvišja točka na pohodu po stopinjah Valentina Staniča. Z nje se vidi daleč naokoli, še posebno, če je čisto ozračje. Tokrat nam je najbolj padel v oči na severu še vedno zasneženi Matajur, ponos beneških Slovencev, nekoliko bolj desno pa Krn in ostali Julijski snežaki. Enkrat je pogled na nižjo Staro goro nad Čedadom z znano božjepotno cerkvijo. Že precej pred časom so mi briški planinci ravno tu v zavetišču na Koradi razlagali, da nameravajo s planinskimi markacijami povezati Korado in Staro goro. Če bi do tega res enkrat prišlo, bi planinci in drugi izletniki, pa tudi romarji dobili lepo pot, poglobilo pa bi se tudi sodelovanje med dvema narodoma in državama.

Nedaleč od vrha Korade stoji zanimiva majhna cerkva Sv. Gerdence, mimo katere smo nadaljevali pot preko Kanalskega Kolovrata. Tu nekje se odcepi markirana pot proti Plavam, mi pa kar precej poti skoraj po ravnem nadaljujemo po makadamski cesti proti Ligu. Obidemo hribček s cerkvico Sv. Jakoba in se začnemo strmo spuščati proti Kanalu. Pri Klančarjevem seniku nas pričakajo zanimivi domači »kontraband«¹ muzikantje. Bolj žalosten pa je od tod pogled v dolino. Med vejami dreves naravnost vidimo anhovsko cementarno, v kateri je pred časom ogromno delavcev zbolelo za neozdravljivo azbestozo. Sedaj se borijo za svoje pravice, odškodnine, kajti zdravja jim nihče več ne more povrniti. Pomisliš, ali je kdo od teh delavcev danes na pohodu.

Preko Gorenje vasi smo prišli v Kanal (103 m) prijetno utrujeni, od sonca izsušeni, toda če bi bilo treba, bi šli še naprej. Do Bodreža, na Avški Kuk, Banjsko planoto, tja, kamor je Valentin Stanič zahajal že v otroških letih.

Na Kontradi nas je pričakala množica. **Marjan Nanut**, ki je predsednik kanalskega planinskega društva, mi je povedal, da so z udeležbo na pohodu izredno zadovoljni, da je bilo preko 700 pohodnikov, najmanj trikrat več kot lani. Najmlajša, ki je prehodila celotno traso poti, je bila stara komaj šest let, mnogo pa je bilo tudi takih, ki so osemdeseta leta že prekoračili. Najhitrejši pohodnik, je poudaril Marjan Nanut, pa je bil Staničev rojak iz Bodreža **Ladko Skrt**, ki je za celotno pot potreboval nekaj minut manj kot pet ur. In ta mož ima tudi največ zaslug, da je letos do pohoda sploh prišlo. V minuli zimi je namreč žled v gozdovih tod okrog naredil ogromno škodo in odstraniti je bilo treba mnoga debela in veje. Menda so uničili kar tri motorne žage.

V kulturnem programu pred galerijo Rika Debeljaka na Kontradi so nam nato pevski zbori iz Kanala, Deskel in Podljubina zapeli nekaj planinskih in drugih pesmi, prav na koncu pa vsi skupaj še planinsko himno »Oj, Triglav, moj dom«.

Tako lepo je v teh krajih s težko zgodovino, lepimi hribi, griči, vinogradi, vročim soncem, mrzlo burjo, Sočo in prijaznimi ljudmi! Še se bomo vrnili in stopicali po stopinjah Valentina Staniča.

Franci Erzín

Izpopolnjevanje vodnikov na Loki pod Raduho

Izpopolnjevanje je bilo namenjeno predvsem vodnikom, ki že imajo kategorijo D in tudi drugim, ki jih zimske oziroma snežne razmere zanimajo. Taka oblika izpopolnjevanja je že tradicionalna; prvo tako izpopolnjevanje je bilo 27. in 28. 3. 1982 v Erjavčevi koči na Vršču.

Zbor udeležencev je bil 15. 3. 1996 zvečer v koči na Loki pod Raduho. Takoj po zajtrku smo se naslednje jutro pričeli pripravljati na praktično delo. **Bojan Pollak** je podal nekaj osnovnih napotkov za praktično delo, in sicer zlasti o gibanju ter varovanju. Odšli smo v neposredno bližino koče ter se razdelili v tri skupine, ki so bile nekakšne tematske delavnice. **Bojan Pollak** in **Miran Tarkuš** sta vodila vaje zaustavljanja

s cepinom ter varovanje zdrsa, **Tone Škarja** je vodil vaje v gibanju v snežnih razmerah z različnimi pripomočki, **Marinka Koželj Stepic** pa je vodila praktičen prikaz uporabe elektronskih naprav. Po končanem delu so se udeleženci zamenovali, tako je imel vsak možnost preizkusiti in narediti vse vaje tudi sam.

Po kosilu so teoretično predelali naslednje teme: **dr. Miha Zajec** je predaval o prvi pomoči podhlajenemu, o nevarnostih pozimi je govorila **Marinka Koželj Stepic**, o opremljenosti zimskega pohodnika in turnega smučarja je predaval **Miran Tarkuš**, ki je prav nazorno pokazal posamezne kose opreme ter nakazal slabše in dobre lastnosti, pogovor je tekel tudi o ABS sistemu zračne vreče, ki je v tujini vse bolj razširjen, pri nas pa ga še ne poznamo, **Tone Škarja** je govoril o lastnih doživetjih in preživetjih različnih situacij v snežnem elementu.

V nedeljo zjutraj snežna odeja sicer ni bila primerna za izvedbo ture, niti pohodniške, niti turne smučarske. Zato smo se skupaj odločili še za dodatno praktično delo. Z zanimanjem smo si ogledali in tudi preizkusili prototip krpelj, ki jih je prinesel s seboj **Tone Škarja**. Imeli smo več vrst elektronskih naprav za iskanje zasutih v plazju in smo tako lahko ugotavljali njihovo ugotovitelnost. Ugotovili smo, da se lepo »slišita« novejši napravi proizvajalca **Ortovox** in **Arva**, starejši modeli pa ne. Pri sondiranju — imeli smo klasične sonde, kot jih uporabljajo reševalci, in nekoliko krajše, a izredno lahko sonde, ki jo proizvaja firma **Ortovox** — se je izkazalo, da je to težavno in počasno delo, zlasti če vemo, da je možnost preživetja tistega, ki je zasut pod plazom več kot dve uri, minimalna. Prerez snega je bil dokaj pester, saj smo videli praktično vse trdote snežnih slojev, debelino slojev ter vrsto snežnih kristalov v vsakem sloju. Ugotovili smo, da naj bo snežna lopata, ki je iz lahkega in čvrstega materiala, stalna spremljevalka zimskega pohodnika ali turnega smučarja, saj služi predvsem za ugotavljanje nevarnosti snežnega plazja in ne le za odkopavanje zasutega.

Tudi v prihodnje naj bi bil zbor v petek zvečer, v soboto teoretična predavanja in praktično delo, v nedeljo pa tura. Izbor tem naj tak kar ostane. Razmere za izvedbo izpopolnjevanja so v koči na **Loki** pod **Raduho** zelo ugodne, saj je v domu več gostinskih prostorov, v okolici pa raznolik teren za praktično delo.

Izpopolnjevanja vodnikov v zimskih razmerah so se udeležili **Milan Živkovič** iz PD Novo mesto, **Eva Perušek** iz PD Ribnica, **Miha Skok** iz PD J. Trdina Mengeš, **Polde Balazič**, **Marjan Čebular** in **Alojz Terjav** iz PD PTT, **Ivan Cigale** iz PD Ravne, **Ciril Tovšak** iz PD J. Aljaž, **Jože** in **Vlasta Bobovnik** iz PD Fram, **Bogdan Rojs** iz APD Kozjak, **Andrej Tamše** iz PD Šoštanj, **Ivan Zorko** iz PD Vitanje, **Damjan Jevšnik** iz PD Velenje ter **Anton Prah**, **Jože Radej** in **Vinko Šeško** iz PD Lisca Sevnica.

Marinka Koželj Stepic

Občni zbor PD Kobarid

Preko sto planink in planincev Planinskega društva Kobarid se je udeležilo letošnjega rednega letnega občnega zbora, ki je bil v »planinsko« opremljeni dvorani kobarškega hotela Matajur. Po pregledu bogatih poročil se je praktično vsa razprava vrtela le okrog ene od najboljčutljivejših tem: kako spet postaviti kočo na planini Kuhinja nad vasjo Krn, ki je pogorela pred dvema letoma in za njeno postavitev

nikakor ne najdejo skupnega jezika.

Predsednik društva **Jože Rakušek** je v svojem poročilu poudaril izredno sodelovanje in prijateljstvo, ki se je v dolgih letih staklo med kobarškimi in beneškimi planinci, saj ne mine nobena akcija tako na tej kot na oni strani meje brez obojestranskega sodelovanja. Pohvalno se je izrazil tudi o bogati prehojeni poti v lanskem letu, kot, na primer, o množični udeležbi na Porezen, prvomajskem vzponu na Krn, nepozabnem srečanju beneških, tolminskih in kobarških planincev na mejni črti na Kolovratu, vzponu na Breški Jalovec z beneškimi prijatelji, pohodih v tuja gorovja, vzdrževanju bivačkov itd.

Načelnik mladinskega odseka **Zdravko Likar** je z zadovoljstvom povedal, da je lani mladinski odsek organiziral kar 31 izletov z množično udeležbo in da je ta mladinska dejavnost sploh na zavirljivi ravni.

In sedaj h koči. Avgusta 1994 je bilo, ko se je v nočnih urah razbesnelo silovito neurje in je ena izmed strel v trenutku spremenila priljubljeno postojanko Kuhinja v eno samo pogorišče. Vse od takrat se zapleti s postavitvijo nove koče vlečejo kot jara kača. Kobarški planinci so nameravali kočo (ki je že narejena in plačana) postaviti na isto lokacijo, vendar je vmes posegla agrarna skupnost Krn-Vrsno-Selce, ki zahteva postavitev koče na drugo, povsem neprimerno lokacijo,

Delovno predsedstvo občnega zbora PD Kobarid

Foto: Marko Rakušek

svoje je pristavila še občina Kobarrid z županom na čelu (doma je z Vrsnega) in zaplet je bil tu. Na zboru so se planinci odločili, da počakajo še na sprejem prostorskih načrtov v občini, ki so osnova za izdajanje lokacijskih in gradbenih dovoljenj (sprejeti naj bi bili v kratkem), če pa vanje ne bodo uvrščeni, bodo sklicali izredni občni zbor samo zaradi koče in sprejeli odločitev — tudi za ceno postavitve koče na črno.

Potem ko so sprejeli še bogat program dela za letos, so podelili priznanja najzaslužnejšim ter si izmenjali spominska darila. Občni zbor se je potem v prijetnem vzdušju nadaljeval še pozno v noč.

Marko Rakušček

Tečaj GS na Golteh

Drugi vikend v maju je bil v Mozirski koči na Golteh — letos praznuje stoletnico, odkar so jo postavili — tečaj za Gorsko stražo (GS) in varstvo narave. Organiziral ga je Savinjski meddruštveni odbor (SMDO) pod vodstvom **Ivana Novaka**. Ta je prvi dan predaval o namenu in delu naravovarstvenikov, ki naj skrbijo predvsem za varstvo okolja v gorskem svetu.

Pripomniti velja, da ravno maja letos mineva sto let, odkar je na slovenskem ozemlju zaščiten planika, ta zameetni simbol alpskega sveta. Pošta Slovenije je izdala posebno dopisnico. V nedeljo je **Božo Jordan** predstavil koncept trajnostnega razvoja. Trajnosten razvoj je težnja po izboljšanju kakovosti življenja: živimo v okviru nosilnih zmogljivosti podpornih ekosistemov. Posebno je obdelal vpliv hoje — te človekove nujnosti — na okolje, predvsem v gorskem svetu. Hoja po stezah je le eden od pogojev za zmanjšanje erozije. Zato ne delajte nepotrebnih bližnjic! In drugo — dovoz do gora. Tako dovoz obiskovalcev do planinskih postojank ni v skladu z željo po varstvu okolja. Od določenega parkirišča dalje naj bi šli res peš. To pomeni, da se bomo morali na račun ohranjanja okolja po lastni odločitvi odpovedati delu udobja, ki smo se ga že kar preveč navadili,

Hitrica ni dobra, zato v gorah hiti počasi — vzemi si čas za prosti čas.

Na tečaju je bilo 16 tečajnikov iz PD Luče, Ljubno, Rečica, Mozirje in Šoštanj. Pohvaliti velja, da so bili med udeleženci tudi mladi, ki so izrazili svoje kritično razmišljanje in pripombe (kolesarjenje, padalstvo).

Na področju bivše občine Mozirje je sprejet odlok (Uradni list SRS, št. 27/87), da so tu trije krajinski parki: Robanov kot, Logarska dolina in Golte ter naravna rezervata Melišče pod Planjavo in greben Smrekovec—Komen. Naravni spomenik so Tirske peči (gnezdenje orla), okno v Mozirski požganiji, Zelena jama, Ledenica na Golteh, izvir Libije, Župnekovo žrelo, Bukova in Tirska tisa, Visočki javor, Turkova bodika in še mnogo drugih. Le malo ljudi ve za to.

Za prijetno počutje v koči gre zahvala sedanjemu oskrbnikskemu osebju.

B. J.

Stotnija na Šembijskem vrhu

Obilna stotnija planinskega podmladka OŠ Dragotin Kette iz Trnovca in OŠ Antona Žnidaršiča iz Ilirske Bistrice s svojimi starši in planinskimi mentorji je bila na prvem letošnjem spomladanskem izletu na razglednem, 777 metrov visokem Šembijskem vrhu v obrobju Zgornje Pivke v soboto, 30. marca 1996. Organizirano mladinsko planinsko izletništvo na Bistriškem v okviru PD Snežnik Ilirska Bistrica s tem letom vstopa v trideseto leto svoje neprekinjene dejavnosti.

Foto: Vojko Čeligoj

Delo PD Prevalje

PD Prevalje je lani združevalo 1760 članov (10 članov A, 1200 članov B in 550 članov C). V primerjavi z letom poprej se je njihovo število povečalo za dobrih 6 odstotkov. V društvu je 40 oziroma 22 članov in članic, ki so dobili priznanja za 25- oziroma 40-letno zvestobo planinstvu. Prevaljski planinci so še posebej ponosni, da je njihovo društvo na Koroškem najštevilčnejše, izstopa pa tudi v slovenskem merilu, saj so se — glede na število članov — med 198 PD v Sloveniji uvrstili na visoko 7. mesto.

Društvu se bogato obrestuje vzgoja podmladka — najprej v vrtcih, pozneje v osnovni šoli. Mentorici pri tem pomagajo mladinski in planinski vodniki ter gorski reševalci. Letos bodo na usposabljanje za mentorje planinske vzgoje poslali 5 kandidatke. Na osnovni šoli je kar četrtna učencev včlanjena v PD, radi pa se udeležujejo tudi izletov. Lani je bilo na treh pohodih kar 170 učencev, 24 pa se jih je vključilo v planinsko šolo.

Od načrtovanih izletov so jih člani lani izpeljali 11 (2 sta zaradi slabega vremena odpadla), za letos pa so jih organizatorji predvideli 19.

Hoja po poteh, za katere skrbi domači markacijski odsek, bo odslušal še prijetnejša, saj so jih markacisti očistili in uredili, ponekod pa so postavili tudi nove table na začetku poti ipd.

PD Prevalje oskrbuje Dom na Uršlji gori. Oskrbnika sta tam sicer le 4 mesece v letu, zato pa je ob koncih tedna zunaj sezone urejeno dežurstvo. V koči je bilo tudi lani vse leto pestro: februarskega nočnega pohoda na Uršljo goro (že 14. po vrsti) se je udeležilo več kot 400 planincev, zimska in poletna kulturna srečanja v »najvišjem kulturnem domu« so že tradicionalna, septembra je bilo na Gori srečanje družin, obisk pa se je povečal tudi ob mašah v bližnji cerkvi sv. Uršule. Lani se je v knjigo obiskovalcev vpisalo 10.494 planincev, med njimi 156 tujcev iz 12 držav.

Gospodarski odsek je lani na postojanki opravil veliko vzdrževalnih del, z obnovitvijo koč ter prizidka pa bo — ob pomoči prostovoljcev — nadaljeval tudi letos.

A. Č.

Novi vodniki kategorije D

Tečaj za vodnike za pridobitev kategorije D je bil v organizaciji OPLV pri KVIZ PZS. Zanj se je prijavilo 15 kandidatov, od tega 13 PLV in 2 MPV. Ob prijavi za tečaj so morali izpolnjevati dva osnovna pogoja, in sicer, da so vodniki kategorije A in da imajo v zadnjih petih letih opravljenih 10 lažjih in 5 snežnih tur.

Tečaj je bil od 7. do 10. marca 1996 v Domu v Tamarju. Tedaj so obdelali Prvo pomoč, Orientacijo, Metodiko dela, Opremo, Nevarnosti, Pripravo in izvedbo izleta, Bivak in taborjenje, GRS in Tehniko gibanja. Predavanja so bila večinoma usmerjena na snežne oziroma zimske razmere, torej nadgradnja letnih, kopnih razmer.

Zaključni izpiti so bili 30. in 31. 3. 1996 na Loki pod Raduho. Tu so v soboto pisali teste, v nedeljo pa je bila izpitna tura na Raduho. Na izpit je prišlo 14 kandidatov.

Izpit je sestavljen iz več delov: doma pripravi vsak kandidat nalogo iz orientacije in seminarsko nalogo, na izpitni konec tedna pa piše teste

iz devetih tem ter opravi še izpitno turo. Ta je bila v treh skupinah, z vsako skupino pa je bil en inštruktor. Spotoma so morali reševati različne nevšečnosti, ki so jih odigrali inštruktorji. Vsak tečajnik je bil vodnik dobro uro. Nevšečnosti so bile od zvina zapestja, strahu na strmih pobočju, slabosti, slabe kondicije do nepoznavanja uporabe cepina in derez in še kaj, skratka, vse, kar se lahko zgodi na zimski snežni turi.

Nekateri tečajniki so pokazali veliko mero znanja, drugi pa nekoliko manj, a so vsi uspešno opravili izpit in pridobili naziv vodnik kategorije D — pripravnik.

Novi vodniki so: **Aleksander Čičerov** in **Rudi Schoss** iz PD Onger Trzin, **Vlado Habjan**, **Jože Knez** in **Andrej Lazar** iz PD Ljubljana Matiča, **Jože Klenc** iz PD Kamnik, **Maksimiljan Korošec** iz PD Šoštanj, **Rajko Kučič** iz PD Železnica, **Mojmir Kunej** in **Lada Stranščak** iz OPD Koper, **Janez Planinc** iz PD Kranj, **Milan Setničar** iz PD Litija, **dr. Miha Zajec** iz PD Slovenj Gradec in **Matjaž Žohar** iz PD Žalec.

Za uspešnost tečaja in izpitne ture so poskrbeli predavatelji in inštruktorji **Marinka Koželj Stepic**, **Marjan Kregar**, **dr. Anda Perdan**, **Bojan Pollak** in **Andrej Žemva**.

Marinka Koželj Stepic

Izpopolnjevanje vodnikov PZS

Drugi vikend v maju je bilo za MDO Podravje področno izpopolnjevanje vodnikov PZS na Loki pod Raduho. Vodil ga je **Jože Bobovnik** ob sodelovanju **Ljuba Hansla**, **Erika Kralja**, **dr. Mihe Zajca** in **Boža Jordana** (delegat OPLV pri KVIZ). Izpopolnjevanje je bilo po načrtu za izpolnitev obveznosti registracije vsake tri leta. Udeležilo se ga je 22 vodnikov (A 13, B 8, C 1, od tega 3 ženske, A 2, B 1) od 24 prijavljenih (92%) iz devetih planinskih društev.

Izpopolnjevanje je bilo v celoti izvedeno, k čemur je prispevalo tudi vreme in še nekaj snega. Ob zaključku je bila opravljena analiza in se je ob tem marsikaj razjasnilo. Še vedno so težave pri obveščenosti, pomisleki so o srečanju enkrat ali

dvakrat, v dolini ali v koči, pripombe so na enotnost terminologije. Opremljenost se zboljšuje različno za različna PD. Pozna se tudi tu prehodno obdobje. Pripravljajo predmetnik in učni načrt. Delo gre počasi od rok, saj gre vse na prostovoljni podlagi.

B. J.

Trije pohodi

Na velikonočno soboto je bil pohod na Dobroveljsko planoto, in sicer iz Braslovč z zborom na avtobusni postaji Braslovče v Rakovljah. Pohodniki so šli od Tinča, mimo razvalin žovneškega gradu, lovske koč pod Grmado in Brezovnika do Hlasteja, kjer je bil daljši postanek z malico in žigosanjem. Dalje smo šli po snegu mimo Matkove kašte, sv. Janeza in Pavla navzdol čez razgleden plani svet, Bukovje, mimo Strojanska in Hlasteja v dolino. Bila nas je desetina. Pohod je vodil **Zoran Štok**. To je bil že štirinajsti zaporedni pohod v organizaciji PD Polzela.

Drugi pohod je bil na belo nedeljo, in sicer sedmi pohod po krajevni skupnosti Andraž, ki ga že četrto leto prireja in vodi športno društvo v Andražu. Pohod se kot vedno prične pred »učilnico« (šolo) iz leta 1885 in je letos šel mimo Praprotnika, Vedeta, Savineka, Rogeljska in Podsevnika na Goro Oljko. Spustili smo se na Juga, čez razgledni Pižornov vrh (523 m), mimo stare značilne Bolčinove hiše, Zagorca in nekoč dobro obiskanih skalnic nazaj k učilnici. Tu smo dobili potrjene pohodne izkaznice. Bilo nas je 82. Pohod so vodili **Simon** in **Dori Ogriajenšek**, **Stane Jevšnik**, **Vili Pižorn** in **Franjo Jelen**. Udeležili so se ga tudi Zagrebčani in Škofječlani. Letos je bil vrh Gore Oljke rahlo bel. Za prvo udeležbo dobiš bronasto značko, za petič pa srebrno; kaj bo za desetič, še počakajmo. Toliko pohodov so obljubili.

Tretji pohod je bil po mejah KS Ljuboje, in sicer že štirinajsti po vrsti. Drži se svoje ustaljene trase, ki je tu in tam označena, vmes pa postavi jo smerne table (letos so jih nekateri mladi naidebudneži »pridno« obračali! Morda bodo pozneje le spoznali, da jih je bolje pustiti na

miru in jih bodo morda celo pomagali postaviti). Nad dolinico Hudega potoka je pod Libojškimi stenami na skriti stenici nekaj športnih plezalnih smeri. Verige zgoraj se vidi, kakih imen spodaj pa ni videti napisanih. Na cilju na Brnici je bil golaš s skodelico v spomin na pohod. Med potjo je bil še čaj. Za spomin je vsak dobil ustaljeno nalepko z datumom pohoda.

B. J.

Trimski pohod na Rašico

Planinsko društvo »Janez Trdina« iz Mengša že vrsto let vsako pomlad pripravi trimski pohod na Rašico, pred desetimi leti pa so izdali tudi izkaznico pohoda in podeljujejo značke za trikratno, šestkratno in desetkratno udeležbo. Startna mesta za pohod so v Mengšu, Trzinu, Domžalah in Črnučah. Vse poti se nato združijo na vrhu Rašice, od koder je do lanskega leta vodila skupna pot po grebenu do cilja pri Mengeški koči na Gobavici.

Letošnji pohod, ki je bil v soboto, 20. aprila, v prekrasnem sončnem vremenu, pa je doživel nekaj sprememb. Mogoče je bil tudi zato bolj zanimiv, še posebno za tiste, ki se ga udeležujejo vsako leto.

Pot s starta pred osnovno šolo v Mengšu je vodila na trimsko stezo na Gobavici, mimo hiš na Pristavi in nato tik pod Mengeško kočo na greben proti vrhu Rašice, kjer smo hodili v obratni smeri kot pretekla leta. Z Rašice smo se spustili do lepe idilične vasi Dobeno, ki so jo v zadnjih letih nekoliko izmaličili preštevili vikendi, do Ručigaja. Od tod naprej je zopet nekaj vzpona do kolovozne poti, ki pripelje izpod Rašice, nato pa smo šli po njej navzdol mimo mengeške opekarne do lovske kočice na robu gozda, kjer je bil to leto cilj pohoda. Od tod se preko ravnih zelenih žitnih polj lepo vidi grad Jablje.

Pohoda se je udeležilo okoli 200 pohodnikov, kar je glede na lepo vreme in suho pot nekoliko malo, saj so tudi organizatorji pričakovali večjo udeležbo. Podelili pa so na tem pohodu prvo zlato značko. Preljel jo je **Lojze Pečnik** iz Mengša.

Franci Erzini

Vojnik — Šentjungert

Letos spomladi zadeti lepo sončno nedeljo je bilo več kot sreča, a prav ta se je nasmehnila v nedeljo, 5. maja, na III. pohodu Vojnik—Šentjungert.

Veliko ljubiteljev ozelenele narave je po zvokih lovskih rogov in pozdravnem govoru predsednika PD Vojnik **Ivana Trobiša** krenilo preko hudinjskega mostu proti zaselku Konjsko, nato pa so po vrhovih obrobni planin Rigeln in Gradišča po tri- do peturni zmerni hoji v sončnem vremenu (nekaj kapljic dežja ni omembe vredno) prišli na 567 metrov visoko vzpetino s cerkvijo Sv. Kunigunde, na cilj pohoda. Čaj je bil nekako na pol poti, na cilju kranjska klobasa ali hrenovka s kruhom, kar je bilo darilo organizatorja, pijača pa je bila v naši režiji, se razume. Ob 12. uri je bila sv. maša, po njej pa planinsko razjanje do večernih ur. Organizator je tudi poskrbel za avtobusni prevoz iz pol ure oddaljenega Šmartnega do Vojnika.

Stanč

Sloven'c, tvoj rod je hodil tod

Pod tem naslovom je bil 20. aprila letos 3. pohod v organizaciji PD Železnica iz Celja, ki je vodil na Pečovnik, do Celjske kočice, na Tolsti vrh, na Svetino in na cilj v Štore. Vreme je bilo toplo, sodelovalo je veliko planincev, med njimi tudi šesterica iz Zagreba in Samobora.

Iz Celja smo se za avtobusno in železniško postajo napotili proti Laškem, kjer so gostitelji na čelu z **Antonom Florijančičem** ponudili pijače, dnevnike in kartončke. Na Pečovniku smo dohiti skupino cicibanov iz Šentilja, članov PD Paloma, ki so bili na poti v spremstvu svojih vodnikov. Travniki nad Celjsko kočo je zelo primeren za zimsko športe in je na njem nekaj ustreznih objektov. Trate in gozdovi so polni spomladanskega cvetja, lepi so pogledi na Celje in Savinjsko dolino. Na kontrolni točki na Tolstem vrhu (830 m) je gospod **Pisanec** zgledno potrjeval kartončke in vpisoval planince. Od tod

smo sestopili proti Svetini (804 m), kjer je bil cilj. Tam smo dobili napitke in poobedovali iz nahrbtnika, organizatorji so razdelili značke, gostje iz Zagreba smo dobili tudi značke 20. obletnice dela PD Železnica.

Vračali smo se po slabši poti, kjer je bilo na stezi podrti drevje, prek katerega smo lezli, vendar nam je bilo to v veselje. Prišli smo v Pečovje in nato v Štore, potem pa smo se z vlakom prek Zidanega mosta in Dobove vrnil v Zagreb, polni lepih vtisov o Savinji in Sloveniji. Na značkah pohoda, ki smo jih prinesli domov, je besedilo »Sloven'c, tvoj rod je hodil tod« in slika parne lokomotive.

Josip Sakoman

Kaj nam more čas!

Ne vem, ali imate vsi težave s časom ali pa priganja vedno samo mene.

Tistega februarja mi zaradi obilice snega nikakor ni uspelo organizirati pohoda z mojimi malimi planinci. Ko so se načrti drug za drugim »pogrezali v sneg«, sem za nadomestilo neizpeljanega pohoda povabila med nas gospoda **Jako Čopa**.

V marcu je že bilo — zopet mi jo je zagodel čas —, vendar so spomini na to srečanje še zelo sveži in kot se mi zdi, bodo ostali nepozabni. Pogosto jih obujamo z otroki, njihovi starši ali pa z drugimi povabljenimi gosti, ki so si vzeli čas in prišli podoživljat planinski svet kar k nam v vrtec.

Človek, ki zna s fotografskim aparatom trenutke v naravi podaljšati v neminljive in jih z izbrano besedo vedno znova oživeti, je gospod **Jako Čop**. Ob poslušanju »Pravljice o Zlatorogu« se leta med poslušalci izenačijo in srce se omeha. Povabite ga medse in prepričali se boste!

Pa kaj nam pravzaprav more čas!

Irena Puhar
VVZ Tržič

Mali oglasi

V Triglavskem pogorju sem našel derezo. Kdor jo je tam izgubil in jo želi nazaj, naj pokliče telefonsko številko 064/76-412.

PLANINSKI KOLEDARJI 1997

ZA LETO 1997 STA V PRODAJI DVE IZVEDBI TRADICIONALNEGA PLANINSKEGA KOLEDARJA:

GREMO V GORE

Glavni motivi 12 koledarskih listov in predlista so naš gorski svet od Štajerske in tja do Primorske, na 12 dopolnilnih posnetkih pa so kot dopolnilo fotografijam izrezi iz planinskih zemljevidov. Na zadnjem listu so v slovenščini in angleščini opisani pristopi na predstavljene gore, ter podatki o priporočljivih zemljevidih.

Format je pokončen $32 \times 48 + 5$ cm (za dotisk), koledar je vložen v papirnato vrečko.

Cena do 15. 9. 1996 je 560,00 SIT za izvod. V ceni ni vračunan 5% davek. Popusti ob nakupu večje količine 10, 15 in 20 %.

SEPTEMBER '97

OKAMENELI ZANOS DOMOVINE

Odlikujejo ga umetniški posnetki Petra Janežiča, razviden koledarski del s prazniki, luninimi menami itd. ter z imenskim koledarjem na zadnjem listu. Koledar dopolnjuje 24 manjših posnetkov ter preglednica preteklega in prihodnjega meseca. Je odlična kombinacija umetniškega in poslovnega koledarja.

Format je dvojni, torej 40×31 cm, v visečem položaju $45 \times 63 + 5$ cm dodatka za dotisk.

Cena do 15. 9. 1996 je 680,00 SIT za izvod. V ceni ni vračunan 5% davek. Popusti ob nakupu večje količine 10, 15 in 20 %.

Vabimo Vas, da se obrnete na nas, saj že vrsto let delamo značilne, vedno lepe in vedno drugačne koledarje. Sporočite nam svoje želje o količini in roku dobave ter dotisku firme. Koledarje si lahko ogledate in jih naročite pri g. Franju ZUPANČIČU, (tel.: 061/315 493 ali 312 553, fax 061/13 22 140) na Planinski zvezi Slovenije, Dvoržakova 9, Ljubljana.

			*1	2	3	4	5
6	7	8	*9	10	11	12	
13	14	15	*16	17	18	19	
20	21	22	*23	24	25	26	
27	28	29	30	*31			

OKTOBER
VINOTOK
OCTOBER

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

DVORŽAKOVA 9, 1000 LJUBLJANA

ZAHVALJUJEMO SE VAM ZA SODELOVANJE

VETROVKE K-WAY ZA
PLANINCE, IZLETNIKE,
SPREHAJALCE...

Tkanina varuje pred
vetrom in s tem tudi pred
zmrzovanjem;
prevlečena je z
vodoodbojnim nanosom,
šivi so lepljeni in zato ne
prepušča vode.
Mikroporozna zgradba
tkanine preprečuje
prodor vodnim kapljicam,
istočasno pa prepušča
navzven veliko manjše
molekule vodne pare,
kar vam zagotavlja
dobro počutje.

Vetrovke K-WAY lahko
dobite v vseh boljše
založenih športnih
trgovinah.
Za društva in večje
skupine nudimo popust.

TREND d.o.o.
PE Ljubljana
Leskoškova 4
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 448 242
(061) 443 434